

**AVROPA YENİDƏNQURMA VƏ İNKİŞAF
BANKININ SƏNƏDİ**

**Azərbaycan Respublikasına Dair 2010 -
2013-cü illər ərzində tətbiq olunacaq
strategiya**

7 dekabr 2010 tarixində İdarə Heyəti tərəfindən təsdiq olunmuş

Sənədin əslinin tərcüməsi olan bu sənədlər AYİB tərəfindən yalnız oxucular tərəfindən məlumatın daha asand əldə edilməsi üçün nəzərdə tutulub. AYİB tərcümənin keyfiyyətli və düzgün olması üçün lazımi tədbirlər görməsinə baxmayaraq, təşkilat tərcümənin dəqiqliyinə heç bir təminat vermir. Oxucu tərcümə edilmiş sənədlər əsasında müəyyən bir nəticə çıxarmamalı, əks halda isə bu nəticəyə dair özü tam məsuliyyət daşmalıdır. AYİB, onun agentliyi və ya əməkdaşları səbəbindən asılı olmayaraq tərcümə edilmiş sənədlərdə aşkar oluna bilən qeyri-dəqiqliyə, yalnışlığa, boşluğa, məlumatın silinməsi və ya dəyişdirilməsinə görə heç bir halda digər şəxslər qarşısında məsuliyyət daşımır. Sənədlər arasında uyğunsuzluq və ya ziddiyyət olduğu hallarda, İngilis dili versiyasına üstünlük verilir.

MÜNDƏRİCAT

İXTİSARLARIN SİYAHISI.....	3
ÖLKƏ ÜZRƏ STRATEGİYA.....	8
1. BANKIN PORTFELI	8
1.1 Bankın bu günə kimi həyata keçirdiyi fəaliyyətin qısa xülasəsi.....	8
1.2 Ölkə üzrə əvvəlki strategiyanın həyata keçirilməsi, keçid prosesinə təsiri və çıxarılmış nəticələr	9
1.3 Portfelin effektivliyi və özəl sektorun nisbəti	11
1.4 Birgə maliyyələşdirmə səfərbərliyi	1.
2. ƏMƏLİYYAT MÜHİTİ.....	11
2.1 Ümumi islahat mühiti	11
2.1.1 Siyasi hadisələr.....	11
2.1.2 Sosial vəziyyət və əmək şəraiti.....	12
2.1.3 Hüquqi islahat	13
2.1.4 Ekologiya məsələləri	13
2.2 Keçid prosesində irəliləyiş və iqtisadiyyatın cavab reaksiyası	14
2.2.1 Bank əməliyyatları üçün makroiqtisadi şərtlər	14
2.2.2 Keçid dövrünün nailiyyətləri və çətinlikləri	15
2.3 Kapital əldə etmək imkanı və investisiya tələbləri	20
3. STRATEJİ İSTIQAMƏTLƏR	20
3.1 Bankın Strategiya müddətindəki prioritetləri	20
3.2 Sektorlar üzrə çətinliklər və Bankın qarşıya qoyduğu məqsəd və vəzifələr	20
3.2.1 SKKT biznes sektoru	20
3.2.2 Maliyyə sektoru.....	21
3.2.3 Energetika və infrastruktur sektorları	22
3.2.4 Siyasətin hazırlanması üzrə dialoq	23
4. DİGƏR BMQ VƏ ÇOXSAHƏLİ DONORLAR	24
4.1 BMQ və donorların əməkdaşlığı.....	24
4.2 BMQ və beynəlxalq təşkilatlar.....	24
4.2.1 Asiya İnkişaf Bankı (AİB)	24
4.2.2 Qara Dəniz Ticarət və İnkişaf Bankı (BSTDB).....	25
4.2.3 Avropa İnvestisiya Bankı (AİB).....	25
4.2.4 Avropa Birliyi (AB)	25
4.2.5 Beynəlxalq Valyuta Fondu (BVF).....	26
4.2.6 Dünya Bankı Qrupu	26
4.2.7 Birləşmiş Millətlər Təşkilatı (BMT).....	27
ƏLAVƏ 1 – SİYASİ QIYMƏTLƏNDİRMƏ	28
ƏLAVƏ 2 – İMZALANMIŞ BANK ƏMƏLİYYATLARI VƏ HAZIRLANMAQDA OLAN LAYİHƏ 31	
ƏLAVƏ 3 – MKŞY VƏ BKX PROQRAMLARI.....	33
ƏLAVƏ 4 – KOMMERSİYA QANUNLARININ QIYMƏTLƏNDİRİLMƏSİ	38
ƏLAVƏ 5 – ƏTRAF MÜHİT	46
ƏLAVƏ 6 – SEÇİLMİŞ İQTİSADI GÖSTƏRİCİLƏR.....	48
ƏLAVƏ 7 – KEÇİD PROSESİNİN ÇƏTİNLİKLƏRİNİN QIYMƏTLƏNDİRİLMƏSİ	49
ƏLAVƏ 8 – TEXNİKİ ƏMƏKDAŞLIQ PROQRAMI	50

İXTİSARLARIN SİYAHISI

AÇG	Dənizdə yerləşən Azəri, Çıraq yataqları və Günəşli yatağının dərininsulu hissəsi
AB	Avropa Birliyi
ABD və ya \$	ABŞ Dolları, Amerika Birləşmiş Ştatlarının pul vahidi
ABŞ	Amerika Birləşmiş Ştatları
AİB	Asiya İnkişaf Bankı
AİB	Avropa İnvestisiya Bankı
AİŞ	Azərbaycan İnvestisiya Şirkəti
AQS	Avropa Qonşuluq Siyasəti
AQTədbirlər Planı	AB ilə Azərbaycan üçün Avropanın Qonşuluq Siyasəti üzrə Tədbirlər Planı
ARDNŞ	Azərbaycan Respublikası Dövlət Neft Şirkəti
ATƏT	Avropa Təhlükəsizlik və Əməkdaşlıq Təşkilatı
Avro və ya €	Avro, Avropa Valyuta Birliyinin üzvü olan AB ölkələrinin pul vahidi
AYX	Azərbaycan Yol Xidməti
BƏT	Beynəlxalq Əmək Təşkilatı
BİA	Beynəlxalq İnkişaf Assosiasiyası
BİM	Birbaşa İnvestisiya Mexanizmi
BKM	Birbaşa Kredit Mexanizmi
BKX	Biznes Konsultasiya Xidmətləri
BMHS	Beynəlxalq Maliyyə Hesabatı Standartları
BMK	Beynəlxalq Maliyyə korporasiyası
BMMİT IV	2008/09-cu illər üzrə Biznes Mühiti və Müəssisələrin İcra Göstəriciləri üzrə Tədqiqat
BMQ	Beynəlxalq maliyyə qurumu
BSTDB	Qara Dəniz Ticarət və İnkişaf Bankı
BTC	Bakı-Tbilisi-Ceyhan boru xətti
BVF	Beynəlxalq Valyuta Fondu
BYİB	Beynəlxalq Yenidənqurma və İnkişaf Bankı
ÇTMM	AİB Çoxtranslı Maliyyə Mexanizmi
DB	Dünya Bankı
DQİHİ	ATƏT-in Demokratik Qurumlar və İnsan Hüquqları üzrə İdarəsi
DTATZ	Dərin və Tam Azad Ticarət Zonası
ƏDV	Əlavə Dəyər Vergisi
ƏMMTP	Ətraf Mühitə üzrə Milli Tədbirlər Planı
ƏMTQ	Ətraf Mühitə Təsirin Qiymətləndirilməsi
ETSN	Ekologiya və Təbii Sərvətlər Nazirliyi
GTZ	Deutsche Gesellschaft für Technische Zusammenarbeit
İKİÖ	İlkin mərhələdə olan keçid iqtisadiyyatına malik ölkələr
İKT	İnformasiya və kommunikasiya texnologiyası

İZÇA	İnvestisiya Zəmanəti üzrə Çoxtərəfli Agentlik
KfW	Kreditanstalt für Wiederaufbau
KOM	Kiçik və orta müəssisələr
KQİ	Korrupsiyanın Qəbulluq İndeksi
MDB	Müstəqil Dövlətlər Birliyi
MEİ	Munisipal və Ekoloji İnfrastruktur
MK	Məcburi köçkün
MKŞT	Müəssisənin kompleks şəkildə yenidən qurulması
MM	Milyon
MMQ	Mikromaliyyə qurumu
MONEYVAL	Avropa Şurasının Çirkli Pulların Yuyulmasına və Terrorizmin Maliyyələşdirilməsinə Qarşı Mübarizə Tədbirlərinin Qiymətləndirilməsi üzrə Ekspertlər Komitəsi
MSEs	Mikro və kiçik müəssisələr
MSME	Mikro, kiçik və orta müəssisələr
MSŞT	Mədən Sənayesində Şəffaflyq Təşəbbüsü
NIF	Qonşuluğa investisiya siyasəti
OBMM	Orta həcmli birgə maliyyələşdirmə mexanizmi
QBMQ	Qeyri-bank maliyyə qurumu
QKBKT	Qiymətli Kağızlar üzrə Beynəlxalq Komissiyalar Təşkilatı
QKDK	Qiymətli Kağızlar üzrə Dövlət Komitəsi
QTP	Qurum təsisi üzrə geniş əhatəli proqram
RİT	Regional inkişaf təşəbbüsü
RİTN	Rabitə və İnformasiya Texnologiyaları Nazirliyi
SKKT	Sənaye, kommertiya və kənd təsərrüfatı biznesi
TBQP	Tələbələr in beynəlxalq qiymətləndirilməsi üzrə proqram
TİKYYV	Telekommunikasiya, informatika və kütləvi yayım vasitələri
TİM	Təmiz İnkişaf Mexanizmi
TİP	Ticarətin inkişaf proqramı
TTQ	Dövlət Satınalmaları haqqında Qanun
ÜDM	Ümumi daxili məhsul
ÜK	Ümidsiz kredit
UNCITRAL	BMT-nin beynəlxalq ticarət qanunu üzrə komissiyası
UNDAF	BMT-nin İnkişafa yardım üzrə çərçivə sənədi
UNDP	BMT-nin İnkişaf Proqramı
USAID	ABŞ Beynəlxalq İnkişaf Agentliyi
ÜSY	Ünvanlı sosial yardım
ÜTT	Ümumdünya Ticarət Təşkilatı
XBH	Xüsusi borc hüquqları
XBİ	Xarici birbaşa investisiya
YAP	Yeni Azərbaycan Partiyası

XÜLASƏ

Azərbaycan, Bankın Təsis Sazişinin 1-ci Maddəsində qeyd edilmiş çoxpartiyalı demokratiya, plüralizm və bazar iqtisadiyyatı prinsiplərinə sadıqdır. Bu prinsiplərin daha ardıcıl həyata keçirilməsi plüralizmi və siyasi cavabdehliyi gücləndirəcək, qanunu möhkəmləndirəcək və qalan çətinliklərin aradan qaldırılmasına yardım edəcək.

Prezident İlham Əliyev 15 oktyabr 2008-ci il tarixində keçirilmiş Prezident seçkilərində böyük səs əksəriyyəti ilə ikinci beşillik müddətə Prezident seçilmişdir. ATƏT-in Demokratik Qurumlar və İnsan Hüquqları İdarəsinin (DQİHİ) bildirdiyinə görə, seçkilərdə beynəlxalq standartlara riayət olunmasına doğru xeyli irəliləyiş müşahidə olunmuşdur, lakin ATƏT-in tələbləri tam şəkildə yerinə yetirilməmişdir.

Son üç il ərzində Azərbaycanda yüksək makroiqtisadi göstəricilər qeyd olunmuşdur. Ötən strategiya müddəti ərzində neft və qaz sənayesində canlanma nəticəsində iqtisadiyyat göstəriciləri ildə orta hesabla 14,8% artmışdır ki, bu da 2009-cu ildə 47% ÜDM ilə nəticələnmişdir. Qeyri-neft sektoru neft sektorunda müşahidə olunan inkişafın təsiri effektindən faydalanmışdır, ötən strategiyanın əhatə etdiyi müddətdə inşaat və xidmət sahələrində müvafiq olaraq orta hesabla 13.1% və 11.8% artım müşahidə edilmişdir. Artmış büdcə gəliri hökumətə geniş maliyyə siyasəti tətbiq etməyə və infrastruktur məsrəfləri ilə sosial xərcləri artırmağa imkan vermişdir. Bu isə öz növbəsində inflyasiyanın artmasına səbəb olmuşdur, inflyasiya 2008-ci ildə 20,8%-ə çatmışdır, lakin son nəticədə ümumdünya maliyyə böhranı gücləndikcə səngiməmişdir.

Digər ölkələrdən fərqli olaraq Azərbaycana ümumdünya iqtisadi böhranının təsiri daha az olmuşdur. Lakin bu halda belə, neftin qiymətinin aşağı düşməsi və xarici tələbatın azalması ÜDM artımının 2007-ci ildəki 25%-dən 2008-ci ildə 10,8%-ə qədər azalmasına səbəb olmuşdur. Maliyyə sektoru bu təsirə nisbətən az məruz qalsa belə, 2009-cu ildə kredit genişlənməsi ötən illə müqayisədə 60%-dən 18%-ə qədər azalmış, ümitsiz kreditlərin (ÜK) sayı isə artmışdır. Mərkəzi Bank daxil olan daha aşağı xarici valyuta axınının təzyiqi altında valyuta məzənnəsini dəstəkləmişdir, çünki ixracın azalması idxalın azalmasını ötmüşdür. Neftin qiymətləri təkrar qalxandan sonra 2009-cu ilin ikinci yarısında iqtisadi artım başlamışdır. İlin sonunda onun göstəriciləri təqribən 9,3%-ə çatmışdır. Ümumdünya böhranı göstərdi ki, ölkə enerji çarpmalarına (enerji bazarındakı tərəddüdlərə) qarşı həssasdır və burada iqtisadi şaxələndirmənin tezləşdirilməsinə ehtiyac var.

2006-cı ildə qəbul olunmuş AB-Azərbaycan Avropa Qonşuluq Siyasəti üzrə Tədbirlər Planı (AQS Tədbirlər Planı) və Azərbaycanın Ümumdünya Ticarət Təşkilatına (ÜTT) üzv olmaq təklifi ölkənin islahat gündəminin arxasında olan aparıcı faktorlardan bəziləridir. Lakin, bu planın tətbiqində müntəzəmlik müşahidə olunmamışdır. 2009-cu ilin fevralında Azərbaycan Mədən Sənayesində Şəffaflıq Təşəbbüsü (MSŞT) çərçivəsində müstəqil qeydiyyatdan keçən ilk ölkə olmuşdur. Dünya Bankının 2009-cu il üzrə “Doing Business” (Biznesin həyata keçirilməsi) hesabatında qeyd edildiyi kimi, ölkədə biznes mühitinin təkmilləşdirilməsi üçün bəzi addımlar atılmışdır. Bu hesabat əsasən Azərbaycan 2008-ci ilin ən reformator ölkəsi adlandırılmışdır. Azərbaycanın güclü makroiqtisadi səmərəliyinin və enerji resurslarının idarəetməsinin təkmilləşdirilməsinin bir nəticəsidir ki, 2010-cu ilin may ayında “Fitch Raiting Ltd.” şirkəti

Azərbaycanın kredit reytingini (BBB-) investisiya səviyyəsinə qaldırdı. Lakin bu mühüm irəliləyişlərə baxmayaraq biznes mühiti mürəkkəb olaraq qalır.

Azərbaycanın neft və qazdan asılılığını azaltmaq üçün hökumət iqtisadi şaxələndirməni öz inkişaf strategiyasının təməl daşı etmişdir. Bu məqsədə nail olmaq üçün Azərbaycan keçid prosesinə xas olan aşağıdakı məsələləri həll etməlidir:

- *Biznes mühitini yaxşılaşdırmaq.* Azərbaycan sərmayəçilər üçün əlverişli iş mühiti yaradaraq neft və qaz sektoruna iri həcmli investisiyalar cəlb etməyə müvəffəq olmuşdur. Hökumət iqtisadiyyatın qeyri-neft sektorlarına investisiyalar cəlb etmək üçün bu nailiyyəti təkrar əldə etməlidir. Biznes qeydiyyatının optimal qaydada təşkilindən sonra hökumət bərabər mühit yaratmalı və yeni iştirakçıların daxil olmasını stimullaşdırmaq üçün qanunu dəstəkləməli, rəqabəti həvəsləndirməli və qeyri-rəsmi monopoliyaları azaltmalıdır. Şirkətlərin rəsmən fəaliyyət göstərməsinə imkan yaratmaq üçün hökumət gömrük və vergi orqanlarında aparılan islahatları genişləndirərək və tezləşdirərək inzibati rüsumları yüngülləşdirməli və arbitrar hallarını azaltmalıdır.
- *Ümumdünya iqtisadiyyatına inteqrasiya olmaq.* Azərbaycanın müəyyən sektorlarda nisbi təcrid olunması onu dünya böhranının ən pis nəticələrindən uzaqda saxlasa belə, iqtisadiyyatın qeyri-neft sektorunun uzunmüddətli inkişafı ölkənin ümumdünya iqtisadiyyatına inteqrasiya olmaq qabiliyyətindən asılı olacaq. İnteqrasiya nə qədər möhkəm olarsa, məhsuldarlıq və rəqabət də o qədər artar. ÜTT-yə daxil olmaq idxalçılar və ixracçılar üçün stabil və proqnozlaşdırıla bilən çərçivə yaratmaqla proteksionist reflekslərinə müqavimət göstərərək və ticarəti qeyri-neft məhsul və xidmətləri sahəsində genişləndirməyə istiqamətləndirərək iqtisadi şaxələndirməyə yardım edəcək.
- *Maliyyə vasitəçiliyini genişləndirilmək* MKOM-lərin maliyyəyə çıxışlarının məhdudluğu onların inkişafı üçün bir maneə olaraq qalır. Kreditin 2005-ci ildən bəri əhəmiyyətli dərəcədə artmış olmasına baxmayaraq, maliyyə vasitəçiliyinin səviyyəsi hələ də nisbətən aşağıdır. Hökumət banklara nəzarəti və rəşional idarəetməni möhkəmləndirməyə davam etməlidir və bank sektorunda birləşməni təşviq etməlidir. Dövlət banklarının özəlləşdirilməsi və iri xarici bankların cəlb edilməsi rəqabəti təşviq etməli və bu sektor üçün yeni standartlar yaratmalıdır. Qeyri-bank maliyyə sektoru hələ də başlanğıc mərhələdədir və onun inkişaf etdirilməyə ehtiyacı vardır.
- *İctimai infrastruktur islahatını təkmilləşdirmək.* Hökumət xidmətləri yaxşılaşdırmaq üçün enerji, nəqliyyat və su təchizatı sahələrinə investisiyaları sürətləndirmişdir. Paralel olaraq hökumət 2007-ci ildə əksər kommunal xərclərin tariflərini istehsalat xərclərinin kompensasiyası həddinə qədər artırmışdır, sayğac və hesablaşma sistemlərinə sərmayə qoymuşdur və BMHS hesabat sistemini tətbiq etmişdir. Kommunal xidmətlərin maliyyə gücünü təmin etmək üçün və nəticədə özəl investisiya cəlb etmək üçün idarələr 2007-ci ilin tarif düzəlişlərinə əsaslanan aydın qiymət siyasəti tətbiq etməlidir. İctimai vəsaitin daha səmərəli istifadəsini təmin etmək üçün ictimai təchizat gücləndirilməlidir. Kommunal xidmətlərin kommersiya baxımından tam şəffaf və hesabat verilə bilən şəkildə istifadəsi təşviq olunmalıdır.

Bank özünün İlkin mərhələdə olan keçid iqtisadiyyatına malik ölkələr (İKİÖ) üçün təşəbbüsü ilə digər instrumentlərlə yanaşı, mövcud vasitələri tətbiq edərək və grant şəklində maliyyələşdirmələr həyata keçirərək Azərbaycana öz iqtisadiyyatını şaxələndirməyə yardım edəcək. Bank xüsusilə də aşağıdakı məqsədləri həyata keçirəcək:

- *Sənaye, kommersiya və kənd təsərrüfatı sektoru (SKKT).* Bank qeyri-neft sektorunun inkişafına dəstək göstərməyə davam edəcək. Bank bütün müəssisə sektorlarına investisiya imkanlarını araşdıracaq, xüsusilə də regional inkişaf baxımından kənd təsərrüfatının potensialını və zəruriliyini nəzərə alaraq bu sahəyə xüsusi yanaşma olacaq. Çox lazım olan xarici investisiyanı və müasir texnologiyaları (know-how) cəlb etmək üçün Bank katalizator funksiyasını yerinə yetirəcək. Müvafiq hallarda Bank dövlətə məxsus Azərbaycan İnvestisiya Şirkəti (AİŞ) ilə birgə investisiya qoymaq imkanlarını araşdıracaq. Bank özünün Müəssisələrin Kompleks Şəkildə Yenidən qurulması (MKŞY) və Biznes Konsultasiya Xidmətləri (BKX) proqramları vasitəsilə şirkətlərə konsultasiya xidmətləri göstərməyə davam edəcək. Bank öz layihələrində korporativ idarəetmə, şəffaf sahibkarlıq və maliyyə mənbələrinin açılmasını prinsiplərini təbliğ edəcək.
- *Maliyyə sektoru.* Bank özəl sektorun, xüsusilə də MKOM-lərin effektiv şəkildə maliyyələşdirilməsini təmin etmək üçün maliyyə vasitəçiliyini möhkəmlətməyə çalışacaq. Bank bu sektorda əlavə rəqabət və birləşmə, eləcə də xarici investisiyanın cəlb edilməsini təbliğ edəcək. Bank ipoteka maliyyələşdirilməsi, lizinq və enerjinin səmərəli istifadəsi üçün kredit xətləri kimi yeni maliyyə mexanizmlərinin inkişafına yardım edəcək. Bank xüsusilə Azərbaycanın bölgələrində mikromaliyyənin inkişafına dəstəyini davam edəcək və qeyri-bank maliyyə sektorunun genişlənməsinə yardım edəcək. Bank öz investisiyaları ilə yanaşı, iş təcrübəsinin və sərişələrin gücləndirilməsinə, kredit analizinə, riskin idarə edilməsinə böyük miqdarda texniki yardım vəsaiti ayıracaq.
- *Enerji və infrastruktur sektorları.* Bank Azərbaycanda infrastrukturun inkişafına yardım etməyə davam edəcək, enerji təchizatı və enerjiyə qənaət olunmasına xüsusi diqqət yönəldəcək. Bank Nabukko Qaz Kəməri Layihəsinə sərmayə yatırmağı nəzərdən keçirməyə hazırdır. Özəl sektora aid layihələrin maliyyələşdirilməsi dövlət zəmanəti əsasında davam edəcək. Bank, mümkün olan hallarda dövlət zəmanəti olmadan kredit qabiliyyətli dövlət sektoru layihələri yaratmaq imkanlarını araşdıracaq və özəl sektor infrastrukturuna investisiya qoyuluşlarını dəstəkləyəcək. Bank öz layihələrində şəffaf təchizat prinsiplərinə imkan yaradacaq. Eləcə də Bank kommersiya intizamını təlqin edəcək və dövlət sektoruna aid olan müştərilərin müəssisələrində səmərəliliyi, maliyyə şəffaflığını və korporativ idarəçiliyi təkmilləşdirəcək.

Bank investisiya mühiti məsələləri üzrə digər BMQ-lər və biznes ictimaiyyəti ilə davamlı siyasət dialoqu və ətraflı məsləhətləşmələr apararaq sözü gedən məqsədləri həyata keçirməyə çalışacaq. Bank Azərbaycanda aparılan bütün əməliyyatların Bankın Ekoloji və Sosial Siyasətinə, eləcə də BƏT və milli əmək standartlarına uyğun olmasını təmin edəcək. İKİÖ təşəbbüsü çərçivəsində bank layihənin hazırlanmasını və həyata keçirilməsini, konsultasiya dəstəyini, təşkilat infrastrukturunun yaradılmasını və hüquq islahatları istiqamətində aparılan işləri maliyyələşdirmək üçün əlavə donor qrantı cəlb etməyə çalışacaq.

ÖLKƏ ÜZRƏ STRATEGİYA

1. Bankın portfeli

1.1 Bankın bu günə kimi həyata keçirdiyi fəaliyyətin qısa xülasəsi

30 aprel 2010-cu ildən bəri Bank toplam biznes həcmi 1,05 milyard avro və ümumi layihə dəyəri 5,6 milyard avro olan 114 layihəyə (o cümlədən 9 TİP layihəsinə) imza atmışdır. Cari portfelin həcmi 663 milyon avrodur, bunun 69%-i müştəri tərəfindən istifadə olunmuş, 446 milyon avro isə cari dövriyyə aktivləridir.

Bankın cari portfelinin 44%-ni enerji sektoru təşkil edir və o, təbii sərvətlərlə energetika arasında, demək olar ki, bərabər şəkildə bölüşdürülüb. Bank ümumilikdə 347 milyon avro dəyərində təbii sərvətlərə aid 16 layihəni, o cümlədən BTC, AÇG və Şahdəniz kimi bir neçə mühüm layihələri maliyyələşdirmişdir. Bank eləcə də ümumi dəyəri 213 milyon avro olan üç energetika layihəsini maliyyələşdirmişdir ki, bunun sayəsində Azərbaycanın dövlətə məxsus enerji kommunal xidmət şirkəti olan “Azərenerji” Bankın ən iri müştərisi olmuşdur. Sənaye, kommersiya və kənd təsərrüfatı (SKKT) sektoru cari portfelin 23%-ni təşkil edir. Bank ümumi dəyəri 167 milyon avro olan 21 layihə maliyyələşdirmişdir, buraya Bankın Azərbaycanda ikinci ən iri müştərisi olan “Qaradağ Sement” ilə iki layihə də daxildir. Maliyyə sektoru portfelin 19%-ni təşkil edir. Bank 67 layihəyə 171 milyon avro investisiya qoymuşdur. İnfrastruktur sektoru Bankın portfelinin 14%-ini təşkil edir. Buraya ümumi dəyəri 152 milyon avro olan 6 nəqliyyat layihəsi və bir bələdiyyə layihəsi də daxildir.

İKİÖ təşəbbüsü Banka Azərbaycandakı əməliyyatlarını xeyli irəli aparmağa imkan vermişdir. 2004-cü ildə bu təşəbbüsün həyata keçirilməsinə başlandıqdan bəri Bank İKİÖ təşəbbüsü ilə ümumi dəyəri 590 milyon avro olan 67 layihə maliyyələşdirmişdir. Bankın portfelinə daha ətraflı nəzər yetirmək üçün Əlavə 2-yə baxa bilərsiniz.

Cədvəl 1: 30 aprel 2010-cu il tarixinə qədər öhdəliklər və xalis portfel

Sektor	TOPLAM ÖHDƏLİKLƏR (Milyon avro)					CARİ PORTFEL (Milyon avro)		
	Layihələrin sayı	Ümumi layihə dəyəri	AYİB maliyyələşdirilməsi	Ümumi AYİB %	Ödənilmişdir	Layihələrin sayı	Portfel	Ümumi portfeldə %
SKKT	21	446	167	16%	50	13	154	23%
Kənd təsərrüfatı biznesi	6	22	12	1%	12	5	11	2%
Səhm kapitalı fondu	4	18	5	0%	5	1	1	0%
İstehsalat və xidmətlər	6	393	143	14%	25	4	139	21%
Əmlak və turizm	3	10	4	0%	5	1	0	0%
TİKYYV	2	4	3	0%	3	2	3	0%
Maliyyə qurumları	67	283	171	16%	152	59	125	19%
Bank səhm kapitalı	3	12	9	1%	9	3	9	1%
Bank krediti	35	173	97	9%	78	24	72	11%
Sığorta və maliyyə xidmətləri	4	4	4	0%	4	3	2	0%
Kiçik biznesin maliyyələşdirilməsi	25	93	61	6%	61	29	42	6%
Enerji	19	4,663	560	53%	550	5	289	44%
Təbii sərvətlər	16	4387	347	33%	371	3	134	20%
Energetika və enerji sistemləri	3	276	213	20%	179	2	155	23%
İnfrastruktur	7	249	152	14%	143	3	95	14%
MEİ	1	81	17	2%	18	-	0	0%
Nəqliyyat	6	168	135	13%	125	3	95	14%
Ölkə üzrə cəmi	114*	5642	1050	100%	894	80	663	100%

* o cümlədən 9 TİP əməliyyatı

1.2 Ölkə üzrə əvvəlki strategiyanın həyata keçirilməsi, keçid prosesinə təsiri və çıxarılmış nəticələr

Bankın 2007-ci il üçün ölkə üzrə strategiyası (i) özəl sahibkarlığı dəstəkləməyə, (ii) maliyyə vasitəçiliyini gücləndirməyə və (iii) Azərbaycanın infrastrukturunun bərpasına yardım etməyə istiqamətləndirilmişdir. Əvvəlki strategiya dövründə ümumi məbləği 217 milyon avro, ümumi layihə dəyəri isə 551 milyon avro olan 28 yeni layihə imzalanmışdır. İnvestisiya məbləği orta hesabla 7,7 milyon avro təşkil edir. “Qaradağ Sement”-ə verilmiş 120 milyon avro həcmində kredit istisna olunduqda orta investisiya məbləği 3,6 milyon avroya qədər düşür ki, bu da Azərbaycan üçün İKİÖ təşəbbüsünün vacibliyini nəzərə çarpdırır. Bankın portfeli 37%, yəni 663 milyon avroya qədər artmışdır. Cari dövriyyə aktivləri 162,6 milyon avrodan 446 milyon avroya qədər – təqribən üç dəfə artmışdır.

Əvvəlki strategiya dövründə bank **SKKT sektoruna** 8 layihə üzrə təxminən 140 milyon avro sərmayə yatırmışdır. Bundan başqa, Bank 2008-ci ilin dekabr ayında Azər-Yod MMC şirkətinə Sovet dövründən qalmış yod zavodunun bərpası üçün 15 milyon ABŞ dolları ayırmışdır. Layihənin məqsədi zavodun istehsalat prosesini müasirləşdirmək və genişləndirmək, eləcə də korporativ idarəçilik və ekologiya standartlarını yaxşılaşdırmaqdır. Digər diqqətəlayiq əməliyyat isə Bankın “Qaradağ Sement” zavoduna (Holcim Qrupunun üzvü) 2009-cu ilin sentyabr ayında 120 milyon avro dəyərində kreditin ayırmasıdır. Bank tərəfindən bundan əvvəl qoyulmuş 10 milyon ABŞ dolları dəyərində səhm investisiyasından sonra verilmiş bu kredit sementin müasir quru istehsal texnologiyasını tətbiq etmək üçün istifadə olunacaq, bunun nəticəsində enerji istehlakı və havaya buraxılan CO₂ qazının miqdarı xeyli azalacaq. 2010-cu ilin mart ayında Bank həmçinin Azərbaycanda aparıcı simsiz internet provayderi olan “Elcell” brendi ilə fəaliyyət göstərən “Datacell AŞ” şirkəti ilə 4 milyon ABŞ dolları dəyərində səhm investisiyasına imza atmışdır. Bu, Bank tərəfindən Azərbaycanda informasiya və rabitə texnologiyası sektoruna ilk investisiya qoyuluşudur. Bu layihə nəticəsində şirkət Abşeron yarımadasında, eləcə də Azərbaycanın digər şəhərlərində öz geniş yayım zolaqlı internet xidmətlərini genişləndirmək imkanı əldə edəcək. İKİÖ təşəbbüsü Bankın korporativ sektor üçün nəzərdə tutulmuş məqsədlərinin həyata keçirilməsində əsas əhəmiyyət kəsb edən müvəffəqiyyət faktoru idi. Korporativ sektora aid 8 layihədən, ümumi dəyəri 7,5 milyon avro olan 5 layihə İKİÖ mexanizmləri vasitəsi ilə maliyyələşdirilmişdir.

Bankın bu günə qədər korporativ sektorda keçid prosesinə təsiri məhduddur. Qeyri-neft sektorunda mövcud olan mürəkkəb investisiya mühiti Bankın uyğunluq tələblərinə cavab verən bir sıra korporativ qurumların müəyyən dərəcədə qarşısını alır. Bank korporativ idarəçilik sahəsində təkmilləşmə aparılmasını, eləcə də investisiya qoyduğu şirkətlərdə texnoloji təkmilləşmələr vasitəsilə əldə olunmuş digər üstünlüklərlə yanaşı, səmərəliliyi və məhsuldarlığı dəstəkləmişdir. Bank həmçinin investisiya qoyduğu şirkətləri İnzibati Məlumat Sistemlərini tətbiq etməklə və beynəlxalq maliyyə hesabat standartlarına (BMHS) riayət etməklə maliyyə açıqlaması prinsiplərini təkmilləşdirməyə təşviq etmişdir. Bank tərəfindən maliyələşən layihələrdə vergi şəffaflığının artırılması məqsədilə atılan addımlar mürəkkəb biznes mühiti səbəbindən hələlək müsbət nəticə verməmiş və şirkətlər kölgə iqtisadiyyatı şəraitində fəaliyyət göstərməyə məcbur qalırlar. Bank yerli şirkətlərin idarəetmə sərişələrini və rəqabət bacarığını özünün MKŞY və BKX proqramları vasitəsi ilə inkişaf etdirdi. MKŞY proqramı hal-hazırda qida istehsalı, tekstil, səhiyyə və pərakəndə satış fəaliyyəti ilə məşğul olan 12 şirkət ilə əməkdaşlıq edir. Bu şirkətlərdən üçünü MKŞY proqramı Böhrana qarşı Cavab Tədbirləri Proqramı ilə təmin etmişdir. Əvvəlki strategiya dövrü ərzində BKX 201 şirkətə dəstək göstərmişdir ki, onların ümumi dövriyyəsi təxminən 200 milyon avro, işçilərinin sayı isə 6000 nəfərdən çox olmuşdur. Bankın MKŞY ilə BKX proqramları barədə daha ətraflı məlumat üçün 3-cü Əlavəyə müraciət edin.

“Qaradağ Sement” ilə həyata keçirilən layihə əvvəlki strategiya dövrü ərzində müstəqil şəkildə qiymətləndirilmiş yeganə korporativ layihə idi. Bankın “Qaradağ Sement” ilə əməkdaşlığı göstərdi ki, müddətli və müddətsiz səhm mexanizmləri Bankın hər hansı bir şirkətin fəaliyyətində əhəmiyyətli şəkildə iştirakını təmin edə bilər və bu, biznes siyasəti dialoqunu (PE09-443) aparmaq üçün zəruridir.

Bank **maliyyə sektorunu** uzunmüddətli maliyyələşdirmə və texniki yardımla təmin edən əsas qurum olaraq qalır. Bank hal-hazırda 9 bankla, 6 mikromaliyyə qurumu (MMQ) ilə və 3 qeyri-bank maliyyə qurumu (QBMQ) ilə əməkdaşlıq edir. Strategiya dövrü ərzində, Bank ümumi dəyəri təxminən 75 milyon avro və orta investisiya həcmi 3,9 milyon avro olan 19 layihəyə imza atmışdır. Eləcə də Bank təşkilat infrastrukturunun yaradılması, riskin idarə edilməsi, kredit ekspertizası, mikromaliyyə və ipoteka maliyyələşdirilməsi sahələrində də dəyəri 4,2 milyon avrodan artıq olan texniki yardım göstərmişdir. Baxmayaraq ki, Azərbaycanın bank sektoru maliyyə böhranından digər ölkələrə nisbətən ziyan çəkməmiş çıxdı, bəzi banklar 2009-cu ildə ssudaların müddətinin uzadılmasında çətinliklərlə üzləşmişdir. Qlobal likvidlik böhranının dərin dövründə Bank aparıcı yerli özəl banklardan biri olan “Unibank”ın maliyyələşdirilməsi üçün inkişaf bankları konsorsiumuna başçılıq etdi və bu da “Unibank”ın likvidliyinin yaxşılaşmasını və onun kredit əməliyyatlarının bərpasını təmin etdi. Digər diqqətəlayiq sövdələşmələr yeni təsis edilmiş kredit kartı şirkəti olan “Millikard”a kiçik səhm investisiyası qoyulması və Bankın Azərbaycanda “Bank Respublika” ya ipoteka maliyyələşdirilməsi üçün açdığı ilk kredit xətti idi.

Bank bu günə qədər maliyyə sektorunda bazar iqtisadiyyatına keçid prosesinə mütədil təsir göstərmişdir. Səhm investisiyaları vasitəsi ilə Bank yerli maliyyə qurumlarında korporativ idarəçilik standartlarını yüksəltmişdir. Həmçinin Bank partnyor qurumlarda riskin idarə edilməsinə, kreditin qiymətləndirməsinə və mikrokredit təcrübəsinin yaxşılaşdırılmasına nail olmuşdur. Bundan əlavə, lizinq və ipotekanın maliyyələşdirilməsi kimi yeni maliyyə məhsullarının inkişafını dəstəkləmişdir.

Bankın “Unibank”la təcrübəsi göstərir ki, yaxşı idarə olunan bankların çətin və dəyişkən bazarlarda birləşməsi güclü keçid təsirinə malik ola bilər (PE07-380). Bankın “MBASK” şirkəti ilə birgə layihəsindən əldə olunan digər təcrübə bu oldu ki, Bankın göstərə bildiyi real yardımı nəzərə alaraq investisiyadan sonrakı dəstəyə də lazımi qiymət verilməlidir (PEX07-299).

Ötən strategiyanın əhatə etdiyi dövr ərzində dövlət sektorunda hər hansı bir yeni **enerji və ya infrastruktur** investisiyası həyata keçirilməmişdir. Qlobal böhrandan əvvəl kommertiya banklarının sərmayə qoymaq üçün böyük istəyi və Dünya Bankı ilə Asiya İnkişaf Bankının daha cəlbədicə şərtləri Bank tərəfindən əlavə maliyyələşdirməyə ehtiyacı məhdudlaşdırmışdır. Bank yolların bərpası ilə məşğul olan yerli inşaat şirkəti olan “Azvirt” MMC şirkətinə 3,5 milyon ABŞ dolları həcmində OBMM krediti vermişdir.

Bank enerji sektorunda bazar iqtisadiyyatına keçid prosesinə bu günə qədər göstərdiyi təsir mütədil təsirdir. Təbii sərvətlər sektorunda bank BTC boru kəmərinin inşasının və Xəzər dənizində Azəri, Çıraq yataqları və Günəşli yatağının dərinlikdə yerləşən hissəsinin işlənməsinin 1-ci Fazasının maliyyələşdirilməsində iştirak etmişdir. Strategiya dövrü ərzində aparılmış müstəqil dəyər hesablanmasına əsasən, layihənin məqsədləri BTC boru kəməri dəhlizi boyunda yaşayan icmaların iqtisadi inkişafını dəstəkləməyə istiqamətləndirilmiş Regional İnkişaf Təşəbbüsünün (RİT) məhdud şəkildə aparılması səbəbindən yalnız qismən həyata keçirilmişdir. BTC ilə AÇG layihələri göstərdi ki, təbii sərvətlərə aid iri layihələrdə sektor islahatlarını geniş təbliğ etmək və makroiqtisadi məsələləri (PE07-369) yoluna qoymaq üçün BMQ koordinasiyasının yaxşılaşdırılması vacibdir. Onlar həmçinin ehtiyatları zəngin olan ölkələr üçün səmərəlilik baxımından xeyli təkmilləşdirmələrə (PE07-373) nail olmaq yönündə əsas sektorların liberallaşdırılmasının vacibliyini vurğulayırlar.

Enerji sektorunda Bank dövlətə məxsus enerji kommunal xidmət şirkəti olan “Azərenerji” şirkətinə “AzDres” İstilik elektrik stansiyasını bərpa etmək üçün yönəldilmiş yardımını davam etmişdir. Bu layihə stansiyanın məhsuldarlığının artmasına və “Azərenerji”nin xərc strukturunun azaldılmasına istiqamətləndirilib. Paralel olaraq Bank “Azərenerji”yə Kioto Protokoluna əsasən yaradılmış Təmiz İnkişaf Mexanizmi (TİM) çərçivəsində stansiyanın bərpası nəticəsində yaranmış karbon kreditlərini satmağa yardım etdi. Bu layihə nəticəsində havaya buraxılan CO₂ qazının miqdarının hər il üç milyon ton azalması gözlənilir. Böyük əhəmiyyət kəsb edən bu sövdələşmə elektrostansiyanın bərpası üçün Bankın yardımı ilə yeni TİM metodologiyasının işlənilməsinə səbəb oldu ki, indi bütün dünyada tətbiq edilə bilər. Strategiya dövrü ərzində “Azərenerji” BMHS mühasibat və ekoloji hesabat sahəsində nəzərə

çarpan irəliləyiş etmişdir. Tarif Şurasına yardım etmək üçün tarif metodologiyasını təkmilləşdirmək məqsədilə əlaqədar texniki əməkdaşlıq layihəsi Nazirlər Kabineti tərəfindən hələ də təsdiq olunmamışdır.

İnfrastruktur sektorunda Bank bazar iqtisadiyyatına keçid prosesinə bu günə qədər mütədil təsir göstərmişdir. Strategiya dövrü ərzində bank əsas diqqəti mövcud layihələrə nəzarətə yönəldib. 2008-ci ildə Azərbaycan Dövlət Dəmir Yolu Şirkəti Fransa kommertiya bankından ssuda almaq üçün Transqafqaz Dəmir Yolu Layihəsi üçün Bankdan aldığı krediti tam şəkildə vaxtından əvvəl ödəmişdir.

1.3 Portfelin effektivliyi və özəl sektorun nisbəti

Bankın bütövlükdə 6.14 risk əmsalı ilə müqayisədə ümumi portfel riski 5,87-dir. Bir MMQ istisna olmaqla portfelin göstəriciləri qənaətbəxş olmuşdur: onun bəzi işçiləri tərəfindən yol verilmiş saxtakarlıq halları ifşa ediləndən sonra həmin MMQ bütün kreditorlarla razılaşma əsasında əməliyyatlarını planlı şəkildə kiçildir. Nəticədə zəifləmiş aktivlər cüzi də olsa artmış, lakin ümumi portfelin 0,12%-i olaraq aşağı səviyyədə qalmışdır. Bütün digər layihələrin ödənişləri müntəzəm qalmaqda davam edir. SKKT sektorundakı bir layihə kapital xərclərin həddini aşmasından zərər çəkmişdir. Layihəni bərpa etmək üçün hal-hazırda təshihəci tədbirlər, o cümlədən sponsor tərəfindən əlavə səhm yatırımları nəzərdə tutulur. Əlavə sponsor dəstəyi olmasa, 8,3 milyon avro dəyərində ödənilməmiş kredit risk altına girə bilər. Maliyyə sektorundakı müştərilər ÜK-lərin gözə çarpan artımına məruz qalmışdır, bu isə yerli bankların və MMQ-nin kreditin ekspertizası və riskin idarə edilməsi bacarıqlarının daha çox inkişaf etdirilməsinə ehtiyac olduğunu göstərir.

Strategiya dövrü ərzində bankın portfelində özəl sektorun layihələrinə investisiyaların faiz nisbəti 53%-dən 62%-ə qədər artmışdır, bu isə həmin dövr ərzində ictimai infrastrukturda yeni investisiyaların çatışmazlığını və eləcə də Transqafqaz Dəmir Yolu Layihəsi üçün əvvəlcədən ödənişi əks etdirir.

1.4 Birgə maliyyələşdirmə səfərbərliyi

Bu günə qədər Bank sponsorlardan və müştərək investorlardan cəmi 4,6 milyard avro vəsait cəlb etmişdir, səfərbərlik əmsalı 4,4 olmuşdur ki, bu əmsal birgə maliyyələşdirmə məbləğinin Bankın öhdəliklərinə bölünməsi nəticəsində əldə olunmuşdur. Başqa sözlə, Bank tərəfindən sərmayə olaraq qoyulmuş hər avronun müqabilində Bank əlavə 4,4 avro cəlb etmişdir. Lakin birgə maliyyələşdirmənin əsas hissəsi iri neft və qaz layihələrini dəstəkləmişdir. Qeyri-neft sektorunun birgə maliyyələşdirilməsi hələ çox erkən mərhələdədir və səfərbərlik əmsalı 1 olmaqla cəmi 490 milyon avro toplaya bilmişdir.

Əvvəlki strategiyanın əhatə etdiyi dövr ərzində bank müştərək investisiyalardan 1,5 səfərbərlik əmsalı ilə 334 milyon avro səfərbər edə bilmişdir. Bank və digər BMQ-lər qeyri-neft sektorunda uzunmüddətli kapitalın əsas təchizatçıları olaraq qalır.

2. Əməliyyat mühiti

2.1 Ümumi islahat mühiti

2.1.1 Siyasi hadisələr

2003-cü ilin oktyabr ayında Prezident İlham Əliyev hakimiyyətə gələndən bəri tədricən öz hakimiyyətini möhkəmləndirmişdir. 15 oktyabr 2008-ci il tarixində o, ikinci beşillik müddətə Prezident seçilmişdir. Beynəlxalq müşahidəçilərin fikrincə, Prezident seçkilərində beynəlxalq standartlara riayət olunmasına doğru xeyli irəliləyiş müşahidə olunmuşdur, lakin ATƏT-in bütün tələbləri yerinə yetirilməmişdir. Seçkilər sakit tərzdə həyata keçirilsə də, burada sağlam rəqabət və canlı siyasi debatların çatışmazlığı müşahidə olunurdu. 18 mart 2009-cu il tarixində aparılmış konstitusiya referendumu nəticəsində bir nəfərin iki dəfədən artıq Prezident seçilməsinə qoyulan məhdudiyət aradan qaldırılmışdır.

Hakimiyyətdə olan Prezident partiyası (Yeni Azərbaycan Partiyası – YAP) qanunvericilikdə və siyasi sistemdə dominant olaraq qalır. 23 dekabr 2009-cu ildə keçirilmiş bələdiyyə seçkiləri partiyanın mövqeyini daha da gücləndirmişdir. Muxalifət parçalanmış vəziyyətdədir və belə görünür ki, ciddi tələblər irəli sürməyə qadir deyil. 2010-cu ilin noyabr ayında keçiriləcək növbəti parlament seçkiləri nəticəsində hakimiyyət səlahiyyətlərinin paylanmasında ciddi dəyişiklərin olacağı ehtimal edilmir.

Dağlıq Qarabağ münaqişəsi həll olunmamış qalır. Baxmayaraq ki, Azərbaycan ilə Ermənistan ATƏT-in Minsk Qrupunun (Rusiya, Fransa və Birləşmiş Ştatların sədrliyi ilə) dəstəyi ilə danışıqlar aparmağa davam edir, münaqişənin tam həllinə doğru irəliləyiş çox azdır. Siyasi mühitin daha ətraflı qiymətləndirilməsi üçün Əlavə 1-ə müraciət edin.

2.1.2 Sosial vəziyyət və əmək şəraiti

2009-cu ildə Azərbaycanın əhalisi təxminən 9 milyon nəfər təşkil edib. Əhalinin illik artım əmsalı cəmi 1.12%-dir. Əhalinin yarısından çoxu (54%) şəhərdə yaşayır. Əhalinin 90%-dən çoxu milliyyətə azərbaycanlıdır. Digər etnik qruplara dağıstanlılar (2,2%), ruslar (1,8%), ermənilər (1,5%) və başqaları (3,9%) daxildir.

Azərbaycan BMT İnkişaf Proqramının yaşayış standartları, orta ömür uzunluğu və təhsil faktorlarının kompleks göstəriciləri əsasında müəyyən edilən İnsan İnkişafı İndeksinə görə 182 ölkə arasında 86-cı yeri tutur. Yaşayış standartları xeyli yaxşılaşmışdır, belə ki, ötən onillikdə rəsmi yoxsulluq dərəcəsi 49%-dən 11%-ə qədər azalmışdır. Coğrafi bərabərsizlik də azalmışdır, baxmayaraq ki, ölkənin digər bölgələri ilə müqayisədə Bakıda yoxsulluğun səviyyəsi daha aşağıdır. Yoxsulluq səviyyəsinin azalmasının üçdə ikisi neft canlanması ilə əlaqələndirilə bilər. Qalan üçdə bir hissə isə hökumətin maaş və sosial müavinətlərin artırması nəticəsində olmuşdur – artım 2008-ci ildə əhalinin 63%-ini əhatə etmişdir. Azərbaycan tədrici olaraq sosial müdafiə xərclərini ÜDM-in 4,8%-nə qədər artırmışdır. Sosial müavinətlərin yoxsulların həyat səviyyəsinin yaxşılaşdırılmasına yönəldilmiş paylanması onları yoxsullar üçün vacib qazanc mənbəyinə çevirir. Ünvanlı sosial yardım (ÜSY) alacaq təbəqənin yarısı əhalinin ən yoxsul onda bir hissəsini təşkil edir. ÜSY yaxşı işləyən inzibati struktura malikdir, tam avtomatlaşdırmış iş proseduru ilə ölkənin əksər hissəsini əhatə edir.

Səhiyyə sistemi keyfiyyəti get-gedə azalan infrastruktur, köhnəlmiş avadanlıq və təcrübəli səhiyyə işçilərinin azlığı ilə səciyyələnir. Nağd pulla edilən böyük həcmdə müxtəlif xərclər səhiyyəni və ondan istifadəni yoxsul təbəqələr üçün çətinləşdirir. Nəticədə, Azərbaycanda əsas səhiyyə göstəriciləri aşağıdır. Dünya Bankının mart 2010 tarixli Yaşayış Şəraitləri Qiymətləndirmə Hesabatına əsasən, Körpə və anaların ölüm göstəricisi 1000 nəfər üzrə müvafiq olaraq 43 və 82-yə bərabərdir, bu isə MDB üzrə orta rəqəmdən xeyli yüksəkdir – həmin göstəricilər MDB ölkələri üzrə 26 və 27-dir. Orta ömür uzunluğu 2009-cu ildə 65,5 il təşkil edirdi, bu MDB səviyyəsindən bir qədər az, AB üzrə orta rəqəmdən isə xeyli aşağı idi. Hökumət səhiyyənin hamı üçün mümkün olması üçün 2008-ci ildə səhiyyə sahəsində müavinətlər ilə bağlı böyük islahata başlamışdır. Digər tədbirlərlə yanaşı hökumət xəstəxana və ilk tibbi yardım sistemlərini optimallaşdırmaq üçün ümumi ölçülər planı işləyib hazırlamışdır və o cümlədən səhiyyə ilə bağlı məlumat axınıni təmin etmək məqsədilə elektron kartlardan istifadə planı nəzərdə tutulmuşdur. Başqa fəalliyət sahələri isə vaksinasiyalar və körpə uşaqların mualicəsi, infeksiyon xəstəliklərinin araşdırılması, peşakar sağlamlıq standartlarını və sağlamlıq qanunvericiliyi və tələb olunun saqlamlıq sığortalamanı həyat keçirilməsi kimi fəalliyətlər əhatə edir..

Azərbaycanın təhsil sistemi birtərəflidir. Təhsilin aşağı pillələrində göstəricilər yaxşıdır, xüsusilə də riyaziyyat fənni üzrə, lakin mütaliə sahəsində, eləcə də orta və ali təhsildə gerilik müşahidə olunur. Beynəlxalq TQBP testlərinin nəticələri göstərir ki, Azərbaycanın 15 yaşlı məktəblilərinin riyaziyyat üzrə göstəriciləri ABŞ məktəblilərinin göstəriciləri qədər olmasına baxmayaraq, onların demək olar ki, 80%-inin oxu qabiliyyəti ibtidai səviyyədədir. 15 yaşından aşağı şagirdlərin məktəbə qeydiyyatına alınması yüksək və qənaətbəxşdir və bu, əsas təhsilin geniş surətdə əlçatan olmasından xəbər verir. Lakin ali təhsil almaq istəyən tələbələrin sayı nisbətən azdır. Xaricdə təhsil almaq istəyən Azərbaycan vətəndaşlarına

maliyyə dəstəyi göstərmək üçün bir neçə dövlət proqramı qəbul edilmişdir. Ümumiyyətlə, hazırkı təhsil sistemi iqtisadi şaxələndirmə yolunda sürətlə inkişaf edən iqtisadiyyatın ehtiyaclarını müvafiq qaydada ödəmir.

Azərbaycan BMT İnkişaf Proqramının Genderin İnkişaf Göstəricisinə əsasən 182 ölkə arasında 73-cü yerdədir. İqtisadi və siyasi qərarların qəbul edilməsi zamanı genderin qeyri-bərabərlik dərəcəsini müəyyən edən BMT İnkişaf Proqramının daha məhdud gender səlahiyyətləri ölçüsü üzrə Azərbaycan 109 ölkə arasında 100-cü yeri tutur. Bu baxımdan, 2009-cu ilin dekabr ayında keçirilmiş bələdiyyə seçkiləri zamanı xeyli irəliləyiş müşahidə olunmuşdur. Qadınların siyasətdə iştirakını artırmaq məqsədi ilə aparılan səylər nəticəsində bələdiyyə seçkilərində qalib gəlmiş qadınların sayı kəskin surətdə - 1,2%-dən 26%-ə qədər artmışdır. Konstitusiyaya bütün vətəndaşları bərabər hüquqlarla təmin edir, xüsusi olaraq bu hüquqların cinsi mənsubiyyətə görə məhdudlaşdırılmasını qadağan edir. Bundan başqa, 2006-cı ildə Azərbaycanda gender bərabərliyinə dair qanun qəbul edilmişdir, bu qanunda gender əsaslı diskriminasiyaya, seksual təcavüz daxil olmaqla, gender əsasında hər hansı ayrı-seçkilik, istisna və ya məhdudiyət kimi tərifi verilir. Qadınlara qarşı zorakılıq xüsusilə də kənd yerlərində problemlə məsələ olaraq qalır. Baxmayaraq ki, qanunvericiliklə qadınlara qarşı seksual təcavüz və ya zorakılıq cinayətdir, praktiki həyatda qanunu tətbiq etmək çətinidir.

Azərbaycan Beynəlxalq Əmək Təşkilatına (BƏT) üzv ölkədir. O, bu təşkilatın əsas konvensiyalarının hamısını qəbul etməsi ilə bərabər, hətta onun əsas üstünlük təşkil edən dörd konvensiyasının dördünü də qəbul etmişdir ki, bunlar MDB-də az ölkələrdə qəbul edilmişdir. Hökumət iş yerlərinin artmasına yardımçı olan normativ hüquq bazasını tətbiq etmək üçün addımlar atmışdır. Nəticədə qadınların iş qəbulunda xeyli artım müşahidə olunmuşdur. Lakin Azərbaycan iqtisadiyyatının diversifikasiyasına yardım etmək üçün əmək bazarında islahatların həyata keçirilməsi üçün daha konkret addımların atılması lazımdır. Hal-hazırda ÜDM-in yarısından çoxu ölkənin əmək qüvvəsinin 1%-i ilə neft və qaz sənayesindən əldə olunur, Azərbaycanın əmək qüvvəsinin 40%-ini əhatə edən kənd təsərrüfatı isə yalnız 6% ÜDM yaradır. Konstitusiyaya və əmək məcəlləsi həmkarlar ittifaqı yaratmaq hüququnu təmin edir. Lakin faktiki olaraq ittifaqlar azadlığı məhduddur və müstəqil həmkarlar ittifaqlarının çatışmazlığı müşahidə olunur.

Dağlıq Qarabağ münaqişəsi minlərlə məcburi köçkünün həyatına mənfi təsir göstərməyə davam edir, bunların əksəriyyəti hələ də iş tapmaqda çətinlik çəkir. Məcburi köçkünlərlə bağlı ümumi vəziyyət ötən strategiyaya dövrü ərzində yaxşılaşmışdır. Çoxsaylı beynəlxalq və yerli humanitar təşkilatlar məcburi köçkünlərə və qaçqınlara yardım etmək üçün müxtəlif layihələr həyata keçirirlər. Köçkün və qaçqınların həyat şəraitinin yaxşılaşdırılması məqsədi ilə yeni qəsəbələrin tikintisi hökumət tərəfindən maliyyələşdirilir.

2.1.3 Hüquqi islahat

Bu illər ərzində Azərbaycan öz hüquqi bazasında geniş islahatlar aparmışdır və bazar iqtisadiyyatına keçmək üçün hərtərəfli qanunvericilik bazası yaratmağa müvəffəq olmuşdur. Lakin əsas kommərsiya qanunlarının analizi göstərir ki, hətta nisbətən yaxşı qanunlar belə tətbiq zamanı problemlərlə üzləşir.

2010-cu ilin may ayının AQS İcra Hesabatında Vəkillər Kollegiyası, hakimlərin təlimi və məhkəmə qərarlarının icrası prosedurlarının seçimində irəliləyiş olduğu qeyd edilmişdir. Lakin məhkəmə sisteminin müstəqilliyinin az olması narahatlıq doğuran problem olaraq qalır. Azərbaycanın AQS Tədbirlər Planı ilə əlaqədar üzərinə götürdüyü öhdəliklər bu və digər sahələrdə təkmilləşmələrə səbəb olmalıdır. Seçilmiş kommərsiya qanunlarının Bank tərəfindən qiymətləndirilməsinə dair məlumat üçün Əlavə 4-ə baxın.

2.1.4 Ekologiya məsələləri

Azərbaycanın ekologiya siyasətini bir sıra strategiyalar təşkil edir. 1998-ci ilin Ətraf Mühit üzrə Milli Tədbirlər Planında (ƏMMTP) ekoloji problemlər, qarşıya qoyulmuş məqsədlər əsasında 32 hissəyə

bölünür. Belə ki, ətraf mühitin sənaye tullantıları ilə çirklənməsi, nəre balıqlarının sürətlə azalması, suyun keyfiyyətinin pisləşməsi, məhsuldar münbit əkin torpağının itirilməsi, bioloji müxtəlifliyin itirilməsi və Xəzər dənizinin sahiləni zolağına zərər dəyməsi əsas ekoloji problemlər hesab edilir. Daha sonrakı zamanlarda hazırlanmış sənədlərdə ƏMMTP-də göstərilmiş ekoloji məqsədlər təkrar olunur və başqaları da əlavə olunur, lakin onların həyata keçirilməsində ardıcılıq müşahidə olunmur. ƏMMTP məqsədlərinin əksəriyyətinin həyata keçirilməmiş qalmasına baxmayaraq, ümumi istiqamət sağlam olaraq qalır.

Hüquqi baza xeyli təkmilləşdirilmişdir. 1999-cu ildə qəbul edilmiş Ətraf Mühitin Mühafizəsinə dair Qanun ətraf mühitin mühafizəsinə idarə edən əsas qanunvericilik aktıdır. Baxmayaraq ki, hüquqi bazanın əksər hissəsi mövcuddur, onu qanunvericiliyin tətbiqi baxımından daha da təkmilləşdirmək lazımdır. Mövcud qanunvericiliyə tullantıların idarə olunmasına dair düzəlişlərin edilməsi və kimyəvi maddələrin idarə olunmasına dair təkliflər müzakirə olunur. AB qanunvericiliyinə yaxınlaşmaq üçün ətraf mühit ilə bağlı olan məlumatın açıqlığı barədə düzəlişin edilməsi, çirklənmənin qarşısının alınmasına və nəzarətə dair qanuna yenidən baxılması tələb olunacaq.

Su və tullantıların idarə olunması ilə bağlı məsələlərin təkmilləşdirilməsi üçün addımlar atılmışdır. Rəhbər orqanlar "Bakı - təmiz şəhər" təşəbbüsünə başlamışdır və Bakı şəhəri üçün tullantıların idarə olunması üzrə hərtərəfli strategiya üzərində işləyirlər. Məlumatlılığı daha da artırmaq cəhdi ilə Prezident Əliyev 2010-cu ili "Ekologiya ili" elan etmişdir. Lakin buna baxmayaraq son ƏMMTP icra hesabatı göstərir ki, mövcud strategiyaların həyata keçirilməsini və onlara monitoring tətbiq olunmasını yaxşılaşdırmaq üçün daha çox səy qoymaq tələb olunur. Ekologiyaya dair qiymətləndirmə barədə daha ətraflı məlumat üçün Əlavə 5-ə baxın.

2.2 Keçid prosesində irəliləyiş və iqtisadiyyatın cavab reaksiyası

2.2.1 Bank əməliyyatları üçün makroiqtisadi şərtlər

Ötən strategiya dövrü ərzində Azərbaycanın iqtisadiyyatı hər il orta hesabla 14,88% artmışdır ki, bu artım 2009-cu ildə neft və qaz sektorunun canlanması ilə Ümumi Daxili Məhsulun (ÜDM) 47%-ni təşkil etmişdir. Qeyri-neft sektoru neft sektorunda müşahidə olunan inkişafın təsiri effektindən faydalanmışdır və həmin dövr ərzində tikinti və xidmət sektorlarında müvafiq olaraq orta hesabla 13.1% və 11.8% artım müşahidə olunmuşdur.

Azərbaycan digər ölkələrə nisbətən qlobal iqtisadi tənəzzülün təsirinə az məruz qalmışdır. Hətta bununla belə, neftin qiymətinin nisbətən aşağı və xarici tələbatın nisbətən zəif olması ÜDM həcminin 2007-ci ildəki 25%-dən 2008-ci ildə 10,9%-ə düşməsinə səbəb olmuşdur. 2009-cu ilin ikinci yarısında neftin qiyməti bərpa olunduğu və qlobal iqtisadi inkişaf tendensiyaları təkmilləşdiyi üçün iqtisadi inkişaf tempi artmış, il gözlənilən 9,3%-lə artımla başa çatmışdır. Baxmayaraq ki, 2009-cu ilin ikinci yarısından etibarən nəzərə çarpan güclü iqtisadi inkişafın 2010-cu ildə ÜDM-in 6% artımı ilə davam edəcəyi gözlənilirdi, qlobal böhran ölkənin enerji çarpmalarına qarşı həssas olduğunu üzə çıxardı və iqtisadi şaxələndirmənin tətbiqinin sürətləndirilməsinə ehtiyacın olduğunu aşkar etdi.

Neft və qaz hasilatının canlanmasından əldə olunan büdcə gəlirinin artması hökumətə geniş maliyyə siyasətini tətbiq etmək imkanı verdi. Bu yaxınlarda edilmiş bəzi ixtisarlara baxmayaraq, büdcə xərcləri hökumətin böhrana cavab reaksiyasının bir hissəsi kimi yüksək olaraq qalacaqdır - xüsusilə infrastruktur investisiyaları və sosial xərclər üçün. Bu, Dövlət Neft Fondundan 2010-cu ilin büdcə gəlirlərinin təqribən yarısını təşkil edəcək iri həcmli köçürmələrlə dəstəklənəcəkdir.

Ötən strategiya dövrü ərzində Azərbaycanın geniş maliyyə siyasəti inflyasiyanı intensivləşdirmişdir, 2008-ci ildə inflyasiya 20,8%-ə çatmışdı. Qlobal maliyyə böhranı güclənən kimi inflyasiya gərginliyi azaldı. 2009-cu ilin sonuna doğru illik inflyasiya səviyyəsi 1,5%-ə enmişdi. 2010-cu ilin mart ayında inflyasiyanın 3,8%-ə qədər artmasına baxmayaraq, onun 2010-cu ildə birrəqəmli həddə qalacağı gözlənilir.

Maliyyə sektoru beynəlxalq sərmayə bazarlarına məhdud çıxışı olduğu üçün təsirə daha az məruz qalmışdır. Orta illik kreditin 2007-ci və 2008-ci illərdə 80% artmasından sonra (faiz bazasının aşağı olmasına baxmayaraq), bəzi banklar tərəfindən kredit verilməsi əməliyyatlarının dayandırması ilə 2009-cu ilin birinci yarısında kredit verilməsi kəskin şəkildə zəifləmişdir. Bu tendensiya 2009-cu ilin ikinci yarısında likvidlik artan kimi dəyişdi. 2009-cu ildə kredit verilməsi bir il əvvəlki 60%-dən 18%-ə endi. Mərkəzi Bankın məlumatına görə, 2009-cu ilin sonunda iqtisadi inkişafın daha zəif olduğu şəraitdə ÜK-lər (ümitsiz kreditlər) ikiqat artaraq 3,6% olmuş və borc üzrə zəmanət dəyəri azalmışdır. Avropa Yenidənqurma və İnkişaf Bankının tərəfdaş bankları üzrə ÜK-lər orta hesabla 10,5% olmaqla Bankın ÜK-lərin tərifinə daha ciddi yanaşmasını əks etdirmişdir. ÜK-lərin 2010-cu ildə daha da arta biləcəyinə baxmayaraq, bank sektoru üçün ümumi mənzərə stabil olaraq qalır. Bankların qeydə alınan sərmayə yetərliyi və likvidlik əmsalları qənaətbəxş və orta hesabla minimum tələblərdən yuxarı olaraq qalır.

Qlobal tənəzzülə cavab olaraq, Mərkəzi Bank pul-kredit siyasətini xeyli yumşaltmışdır. 2008-ci ilin oktyabr ayından etibarən Mərkəzi Bank, davamlı olaraq özünün təkrar maliyyələşdirmə həddini 15%-dən hazırkı 2%-ə qədər azaltmış və bankın rezerv tələblərini 9%-dən 0,5%-ə endirmişdir. Ümumiyyətlə, Mərkəzi Bank banklara likvidliyi təmin etmək üçün 1,1 milyard dollar və Azərbaycan Respublikası Dövlət Neft Şirkətini (ARDNŞ) və “Azəralüminium” Dövlət Şirkətini kreditlərin ayrılması üçün 1,1 milyard dollar həcmində vəsaitlə təmin etmişdir. Banklar tərəfindən verilən kreditlərin səviyyəsi artan kimi, Mərkəzi Bankın öz likvidlik dəstəyini tədricən dayandıracağı gözlənilir. Buna baxmayaraq, pul-kredit siyasətinin səmərəliliyi öz məhdudluğunu qoruyacaq ki, bunun səbəbi Mərkəzi Bankın istifadə etdiyi instrumentlərin çeşidlilik sarından məhdudluğu, zəif inkişaf etmiş bank sektoru, maliyyə və pul-kredit siyasəti arasında əlaqələndirmənin zəif olmasıdır.

2009-cu ilin birinci yarısında Mərkəzi Bank valyuta mübadilə məzənnəsini dəstəklədi. Bu ondan irəli gəldi ki, ixrac həcmindəki azalmanın idxal həcmindəki azalmasını üstələdiyi üçün xarici valyuta axınları azaldı və bu da valyuta mübadilə məzənnəsini təzyiq altında buraxdı. Mərkəzi Bankın mübadilə məzənnəsini stabil saxlamaq öhdəliyi və 2009-cu ilin sonuna ÜDM-in təqribən 12%-nin rezerv şəklində toplanması neftin qiymətinin nisbətən aşağı düşəcəyi təqdirdə ixracın azalmasından yarana biləcək təzyiqa qarşı özünəməxsus bir bufer rolunu oynayır. Nəticədə AZN-nin ABŞ dollarına qarşı mübadilə kursunun orta müddətdə 0,8 səviyyəsində sabit qalacağı gözlənilir.

Azərbaycanın güclü makroiqtisadi dinamikası və onun enerji resurslarının idarə olunmasının təkmilləşdirilməsi 2010-cu ilin may ayında “Fitç Reytingş Ltd.”nin Azərbaycanın kredit reytinglərini (BBB-) investisiya dərəcəsinə qaldırmasına gətirib çıxarmışdır. Seçilmiş iqtisadi göstəricilər üçün Əlavə 6-ya istinad etməyinizi xahiş edirik.

2.2.2 Keçid dövrünün nailiyyətləri və çətinlikləri

Ötən strategiya dövrü ərzində struktur islahatları qeyri-müntəzəm şəkildə həyata keçirilmişdir. Azərbaycan, AQS-nin Tədbirlər Planı və ÜTT-yə üzv olması ilə əlaqədar üzərinə götürdüyü öhdəliklərə müvafiq olaraq, islahat proqramının icrasına başlamışdır. Bununla əlaqədar olaraq Azərbaycan öz üzərinə dövlət idarəçiliyini, qanunun aliliyi və investisiya iqlimini gücləndirmək üçün geniş silsiləli islahatların yerinə yetirilməsi öhdəliyini götürmüşdür. Hökumətin geniş silsiləli qanunvericilik təşəbbüsləri irəli sürməsinə baxmayaraq, təşəbbüslərin tətbiqi ləng getmişdir.

Bankın 2009-cu il üçün ölkələrin Keçid Göstəriciləri üzrə qiymətləndirməsində aldığı 2,63 xalla Azərbaycan islahatlar sahəsində irəliləyişində digər keçid ölkələrindən geri qalır – digər ölkələrin orta göstəricisi 3,10 xaldır. 2009-cu ildə Keçid prosesində Çətinliklərin Bank tərəfindən qiymətləndirməsində qeyd olunur ki, keçid dövrünün çətinlikləri aqrar biznes, təbii resurslar və nəqliyyat sahəsi istisna olmaqla, əksər sektorlarda “böyük” olaraq qalır. Xüsusilə, Azərbaycanın geniş miqyaslı özəlləşdirmə, bazar iqtisadiyyatı institutlarının qurulması və infrastruktur islahatları kimi daha mürəkkəb və zaman tələb edən ikinci mərhələ islahatlar həyata keçirməsi lazımdır. Keçid dövrünün sektorlar üzrə göstəriciləri ilə tanış olmaq üçün Əlavə 7-yə istinad etməyinizi xahiş edirik.

Azərbaycanın neft və qazdan asılılığını azaltmaq, uzunmüddətli davamlı inkişafın təməlini qoymaq və məşğulluğu artırmaq üçün hökumət iqtisadi çoxşaxəliliyi öz iqtisadi strategiyasının təməl daşı etmişdir. Bu məqsədə nail olmaq üçün Azərbaycanın özünün artıq əldə etdiyi nailiyyətlərinə əsaslanaraq keçid dövrünün hələ də mövcud olan çətinliklərini dəf etməsi lazım gələcəkdir. Xüsusilə, aşağıda təsvir olunduğu kimi, Azərbaycan biznesin inkişafına imkan verən mühit yaratmalı, gömrük və vergi idarəetməsində islahatların aparılmasını sürətləndirməli, qlobal iqtisadiyyata qovuşmalı, maliyyə vasitəçiliyini dərinləşdirməli və ictimai infrastruktur islahatını gücləndirməli olacaqdır.

SKKT biznesi sektoru

Azərbaycan daxili və xarici investorlar üçün əlverişli fəaliyyət mühiti yaratmaqla neft və qaz sektoruna müvəffəqiyyətlə iri investisiyalar cəlb etmişdir. Hökumət qeyri-neft iqtisadiyyatına investisiyalar cəlb etmək üçün bu müvəffəqiyyəti yenidən əldə etməlidir.

Dünya Bankının Azərbaycanı 2008-ci ildə 181 ölkə içərisində ən çox islahat aparan ölkə kimi qiymətləndirmiş 2009-cu il “Doing Business” (Biznesin həyata keçirilməsi) hesabatında göstəriləyi kimi, biznes mühitinin təkmilləşdirilməsi üçün bəzi addımlar atılmışdır. Biznes qeydiyyatı (vahid pəncərə sisteminin yaradılması ilə), investor hüquqlarının müdafiəsi və mülkiyyətin qeydiyyatı sistemlərində müvafiq təkmilləşdirmələr edilmişdir. Azərbaycanın Avropa Qonşuluq Siyasəti (AQS) və Şərq Tərəfdaşlığına qoşulması ilə ölkənin qanun və qaydalarının bundan sonra Avropa standartlarına daha da uyğun şəkllə gətirilməsi və qanun və qaydaların daha ciddi şəkildə tətbiqinə sövq olunması gözlənilir.

Bu ümidverici islahatlara baxmayaraq, biznes mühiti problemlərlə yanaşı qalır. Hökumətin qeyd etdiyi kimi, korrupsiya narahatlıq doğuran ünsür olaraq qalır. “Transparency International” təşkilatı Azərbaycanı 2009-cu ildə Rusiya, Ukrayna və əksər Mərkəzi Asiya ölkələrindən öndə, amma daha çox inkişaf etmiş keçid dövrü ölkələrindən isə arxada olmaqla 180 ölkə arasında 143-cü ölkə kimi qiymətləndirmişdir (bir il əvvəlki hesabatda ölkə 158-ci yeri tutmuşdur). Buna cavab olaraq, Prezident 2009-cu ilin iyun ayında korrupsiyaya qarşı mübarizəni gücləndirmək üçün fərman vermişdir. Vergi orqanları tərəfindən yol verilən korrupsiyaya qarşı mübarizə üçün 2009-cu ilin iyul ayında Vergilər Nazirliyində korrupsiyaya qarşı bölmə yaradılmışdır. Bu səpkidə götürülən ölçülərə hökumətin korrupsiya məsələləri ilə məşğul olan orqanların institusional bacarıqlarının artırması və korrupsiyanın qarşısının alınması ilə bağlı dövlət qulluqçularının təlimatlandırılması da aiddir.

2008/09-cu illər üzrə Biznes Mühiti və Müəssisənin Fəaliyyətini Qiymətləndirilməsi (BMMFQ IV) çərçivəsində sorğu aparılan şirkətlər lisenziyaların verilməsini və dövlət təftişlərini öz inkişafı üçün bir maneə kimi göstərirlər. Bütün biznes müəssisələri üçün rəqabət siyasətinə riayət olunması və bərabər hüquqlu mühitin təmin edilməsində də çətinliklər qalmaqdadır. Qeyri-rəsmi inhisarlar rəqabəti məhdudlaşdırır və güclü qeyri-neft iqtisadiyyatının meydana gəlməsinin qarşısını alır. Bu çətinlikləri aradan qaldırmaq məqsədilə, hökumət dövlətin iqtisadiyyata müdaxiləsinin azaltmasına şərait yaratmalı, qeyri-rəsmi maneələri aradan qaldırmalı, lisenziya verilməsi prosedurlarını asanlaşdırmalı, inzibati orqanların verə biləcəyi qərarlara məhdudiyyət qoymaq və şəraitdən istifadə edərək qanunsuz gəlir əldə etmə hallarını azaltmaq üçün icazə tələblərini sadələşdirməlidir. Bərabər hüquqlu mühitin yaradılması və qanunun aliliyinin qorunması bazara yeni iştirakçıların daxil olmasına şərait yaradardı, rəqabətə stimül verərdi, qeyri-rəsmi inhisarların gücünü azaldardı. Bununla əlaqədar olaraq Prezident 2009-cu il iyun ayında anti-inhisar siyasətini gücləndirmək və istehlakçıların müdafiəsini artırmaq üçün fərman imzalamışdır. İqtisadi İnkişaf Nazirliyi yanında bu sahələrə nəzarət edən orqan yaradılmışdır.

Aparılan sorğularda respondentlər gömrük və vergi idarəetməsini əməliyyat xərclərini xeyli artıran, biznes üçün maneə törədən bir ünsür kimi müəyyən edirlər. Biznes fəaliyyətinə dair 2010-cu il üzrə hesabatda Azərbaycan 183 ölkədən “sərhədlərarası ticarət” kateqoriyası üzrə 177-ci, “vergilərin ödənilməsi” kateqoriyası üzrə isə 108-ci ölkə kimi qiymətləndirilmişdir. Mürəkkəb prosedurlar və arbitrar proses şirkətləri kölgə iqtisadiyyatda çalışmağa və arzuolunmaz diqqət mərkəzində qalmamaq üçün biznesi böyütməkdən qaçınmağa məcbur edir. Bu məsələlərin həlli yollarından biri olaraq, hökumət 2008-

ci ildə Gömrük İslahatı üzrə Dövlət Proqramını qəbul etmişdir. Gömrük qanunvericiliyinin BTT-yə qəbul olunmaq üçün irəli sürülən tələblərlə uyğunlaşdırılması, qeydiyyatda vahid pəncərə sisteminin tətbiq olunması nəticəsində gömrük prosedurlarının təkmilləşdirilməsi, qeyri-rəsmi baryerlərin və əməliyyat xərclərinin azalması gözlənilir. Hökumət həmçinin vergi idarəetməsinin də təkmilləşdirilməsini nəzərdə tutur. Vergi ilə bağlı sənədləşmənin elektron qeydiyyatı həyata keçirilir. 2009-cu ilin iyul ayında Prezident vergi məcəlləsinə 46 düzəlişin edilməsinə dair qanunu imzalamışdır və bu düzəlişlərin mikro, kiçik və orta müəssisələrin inkişafına kömək edəcəyi gözlənilir. 2010-cu il yanvar ayından etibarən qüvvəyə minən dəyişikliklər gəlir vergisinin maksimum tarifini azaltmış və vergi ödəyicilərinin hüquqlarının gücləndirilməsinə yönəldilmişdir. Hökumət, şirkətləri rəsmi qaydada fəaliyyət göstərməyə həvəsləndirmək üçün bu islahatları gücləndirməli və onları administrativ yükəndən azad etməlidir. Xüsusilə də, hökumət gömrük və vergilər üçün qanunvericilik çərçivəsini daha da asanlaşdırmalı, sahibkarları öz hesabatlarını elektron qaydada təqdim etməyə həvəsləndirməli, vergi və gömrük orqanları ilə işlərdə sahibkarların bu orqanlarda işləyən insanlarla ünsiyyətdə olma ehtiyacını azaltmalı, risk faktorunu nəzərə alan audit və yoxlamalara keçməlidir.

Nəhayət, bəzi sektorlarda müşahidə olunan nisbi təcrid olunma Azərbaycanı global iqtisadi böhranın ən xoşagəlməz nəticələrindən qorumasına baxmayaraq, Azərbaycanın qeyri-neft iqtisadiyyatının uzunmüddətli inkişafı onun dünya iqtisadiyyatına inteqrasiya olmaq bacarığından asılı olacaqdır. Daha sıx inteqrasiya səmərəliliyi və rəqabət qabiliyyətini artıracaq. Azərbaycanın ÜTT-yə daxil olması idxalçılar və ixracatçılar üçün stabil və proqnozlaşdırıla bilən qanunvericilik çərçivəsi yaratmağa, proteksionist reflekslərə qarşı müqavimət göstərməyə, qeyri-neft məhsul və xidmətlərinin ticarətini genişləndirməyə təşviq etməklə iqtisadiyyatın şaxələndirilməsini dəstəkləyərdir.

Maliyyə sektoru

Maliyyə sektoru üçün qanunverici və tənzimləyici çərçivə ötən strategiya dövrü ərzində təkmilləşməyə davam etdi. Mərkəzi Bank digər qaydalar daxil olmaqla, kredit riski, hesabat standartları və minimum sərmayə tələbləri (2008-ci ilin iyul ayında 10 milyon AZN-ə qədər artmışdı) ilə bağlı qaydalarda qənaətbəxşlik tələblərini daha da artırmışdır. Banklar və sığorta şirkətləri gəlirlərdən nizamnamə kapitalının artırılması üçün istifadə olunacağı təqdirdə 2009-cu ildən etibarən üç il müddətinə korporativ vergidən azad edilmişdir. Lakin vergi orqanları gəlirlərin sonradan sərmayələşdirilməsini dividend ödənişi kimi qiymətləndirərək ona retroaktiv qaydada 10% vergi tətbiq etmək qərarına gəlmişdir. Bank sisteminə etibar daha da artırmaq məqsədilə, Mərkəzi Bank əmanət sığortası təminatını 6000 AZN-dən 2009-cu ilin iyun ayında 30000 AZN-ə qədər artırmışdır.

Çirkli pulların yuyulması əleyhinə mübarizədə mühüm irəliləyiş əldə olunmuşdur. 2009-cu ilin fevral ayında çirkli pulların yuyulması əleyhinə yeni qanun qəbul olunmuşdur. Moneyval özünün 2009-cu ilin dekabr ayı üçün bəyanatında qeyd etmişdir ki, Azərbaycan indi çirkli pulların yuyulmasına, terrorçuluğun maliyyələşdirilməsinə qarşı mübarizə aparmaq üçün qanunverici bazanı qəbul etmiş və icra etmişdir. Mərkəzi Bankın nəzdində yenidən yaradılmış maliyyə monitorinq xidməti hesabatları qəbul edərək təhlil edir.

2010-cu il üzrə “Doing Business” hesabatında Azərbaycan “kredit alınması” kateqoriyası üzrə 183 ölkə sırasında 15-ci ölkə kimi qiymətləndirilmişdir. Bu kateqoriya kredit reyestrlərinin sayını, borcalanların və borcverənlərin hüquqlarını əks etdirir. Bu, kreditin həcmnin ölçüsü deyildir. BMMFQ IV-ə əsasən, sorğu aparılan şirkətlərin 23%-i maliyyə vəsaitlərinə çıxışın problem olduğunu qeyd etmişlər. Ümumi kredit 2009-cu ildə ÜDM-in yalnız 24%-ini təşkil etməklə (AB-yə daxil olan ölkələr üçün 50%-lə müqayisədə), maliyyə vasitəçiliyi ölkənin ehtiyacları üçün az görünür.

Əlavə struktur islahatları qeyri-neft sektoru üçün maliyyə vəsaitlərinə çıxışı təkmilləşdirə bilər. İnkişafın zəif olmasına baxmayaraq, Mərkəzi Bankın irəli sürdüyü bank sektorunda birləşmə sərmayələşdirmə və səmərəliliyi gücləndirər, sektora inamı artırardı. Dövlətə məxsus dominant bankın özəlləşdirilməsi və iri xarici bankların bazara daxil olması rəqabətə imkan verər və sektor üçün yeni standartlar müəyyən edərdi.

Kredit tarixçəsi kredit bürosunun müdaxilə əhatəsini genişləndirməklə, maliyyə qurumlarından əlavə, pərakəndə ticarətçilərdən, ticarət kreditorlarından və kommunal müəssisələrdən alınan kredit məlumatları ilə borc verənlər üçün daha asan əldə oluna bilməlidir. Mərkəzi Bankın özəl kredit bürosunun yaradılmasına yardım etmək planları, bu baxımdan, müsbət inkişafdır. Öhdəliklər yerinə yetirilmədiyi halda, kredit təminatının asan icra olunmasına imkan vermək üçün məhkəmə prosedurları dəyişdirilməlidir. Qlobal maliyyə böhranı bankların kredit rəyini, eləcə də likvidliyi və riskləri idarəetmə təcrübələrini bundan sonra da inkişaf etdirməyə və onların yerli valyuta vəsaitləri bazasının artırılmasına ehtiyacının olduğunu üzə çıxardı. Sektorla səlahiyyətli orqanlar arasında siyasət dialoqunu inkişaf etdirmək üçün fəal banklar assosiasiyasının olması zəruridir.

Qeyri-bank maliyyə sektoru ibtidai inkişaf səviyyəsindədir. Qeyri-bank kredit müəssisələri haqqında 2009-cu ilin dekabr ayında qəbul edilmiş və 2010-cu ilin fevral ayında qüvvəyə minmiş qanun qeyri-bank kredit müəssisələri üçün hüquqi struktur yaradır və Mərkəzi Bankın sektora nəzarətini gücləndirmişdir. Buna baxmayaraq, son zamanlar xarici kapitallı mikromaliyyələşdirmə institutlarına xarici donorlardan alınan qrant vəsaitlərinin bir hissəsinin köçürülməsi ilə bağlı tələblər və bu institutların rəsmən azad olduqları sosial təminat fonduna retroaktiv ödəmələrin tələb olunması Azərbaycanda bu vaxta qədər inkişaf etmiş mikromaliyyələşdirmə sektoru üçün ciddi problem yaradır. Sığorta bazarı ÜDM-in 0,5%-dən daha az hissəsini təşkil edən sığorta haqqından ibarət olmaqla kiçik ölçüdə qalır. Sığorta sektoru üçün qanunverici və tənzimləyici struktur yaradılmışdır. Minimum sərmayə tələbləri artmışdır. Bundan əlavə, qanun və qaydalar icra olunmaqdadır, belə ki, minimum tələbləri ödəməyən şirkətlərin lisenziyalarının ləğvi bunu sübut edir. Ölkədə hazırda heç bir özəl pensiya fondu fəaliyyət göstərmir. Maliyyə bazarlarının hələ kifayət qədər inkişaf etməməsi düşüncəsi ilə, özəl pensiya qanununun layihəsi geri çəkilmişdir. Bakı Fond Birjası üzrə kommertiya fəaliyyəti əsasən xəzinə veksəlləri və xüsusilə birjadankənar fəaliyyət ilə məhdudlaşdırılmışdır. Korporativ istiqraz vəərəqlərinin buraxılması qlobal maliyyə böhranından əvvəl artmışdı, ancaq yerli şirkətlərin maliyyə şəffaflığının zəifliyi qiymətli kağızlar bazarının inkişafına mane olmaqda davam edir. Bakı Fond Birjası və Qiymətli Kağızlar üzrə Dövlət Komitəsi Bank da daxil olmaqla BMI-lər ilə əməkdaşlıq edərək bacarıq və səriştələrin artırılması ilə bağlı bir sıra təşəbbüslərə başlamışdır.

Enerji və infrastruktur sektorları

İnfrastruktur şirkətlərin istehsal və daşıma xərclərini azaltmaqla və onların məhsuldarlığını artırmaqla iqtisadiyyatın şaxələndirilməsində vacib rol oynayır.

Ümumiyyətlə, ötən strategiya dövrü ərzində hökumət fəaliyyət sferasını artırmaq və xidmətləri yaxşılaşdırmaq üçün enerji və infraqurum xeyli investisiya yatırmışdır. 2007-ci ildə əksər kommunal xidmətlər üzrə xərclərin ödənilməsi üçün tariflər artırılmışdı, lakin daxili bazardakı enerji qiymətlərinə əsaslandıqlarına görə beynəlxalq qiymətlərdən aşağı olmaqda qalır. Hökumət həmçinin ödəniş səviyyəsini artırmaq üçün sayğacların quraşdırılmasına və fakturalaşdırma sistemlərinə investisiya yatırmışdır. Bəzi şirkətlər üçün icrasının hələ də problem olaraq qalmasına baxmayaraq, 2008-ci ildə dövlətə məxsus bütün şirkətlər üçün məcburi olan BMHS hesabatının maliyyə şəffaflığını və kommunal cavabdehliyin gücləndiriləcəyi gözlənilir. Digər şirkətlərdən fərqli olaraq bu baxımdan Azənerji ciddi nailiyyətlər əldə etmişdir. Kommunal xidmətlərin maliyyə dayanıqlılığını təmin etmək və nəhayət, (demək olar ki, mövcud olmayan) özəl investisiyaları cəlb etmək üçün, səlahiyyətli orqanlar 2007-ci ildə müəyyən edilmiş tariflərə əsaslanan aydın qiymət siyasəti qəbul etməlidir. Kommunal müəssisələrə tamamilə şəffaf və məsuliyyətli tərzdə kommertiya fəaliyyəti göstərməyə stimulyerilməlidir. Dövlət təchizatının gücləndirilməsi dövlət vəsaitlərindən daha səmərəli istifadəni təmin edərdi. 2008-ci ilin sonunda Prezidentin dövlət investisiyası layihələrinin seçilməsi, icrası, monitorinqi və audit olunması üçün aydın qaydaların yaradılmasına dair fərman verməsi ilə bu istiqamətdə addım atılmışdır.

Azərbaycan **enerji** sektorunda gəlirlərin şəffaflığını yaxşılaşdırmağa cəhd edən MSŞT-də fəal iştirak etməkdə davam etmişdir. 2009-cu ilin fevral ayında Azərbaycan MSŞT cavab verən ilk ölkə oldu.

Tarif Şurası 2009-cu ilin iyul ayında məişət məqsədləri üçün qazın tarifini artırdı, amma iri sənaye istifadəçiləri üçün tarifləri dəyişmədi. ARDNŞ 2009-cu ilin iyul ayında “Azəriqaz”a (dövlətə məxsus qazpaylayıcı şirkət), həmçinin 2010-cu ilin aprel ayında “Azərkimya”ya (dövlətə məxsus neft-kimya kompleksi) nəzarəti öz əlinə aldı. Hər iki şirkət zəif fəaliyyət göstərirdi və hökumət ARDNŞ-nin maliyyə vəsaitindən və bacarığından istifadə etməklə həmin şirkətlərdə struktur dəyişikliyi aparmağa çalışır.

Azərbaycan elektrik enerjisi istehsalı və paylanması infrastrukturuna investisiya yatırılmasını davam etdirmişdir. Elektrik enerjisinin əldə olunması indi, demək olar ki, universal xarakter daşıyır, xidmətlərin keyfiyyəti isə nəzərəcarpacaq dərəcədə yaxşılaşmışdır. Ödəniş səviyyəsi artırılmışdır, ancaq dayanıqlılığı təmin etmək üçün bundan sonra da təqribən 100%-ə qədər artırılması lazımdır. Paylaşdırma seqmentinə bundan sonra da investisiya qoyuluşu səmərəliliyi artırardı. “Azərenerji” (elektrik enerjisi istehsal edən dövlət şirkəti) enerji sektorunda dominant müəssisə olaraq qalır. Yuxarıdakı 1.2 bölməsində qeyd olunduğu kimi, “Azərenerji” Bankın köməyi ilə özünün ilk TİM fəaliyyətini müvəffəqiyyətlə başa vurmuşdur. “Azərenerji” İranda ikinci elektrik ötürmə xəttini istifadəyə vermişdir və Azərbaycan, Gürcüstan və Türkiyəni birləşdirən Qara dəniz Ötürmə xəttini istifadəyə vermək niyyətindədir. Buna baxmayaraq, müstəqil elektrik enerjisi istehsalçıların (MEİ) təqdim olunması və sektorda rəqabətin artırılması planları həyata keçirilməmişdir. Sektorun bölünməsində cüzi irəliləyiş əldə olunmuşdur.

Hökumət bərpa olunan enerji (xüsusilə də külək, günəş və su) istehsalını artırmaq və enerji səmərəliliyini yaxşılaşdırmaq niyyətində olduğunu bəyan etmişdir. 2009-cu ilin iyul ayında Sənaye və Energetika Nazirliyi yanında alternativ və bərpa oluna bilən enerji mənbələri üzrə dövlət agentliyi yaradılmışdır.

Nəqliyyat infrastrukturunun yaxşılaşdırılması Azərbaycan üçün vacib prioritet olaraq qalır. Hökumət xidmətləri təkmilləşdirmək üçün dövlət dəmiryol şirkətinin maliyyə dayanıqlılığının və fəaliyyət səmərəliliyinin artırılmasına ehtiyacın olduğunu bildirir. 2009-cu ilin iyul ayında Prezidentin fərmanı ilə dövlətə məxsus “Azərbaycan Dəmir Yolları” Qapalı Səhmdar Cəmiyyəti yaradılmışdır. Bu yeni şirkətin öz fəaliyyətlərini kommersionlaşdıracağı, sərnişin və yük daşınması kimi bir sıra dəmiryol xidmətlərində iştirak etməklə özəl sektoru təmsil edəcəyi gözlənilir.

Hökumət yol sektorunda diqqəti əsasən Şərqi-Qərbi və Şimal-Cənub dəhlizləri, eləcə də Bakı və Bakı ətrafındakı yollara yönəlmişdir. 2007-ci ildə hökumət Nəqliyyat Nazirliyindən ayrı, müstəqil bir müəssisə kimi Azərbaycan Yol Xidmətlərini (AYX) yaratmışdır. Nəqliyyat Nazirliyi yol sektorunun fəaliyyətinə nəzarət etdiyi halda, AYX yolların idarə edilməsinə cavabdehdir. AYX-də yol nəqliyyatı üzrə daha çox mütəxəssislərin işə götürülməsi, Nəqliyyat Nazirliyi ilə AYX arasında məsuliyyətlərin daha aydın şəkildə bölgüsü və çoxillik büdcənin qəbul edilməsi AYX-nin fəaliyyətini və məsuliyyətini artırma bilərdi.

Azərbaycan aviasiya sektorunda 2009-cu ilin iyul ayında vahid (üfəqi) aviasiya xidmətlərinə dair saziş imzalamışdır. Bu saziş Azərbaycanla AB-yə üzv olan dövlətlər arasında aviadaşıma xidmətlərinə dair mövcud sazişləri AB-nin qanunu ilə uzlaşdırır. Səlahiyyətli orqanlar da Avropa Aviasiya Təhlükəsizliyi Agentliyi ilə əməkdaşlığı gücləndirmişlər və Avropa təhlükəsizlik standartlarına uyğunluğa nail olunması sahəsində müvəffəqiyyət əldə edirlər.

Dənizçilik sektoruna gəldikdə, səlahiyyətli orqanlar yük və sərnişin daşınmasına artan tələbləri qarşılamaq üçün yeni Bakı-Ələt limanını tikirlər.

AQS-nin görülmüş işlərə dair 2010-cu il may ayında verilmiş icra hesabatında **bələdiyyə** sektorunda əldə olunan bəzi müsbət irəliləyişlər qeyd olunur, amma bələdiyyələrlə yerli icra hakimiyyəti orqanları arasında hakimiyyət bölgüsünün daha aydın şəkildə olması tələb edilir. AB 2009-cu ilin mart ayında qəbul olunmuş yerli özünüidarəetmə orqanlarının müstəqilliyini məhdudlaşdırma bilən konstitusiyaya düzəlişlər barədə narahatlığını ifadə etmişdir. Mərkəzi hökumət bələdiyyə orqanlarında başlıca rol oynamaqda davam edir. Dövlətə məxsus “Azərsu” su təsərrüfatı müəssisəsində aparılan islahatların sürəti digər müəssisələrə nisbətən zəif olmuşdur. Son zamanlar iri şəhərlərdə su sayğacları və saygac əsasında faktura hesablaşmalarına keçilmişdir. Lakin ödəniş səviyyəsi nisbətən aşağı olaraq qalır, bu “Azərsu”nun

maliyyə vəziyyətinə və infrastrukturun yaxşılaşdırılmasına investisiya yatırmaq qabiliyyətinə təsir edir. “Azərsu”-nın müstəqil şirkətə çevrilməsi, regional su təsərrüfatı müəssisələrinin yaradılması və yerli hakimiyyət orqanlarının gücləndirilməsi nəticəsində həmin təkmilləşdirmələrə nail olmaq mümkün olardı. Özəl sektorun bələdiyyə-kommunal xidmətlərdə iştirakı dövlət müdaxiləsi azaldılmış mini avtobusla daşıma rentabelli xidmətləri ilə, eləcə də bərk tullantıların yığılması və zərərsizləşdirilməsi ilə məhdudlaşdırılmışdır.

2.3 Kapital əldə etmək imkanı və investisiya tələbləri

Birbaşa xarici investisiyalar əsasən karbohidrogen sektoruna yönəldilir və biznes mühiti mürəkkəb olduğuna görə onların yalnız kiçik bir hissəsi qeyri-neft sektoruna yatırılır. Azərbaycanın beynəlxalq maliyyə bazarlarına çıxışı yaxşılaşdırılmış, amma bu, dövlətə məxsus iri şirkətlər və adətən BMİ tərəfindən dəstəklənən bank sektoru ilə məhdudlaşdırılmış olaraq qalır. Hökumət neft hasilatında artım nəticəsində yaranan böyük maliyyə gəlirləri, son zamanlar isə qlobal maliyyə böhranı səbəbindən ilkin olaraq özünün ilk Avrobond emissiyasını təxirə salmışdır.

Strategiya dövrünün növbəti üç ili üçün Bankın qeyri-neft sektorunda fəaliyyət göstərən özəl müştərilərinin beynəlxalq maliyyə bazarlarına məhdud çıxışla fəaliyyət göstərməkdə davam edəcəyi ehtimal olunur. Qeyri-neft sektoruna qoyulan birbaşa xarici investisiyaların biznes mühitinin mürəkkəbliyi səbəbindən məhdudlaşdırılması gözlənilir. Bank sektorunun verdiyi daxili kredit böhran zamanındakı daha aşağı səviyyələrdən yuxarı qalxacaq, amma müddətli kreditlər başlıca məhdudlaşdırıcı amil olaraq qalacaqdır. BMİ müəssisə və maliyyə qurumları üçün əsas beynəlxalq maliyyə mənbəyi olmaqda davam edəcəkdir.

3. Strateji istiqamətlər

3.1 Bankın Strategiya müddətindəki prioritetləri

Bank Azərbaycanın islahat proqramını həyata keçirmək və investisiya iqlimini yaxşılaşdırmaq səylərində Azərbaycana dəstəyini davam etdirəcəkdir. Bankın fəaliyyət prioritetləri neft hasilatı sənayesinə daxil olmayan özəl sektorun ümumi inkişafını, maliyyə sektorunun strukturunun yenidən qurulması və möhkəmləndirilməsini (şəffaflığa və səmərəli korporativ idarəetməyə xüsusi diqqət yetirməklə) və ölkənin infrastrukturunun bərpasını (və yaxud müasirləşdirilməsini) əhatə edəcəkdir.

İlkin mərhələdə olan keçid iqtisadiyyatına malik ölkələr (İKİÖ) təşəbbüsü və İKİÖ üçün bir çox donörlər tərəfindən qrant vəsaitlərinin ayrılması Bankın əvvəlki strategiyasının həyata keçirilməsində mühüm rol oynamışdır. Bu meylin azalacağı ehtimal edilmir, əksinə, bu istiqamət inkişaf edəcəkdir. Bank layihələrin hazırlanması və yerinə yetirilməsi, hüquqi təkmilləşdirmə işinin dəstəklənməsi, institutların formalaşdırılması və siyasi dialoq məqsədilə donörlər tərəfindən daha çox qrant vəsaitlərinin ayrılmasına çalışacaqdır.

Bank Azərbaycandakı bütün fəaliyyətlərinin Bankın Ekoloji və Sosial Siyasətinə, eləcə də Beynəlxalq Əmək Təşkilatının və ölkənin əmək standartlarına uyğunluğunu təmin edəcəkdir. Qeyd olunan tələblərin yerinə yetirilməsində müştərilərə kömək göstəriləcəkdir.

3.2 Sektorlar üzrə çətinliklər və Bankın qarşıya qoyduğu məqsəd və vəzifələr

3.2.1 SKKT biznes sektoru

Bankın korporativ sektor üçün əhatəli fəaliyyətlərinin qarşıya qoyduğu məqsəd Azərbaycan iqtisadiyyatının şaxələndirilməsinə və regionların inkişafına kömək etmək olacaqdır. Bank “dəyər

zənciri” prinsipini tətbiq edən və öz istehsal güclərini genişləndirməklə və yeniləməklə beynəlxalq bazarlara daxil olan müəssisələrə kömək edəcəkdir. Bank öz layihələri vasitəsilə korporativ idarəetməni, sahibkarlıqda şəffaflığı və maliyyə məlumatlarının açıqlanmasını təşviq edəcəkdir.

Bank aşağıdakı fəaliyyət prioritetlərinə nail olmaq istiqamətində iş aparacaqdır:

- Bank Azərbaycanın qeyri-neft sektorunun inkişafının dəstəklənməsi məqsədilə iqtisadiyyatın bütün sektorlarına investisiya qoyuluşu imkanlarını artırmaq istiqamətində iş aparacaqdır. Azərbaycanın kənd təsərrüfatı sektorunun potensialını və onun regional inkişaf baxımından əhəmiyyətini nəzərə alaraq, Bank aqrar biznes sektoruna xüsusi önəm verəcəkdir. Xüsusilə uzunmüddətli investisiya proqramlarının dəstəklənməsi məqsədilə müvəffəqiyyətlə fəaliyyət göstərəcək yerli qida və içki emalı şirkətlərinin yaradılması üçün Bank yerli və xarici strateji investorlara dəstək verəcəkdir. Bank, eyni zamanda, topdan və pərakəndə satış sektorları üçün uzunmüddətli maliyyələşdirmə imkanı təqdim edəcəkdir. Bank taxıl sektorunda fəaliyyət göstərən investorların taxıl təchizatı infrastrukturunu təkmilləşdirmək, xüsusilə taxıl terminalları və anbarlarını yaratmaq səylərini dəstəkləyəcəkdir.
- Bank, əsasən, dövlətə məxsus sahələrə (məsələn, telekommunikasiyalar, neft-kimya məhsulları və metallurgiya) özəlləşdirmə tədbirləri, strateji investisiyalar və dövlət-özəl sektor əməkdaşlığı yolları ilə özəl sektorun cəlb edilməsi imkanlarını araşdıracaqdır. Borcların və səhmlərin maliyyələşdirilməsindən başqa, Bank dövlətə məxsus aktivlərin strukturunun yenidən təşkilini və bu prosesə özəl sektorun cəlb edilməsini asanlaşdırmaq üçün texniki yardım ayıracaqdır.
- Bank çox ehtiyac duyulan birbaşa xarici investisiyaların və “know-how”-nun (müasir texnologiyaların) cəlb edilməsi üçün “katalizator” rolunu oynayacaqdır. Bu məqsədlə Bank ya investisiya qoyuluşlarında xarici strateji investorlarla birlikdə iştirak edəcək, ya da gələcəkdə xarici investisiyalar üçün cəlb edici olacaq yerli şirkətlərin inkişafına kömək edəcəkdir. Məqsədəuyğun olduqda, Bank investisiya qoyuluşlarının dövlətə məxsus AİŞ ilə birlikdə həyata keçirilməsinə çalışacaqdır.
- Bank bütün SKKT Biznes sektorlarında kiçik və orta sahibkarlığın inkişafına dəstək vermək üçün İKİÖ mexanizmlərindən (məsələn, OBMM, BKM və BİM) istifadə edəcək, məqsədəuyğun olduqda, layihələrin hazırlanması üçün qrant vəsaitləri səfərbər edəcəkdir.
- Bank yerli idarəetmə təcrübəsinin təkmilləşdirilməsi, beynəlxalq sertifikatların alınmasına dəstək verilməsi və biznesin planlaşdırılması və biznes strukturunun yenidən qurulmasına kömək etmək üçün özünün MKŞY və BKX proqramları vasitəsilə məsləhət xidmətlərini yerinə yetirməyə davam edəcəkdir. Hər iki proqram Azərbaycan iqtisadiyyatının regional inkişafını dəstəkləmək üçün yenə də əsasən regionlarda icra ediləcəkdir. Məqsədəuyğun olduqda Bank sərmayə qoyduğu şirkətləri MKŞY və BKX proqramlarında iştirak etməyə təşviq edəcək. MKŞY və BKX proqramlarının məqsədləri ilə daha yaxından tanış olmaq üçün Əlavə 3-ün 3-cü bölməsinə baxa bilərsiniz.

3.2.2 Maliyyə sektoru

Bankın keçid ölkələrinin maliyyə sektoru üçün əsas məqsədi özəl sektorun, xüsusilə Azərbaycanın regionlarındakı KOM və mikro və kiçik müəssisələr (MSE) üçün maliyyələşdirmənin səmərəliliyini təmin etmək məqsədilə maliyyə vasitəçiliyini gücləndirmək olacaqdır. Bu baxımdan, Bank tərəfindən bank sektorunun şəffaf şəkildə möhkəmləndirilməsinə və birbaşa xarici investisiyaların stimullaşdırılmasına (rəqabətin artması və bank sektoru üçün yeni standartların müəyyən edilməsi məqsədilə) dəstək verəcəkdir. Bank həmçinin ipoteka maliyyələşdirməsi və ya lizinq kimi yeni maliyyə alətlərindən istifadəni və qeyri-bank maliyyə sektorunun genişlənməsini dəstəkləyəcəkdir. Bank səmərəli korporativ idarəetməni, risklərin idarə olunmasını və özünün tərəfdaş institutlarında şəffaflığı təşviq etməyə davam edəcəkdir.

Bu məqsədlərə nail olmaq üçün Bank aşağıdakı fəaliyyət prioritetlərinə nail olmaq istiqamətində iş aparacaqdır:

- Bank öz tərəfdaş **banklarını** cəlb etməyi fəal şəkildə davam etdirəcəkdir. Həmin banklar üçün KOM və MSE üçün əlavə kredit xətləri açılacaq və onlar Bankın TİP və OBMM proqramlarında iştirak edəcəklər. Bank öz əməkdaşlıq dairəsini genişləndirmək üçün yeni banklarla tərəfdaşlıq edəcək, lizinq və ipoteka maliyyələşdirməsi kimi yeni maliyyə alətlərinin inkişafına və stimullaşdırılmasına kömək edəcəkdir. Bank, eyni zamanda, bankların möhkəmləndirilməsini dəstəkləmək və birbaşa xarici investisiyaları stimullaşdırmaq üçün bankların səhmlərinə əlavə investisiya qoyuluşlarını da nəzərə ala bilər. Tələb olunduqda Bank bu prioritetlərə nail olmaq üçün texniki yardım ayıracaqdır.
- Bank **mikromaliyyələşdirmənin** inkişafını dəstəkləməyə davam edəcək, o cümlədən bu məqsədlə öz MSE (mikro və kiçik müəssisələr) proqramlarına kommertiya banklarını, eləcə də ciddi seçim əsasında qeyri-bank maliyyə qurumlarını cəlb edəcəkdir. Azərbaycan iqtisadiyyatının regional inkişafına dəstək vermək məqsədilə Bankın mikromaliyyələşdirmə proqramlarına, mikromaliyyələşdirmə imkanlarının Bakıdan kənar da genişləndirilməsi üçün, regional komponent əlavə edilə bilər. Bank böyük mikromaliyyələşdirmə institutlarının banklara çevrilməsinə dəstək verəcəkdir.
- Bank investisiyalar və texniki yardım vasitəsilə **qeyri-bank maliyyə sektorunun** genişləndirilməsinə kömək etmək imkanlarını araşdıracaqdır. Bank Bakı Fond Birjasının potensialının gücləndirilməsi proqramını davam etdirəcəkdir.
- Qeyd olunan məqsədlərə nail olmaq üçün Bank digər BMİ və Bankın tərəfdaş institutlarına kommertiya şərtləri əsasında maliyyə vəsaitləri ayıran kreditorlarla fəal şəkildə əməkdaşlıq edəcəkdir.

3.2.3 Energetika və infrastruktur sektorları

Bankın keçid dövrü ölkələrinin infrastruktur sektoru üçün ümumi məqsədi maliyyə davamlılığını və resurslardan səmərəli istifadəni təmin etməkdən ibarət olacaqdır. Bu baxımdan, Bank dövlət müəssisələri olan müştərilərinin qurumlarında kommertiya intizamını tətbiq edəcək və müştərilərin əməliyyatlarının səmərəliliyinin, maliyyə şəffaflığının və korporativ idarəetmənin güclənməsi istiqamətində çalışacaq. Bu məqsədlə həmin müəssisələrin potensialı gücləndiriləcək və kommertiya şərtlərinə əsaslanan informasiya sistemləri və prosedurları tətbiq ediləcəkdir. Bank, sektorda ədalətliyi təşviq edəcək və sağlam normativ-hüquqi bazanın hazırlanmasını dəstəkləyəcək. Dövlət vəsaitlərindən daha səmərəli istifadəni təmin etmək üçün Bank rəqabəti stimullaşdıracaq və rəqabətli tenderlər yolu ilə özəl sektora məxsus şirkətlərlə imzalanan müqavilələrin sayının çoxalmasını dəstəkləyəcəkdir. Bank regionlarda infrastrukturun bütün sektorlarının inkişaf etdirilməsini dəstəkləyəcək, qonşu ölkələrlə qarşılıqlı əlaqələrə xüsusi diqqət yetirəcəkdir.

Növbəti strategiya dövrü ərzində dövlət sektorundakı layihələr daha çox dövlət zəmanəti əsasında maliyyələşdirilməkdə davam edəcəkdir. Bununla belə, Bank dövlət zəmanəti olmadan maliyyələşdirilmək üçün kredit qabiliyyətli dövlət sektoru layihələrinin hazırlanması imkanlarını tədqiq edəcəkdir. Dövlət sektoru layihələrində özəl sektorun iştirak imkanları məhdud olaraq qalacaqdır. Bank, infrastrukturun bütün sektorlarında özəl sektorun investisiya qoyuluşları üçün şərait yaradacaqdır. Bu məqsədlə Bank əlverişli strateji investitorlara kredit verəcək və ya onların səhmlərini maliyyələşdirəcəkdir, bir şərtlə ki, dövlət-özəl sektor əməkdaşlığı halında özəl sektorun investoru şəffaf təchizat (satılma) prosesinə uyğun qaydada seçilmiş olsun.

Bank Azərbaycanda infrastrukturun inkişafını dəstəkləməyə davam edəcək, energetika sektoruna və enerjiyə qənaət məqsədli investisiya qoyuluşlarına xüsusi diqqət yetirəcəkdir.

Bank öz işini xüsusi olaraq aşağıdakı əməliyyat prioritetləri əsasında quracaq:

- **Energetika** sektorunda Bank dövlətə məxsus energetika müəssisəsi və Bankın Azərbaycanda ən böyük müştərisi olan “Azərenerji”yə dəstək verməyə davam edəcəkdir. Bank Gürcüstandan Azərbaycana Qara Dəniz Ötürücü Xətti layihəsinin davamını maliyyələşdirməyə hazırdır. Bank bu layihə üçün AB-nin Qonşuluq üçün İnvestisiya Mexanizmi (QİM) və digər donörlər tərəfindən grant hesabına birgə maliyyələşdirmənin açılmasına səy göstərəcəkdir.

Bank həmçinin yeraltı kabellərin çəkilməsi, yarımstansiyaların və transformator stansiyalarının bərpa və enerjidən istifadə haqlarının yığılmasında vəziyyətin yaxşılaşması üçün sayğac sisteminin quraşdırılması məqsədilə “Bakielektrikşəbəkə” üçün maliyyə vəsaitlərinin ayrılmasına hazırlaşır. Paralel olaraq, Bank layihənin miqyasının müəyyən edilməsinə və texniki və ekoloji ekspertizanın aparılmasına kömək etmək məqsədilə texniki yardım ayıracaqdır.

Bank qazpaylayıcı sistemin səmərəliliyi baxımından qaz şəbəkəsi infrastrukturuna dəstək verməyə çalışacaqdır. Bank Nabucco Qaz Boru Kəməri Layihəsinin maliyyələşdirilməsinə qoşulmağa nəzərdən keçirməyə hazırdır və bu strateji enerji təhlükəsizliyi layihəsi üçün müştərək maliyyələşdirməni səfərbər edəcəkdir.

- **İnfrastruktur sektorunda** Bank şəhər nəqliyyatı, bərk tullantılar, su təchizatı və kanalizasiya layihələrini maliyyələşdirməkdə maraqlıdır. Uyğun olduğu təqdirdə Bank İKİÖ instrumentləri vasitəsi də daxil olmaqla özəl sektorun şəhər nəqliyyatı və bərk tullantıların idarə edilməsində iştirakını dəstəkləyəcək. Mənzil sektorundakı layihələrə yerli və Respublika orqanlarından güclü dəstək gözlənilir, çünki layihələrin həyata keçirilməsi üçün sektorda müvafiq islahatların aparılması tələb olunur. Bank hazırda Gəncə İcra Hakimiyyəti ilə şəhər nəqliyyatı layihəsinin hazırlanması üçün müzakirələr aparır. Uğurlu olarsa, layihə digər rayonlarda da həyata keçirilə bilər.

Bank həmçinin yeni Bakı gəmiqayırma zavodu üçün və nəqliyyatla bağlı digər infrastruktur layihələri üçün maliyyə vəsaiti ayırmağa hazırdır.

3.2.4 Siyasətin hazırlanması üzrə dialoq

Bank yuxarıda qeyd olunan fəaliyyət məqsədlərini digər BMİ, xarici investitorlar və yerli biznes təşkilatları ilə yaxın məsləhətləşmə əsasında davam etdirilən siyasətin hazırlanması ilə bağlı dialoq vasitəsilə möhkəmləndirəcəkdir. Xüsusən:

- Bank investisiya iqliminin yaxşılaşması məqsədilə səciyyəvi məsələlərin qaldırılması üçün investisiya layihələrini həyata keçirməkdə və MKŞY və BKK təcrübəsini tətbiq etməkdə davam edəcəkdir. Bank digər BMİ və hökumətin biznes sektoru üçün yaxşı hazırlanmış təşəbbüslərini dəstəkləyəcəkdir;
- Bank maliyyə sektorunun ən böyük investoru olaraq bank sektorunun gücləndirilməsinə və qeyri-bank maliyyə sektorunun inkişafına dəstək vermək üçün dövlət qurumları ilə işləməyə davam edəcəkdir;
- Bank energetika sektorunda özəl sektorun inkişafına və bərpa olunan enerji mənbələrinə investisiyaların stimullaşdırılmasına dair normativ-hüquqi bazada və sektorun tənzimlənməsində islahatların aparılmasını təşviq və dəstək etməyə davam edəcəkdir. Bank həmçinin dövlət sektorunda, eləcə də özəl korporativ sektorda enerjidən səmərəli istifadə tədbirlərinin həvəsləndirilməsi üzrə hər bir imkanı nəzərdən keçirəcəkdir.

Bu məqsədlərə yalnız dövlət qurumlarının fəal iştirakı və tam dəstəyi sayəsində nail olmaq olar. Belə hallarda Bank bu məqsədlərə nail olmaq üçün normativ-hüquqi bazada islahatların aparılmasına və dövlət qurumlarının potensialının gücləndirilməsinə kömək etmək üçün texniki əməkdaşlıq təklif edəcəkdir.

4. Digər BMQ və çoxsahəli donörler

4.1 BMQ və donörlerin əməkdaşlığı

Dünya Bankının, BMK, Asiya İnkişaf Bankının, İslam İnkişaf Bankının və Qara Dəniz Ticarət və İnkişaf Bankının Azərbaycanda aktiv kredit proqramları fəaliyyət göstərir. Avropa İnvestisiya Bankının (AİB) Azərbaycanda layihələrin maliyyələşdirilməsi üçün mandatının olmasına baxmayaraq, hələ Azərbaycanla çərçivə sazişi bağlamamışdır, ona görə də ölkədə investisiyaları mövcud deyildir. BVF-nun Azərbaycanda fəal proqramları yoxdur və o, öz nümayəndəliyini 2009-cu ildə bağlamışdır. Buna əlavə olaraq, müxtəlif ixrac krediti agentlikləri (məsələn, YEKB və KEXİM) Azərbaycana investisiya qoyuluşunu dəstəkləyirlər.

AQS Tədbirlər Planı və Azərbaycanın ÜTT-yə qoşulmaq arzusu Azərbaycan, BMQ və beynəlxalq ictimaiyyət arasında daha mükəmməl əlaqələndirmə üçün yaxşı platforma yarada bilər. Əlaqələndirmə əksər hallarda konkret tələbə görə yaradılır, baxmayaraq ki, AB Nümayəndəliyi donörlerin daha rəsmi əlaqələndirici yığıncaqlarını keçirməyi planlaşdırır. Ayrı-ayrılıqda götürülmüş layihələrə, bəzən sektorlara dair BMQ arasında məsləhətləşmələr ikitərəfli əsasda aparılır. Bank müntəzəm olaraq müxtəlif məsələlərə dair, o cümlədən makroiqtisadi inkişaf, investisiya mühiti və infrastruktur layihələrinə dair Dünya Bankı, BMK və USAID (ABŞ Beynəlxalq İnkişaf Agentliyi) ilə əlaqələr saxlayır. Bank, investisiya mühiti məsələləri və sektor islahatları ilə əlaqədar siyasət dialoqunda BMQ və digər donörler arasında əməkdaşlığın daha sıx olmasını təmənnə edərdi.

2010-cu ilin aprel ayından etibarən donörler Bankın Azərbaycandakı layihələri üçün təxminən 26 milyon avro vəsait ayırmışlar. Son strategiyanın əhatə etdiyi müddət ərzində donörler təxminən 6 milyon avro vəsait ayırmışdılar ki, onun yarısı artıq təyinatı üzrə istifadə olunmuşdur. 2008-ci ildə digər ölkələrlə yanaşı, Avstriya BKX proqramının davam etdirilməsini dəstəkləmək üçün 1 milyon avrodan artıq vəsait ayırmışdır. 2009-cu ildə AB (QİS – Qonşuluqda İnvestisiya Siyasəti vasitəsilə) Azərbaycan və Gürcüstanda maliyyə vasitəçiliyini dəstəkləmək üçün 2,9 milyon avro vəsait ayrılmasını təsdiqlədi. Bankın texniki əməkdaşlıq proqramı və bu proqrama vəsait ayırmış donörler barədə xülasə üçün Əlavə 8-ə müraciət edin.

4.2 BMQ və beynəlxalq təşkilatlar¹

4.2.1 Asiya İnkişaf Bankı (AİB)

Azərbaycan 1999-cu ildə AİB-ə qoşulduqdan sonra 660 milyon ABŞ dolları kredit yardımı almışdır. AİB-in Azərbaycandakı əməliyyatları əvvəlcə Ara Müddət üçün Əməliyyat Strategiyası ilə idarə olunurdu. Sonralar AİB həddindən artıq fraqmentar və pərakəndə biznes planından üç əsas sektora: yollara, enerjiyə, su təchizatı və kanalizasiyaya yönəldilmiş bir plana keçdi. Dövlətin yoxsulluğu azaltma cəhdlərinin davamlılığını təmin etmək üçün AİB bir sıra texniki yardım layihələri tətbiq etdi ki, bu da hökumətə uzunmüddətli davamlı iqtisadi və sosial inkişaf strategiyasını hazırlamağa imkan verdi.

2010-cu ildə AİB-in Azərbaycandakı əməliyyatları əsas diqqəti birinci dərəcəli sektorlara yönəldir: buraya nəqliyyat, su təchizatı və kanalizasiya, enerji istehsalı və paylanması, eləcə də özəl sektor daxildir. Bütün bu sektorlar hökumətin əsas inkişaf sahələri ilə uzlaşır. Son illərdə AİB-in təqdim etdiyi yeni maliyyə üsulları – çoxtranslı maliyyə mexanizmi (ÇTMM) – hökumətin inkişaf tələblərinə daha səmərəli cavab verməyə imkan yaradır. 2007-ci ildə Yol Şəbəkəsinin İnkişafı Proqramı üçün təsdiq edilmiş 500 milyon ABŞ dollarlıq ÇTMM-yə əlavə olaraq, AİB 2009-cu ildə seçilmiş ikinci dərəcəli şəhərlərdə su təchizatı və kanalizasiya sisteminin bərpa edilməsi üçün daha 600 milyon ABŞ dolları ÇTMM təsdiq etdi.

¹ İngilis dilində əlifba sırası ilə.

Hökumət dəmir yollarının inkişafına dair proqramı təsdiq edərsə, AİB-in nəqliyyat sektoruna aid əməliyyatları genişlənilib, dəmiryolu yarımsektoruna keçə bilər. AİB həmçinin Azərbaycanda Enerjinin Paylanması üzrə İnvestisiya Proqramının maliyyələşdirilməsi üçün 500 milyon ABŞ dolları dəyərində ÇTMM təklif edə bilər. Bərpa edilə bilən enerji də AİB-in əsas diqqət mərkəzində qalmaqdadır.

AİB-in özəl sektorda apardığı əməliyyatlar nisbətən yenidir. Bugünkü günə AİB seçilmiş banklara təxminən 70 milyon ABŞ dolları kredit vermişdir. 2010-cu ilin ortalarında AİB Bankla bərabər özünün Azərbaycanın korporativ sektoruna qoyduğu ilk investisiyası olan “Qaradağ Sement” zavodunun genişlənməsini maliyyələşdirməyə hazırlaşır.

4.2.2 Qara Dəniz Ticarət və İnkişaf Bankı (BSTDB)

Azərbaycan, öz əməliyyatlarına 1999-cu ildə başlamış BSTDB-nin həqiqi üzvüdür. Bu günə qədər BSTDB əksər hissəsi maliyyə sektorunda olmaqla 13 layihəyə 77,25 milyon ABŞ dolları sərmayə qoymuşdur.

BSTDB yeni ortamüddətli (2007-2016) Yoxsulluğun Azaldılması və İnkişaf Proqramına uyğun olaraq, əsas diqqəti qeyri-neft sektorunda inkişaf və əməkdaşlıq məqsədi daşıyan kiçik və orta miqyaslı layihələrə verir. BSTDB maliyyə təminatlı layihələri, xüsusilə ticarətin maliyyələşdirilməsi, infrastruktur, telekommunikasiya, nəqliyyat, kənd təsərrüfatı və aqrar-sənaye müəssisələri, istehsalat və mikro, kiçik və orta müəssisələri (MSME)) maliyyələşdirməklə Azərbaycanın iqtisadi inkişafını dəstəkləməyi nəzərdə tutur. 2007-ci ildən 2010-cu ilə qədər BSTDB ümumi dəyəri 40 milyon XBH olan 7 sövdələşmə imzalamağı (təxminən ildə 10 milyon XBH) planlaşdırır.

4.2.3 Avropa İnvestisiya Bankı (AİB)

2006-cı ilin dekabr ayında Avropa Birliyi Şurası Avropa İnvestisiya Bankına 2007-2013-cü illəri əhatə edən müddətdə Rusiya, Ukrayna, Moldova və Qafqazda AB üçün xüsusi maraq kəsb edən nəqliyyat, enerji, telekommunikasiya və ekoloji infrastruktur layihələrinə 3,7 milyard avro kredit verməsi üçün mandat vermişdir. Burada üstünlük əsas trans-Avropa şəbəkəsinin geniş şaxələrinə aparılan layihələrə, bir və ya bir neçə Üzv Dövlətin ərazisinə keçən trans-sərhəd layihələrinə və nəticədə bu əlaqələndirmənin artırılması nəticəsində regionların inteqrasiyasını nəzərdə tutan layihələrə verilir. Enerji sektorunda strateji enerji təchizatı və enerjinin nəqli layihələri xüsusi əhəmiyyətə malikdir. Hazırda Avropa İnvestisiya Bankı Azərbaycanda investisiya yatırımlarına imkan verəcək çərçivə sazişi imzalanmasına dair ölkə rəhbərliyi ilə danışıqlar aparır.

Bank, Avropa İnvestisiya Bankı və Avropa Komissiyası arasında 2009-cu ilin dekabrında imzalanmış Anlaşma Memorandumu Bankın fəaliyyət göstərdiyi ölkələrdə bu üç təşkilat arasında yaxın əməkdaşlığı gücləndirməyi nəzərdə tutur.

4.2.4 Avropa Birliyi (AB)

AB Azərbaycanın keçid mərhələsinin dəstəklənməsində getdikcə böyük rol oynayır. 2008-ci ilin fevral ayında Bakıda AB Nümayəndəliyinin açılması Azərbaycanın AB ilə daha sıx əlaqələr yaratmaq istəyinə cavab verir və AB yardım proqramlarının Azərbaycanda tətbiq edilməsini asanlaşdırır.

AB-Azərbaycan münasibətləri Tərəfdaşlıq və Əməkdaşlıq Sazişi və Avropanın Qonşuluq Siyasəti (AQS) çərçivəsində formalaşır. AQS-nin 2006-cı ilin noyabr ayında qəbul edilmiş Tədbirlər Planı Azərbaycan və AB arasında AQS əməkdaşlığının strateji məqsədlərini təyin edir. AQS Tədbirlər Planı aşağıdakı birinci dərəcəli məsələləri əhatə edir:

- Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin sülh yolu ilə həll edilməsi;
- Demokratiya və seçki prosesləri;

- İnsan hüquqları və fundamental azadlıqlar;
- Biznes və investisiya mühiti;
- Gömrük;
- İqtisadi çoxşaxəlilik;
- İqtisadi qanunvericilik ilə inzibati təcrübənin birləşdirilməsi;
- Enerji və nəqliyyat üzrə əməkdaşlıq;
- Ədliyyə və sərhəd məsələlərinin idarə edilməsində əməkdaşlıq; və
- Regional əməkdaşlıq.

Azərbaycan AQS çərçivəsində maliyyə yardımından bəhrələnsə də (2007-2010-cu illər üçün 92 milyon avro, 2011-2013-cü illər üçün isə 122,5 milyon avro ayrılmışdır), hökumətin əsas maraq dairəsi "know-how" və ekspert dəstəyidir. AQS Tədbirlər Planının tətbiqi Azərbaycan qanunvericiliyini, norma və standartlarını AB qanunvericiliyi standartlarına daha da yaxınlaşdıracaq və Azərbaycanın Avropanın iqtisadi və sosial strukturlarına daha çox inteqrasiya olunmaq niyyətini dəstəkləyəcək.

Şərq Tərəfdaşlığı Təşəbbüsü AB ilə Azərbaycana yaxın əməkdaşlıq imkanları açır: bu, AB-Azərbaycan İttifaqı Sazişi, Dərin və Tam Azad Ticarət Zonası (DTATZ) proqramının tətbiqi və viza sisteminin liberallaşdırılması vasitəsi ilə AB iqtisadiyyatına tədricən inteqrasiya formasında mümkün ola bilər. Azərbaycana bu məqsədlərə çatmağa yardım etmək üçün AB Qurum Təsis Üzrə Geniş Əhatəli Proqrama (QTP) başlamışdır. QTP Assosiasiya Sazişinin və DTATZ-n tətbiqi üçün vacib olan təşkilatların möhkəmləndirilməsi məqsədilə nəzərdə tutulmuşdur. 2011-2013-cü illər üçün QTP-yə ən azı 19 milyon avro ayrılmışdır.

4.2.5 Beynəlxalq Valyuta Fondu (BVF)

Azərbaycanın 1992-ci ildə sıralarına daxil olduğu BVF struktur islahatları, yoxsulluğun azaldılması tədbirləri, ictimai xərclərin idarə edilməsi və təşkilati quruculuq işlərində fəal iştirak edir. BVF Mərkəzi Bank əməliyyatları, vergi orqanları, ödəniş balansı və xarici borcun idarə edilməsi, ictimai maliyyənin idarə edilməsi kimi sahələrdə texniki məsləhət xidmətləri təklif etmişdir. Azərbaycan 2001-ci ildə BVF-dan borc almağı dayandırmışdır və hazırda BVF ilə həyata keçən proqram mövcud deyil.

4.2.6 Dünya Bankı Qrupu

Azərbaycan 1992-ci ildə Dünya Bankı Qrupunun üzvü olmuşdur. **Dünya Bankı** özünün 2007-2010-cu illəri əhatə edən Ölkələrlə Tərəfdaşlıq Strategiyası çərçivəsində insanların maliyyə xidmətlərindən istifadə imkanını genişləndirməyə kömək etməklə iqtisadiyyatın qeyri-neft sektorlarının davamlı və taraz şəkildə inkişafında; işgüzar mühitin təkmilləşməsində və yollar, suvarma, su təchizatı və kanalizasiya da daxil olmaqla, mühüm infrastrukturların inkişafında Azərbaycana dəstək göstərmişdir. Kənd iqtisadiyyatına xüsusi diqqət verilmişdir.

Dünya Bankının dəstəyindən istifadə edərək Ünvanlı Sosial Yardım Sistemi vasitəsilə kasıblara dəstək göstərilmiş və kənd icmalarına yerli infrastrukturun inşa edilməsində və ümumi istehlak üçün məhsulların istehsalında kömək edilmişdir. Dünya Bankının dəstəyindən həmçinin tədris planlarına və maliyyə sisteminə dəyişikliklər etməklə ümumi təhsil sisteminin inkişafında da istifadə edilmişdir.

Dünya Bankı həmçinin Azərbaycana daha keyfiyyətli xidmətlər göstərəcək səmərəli səhiyyə sistemi qurmağa yardım edir. Dünya Bankı strateji islahatlar: məsələn, səhiyyənin maliyyələşdirilməsi, sosial müdafiə, ərzaq təhlükəsizliyi və ictimai sərmayənin proqramlaşdırılması sahəsində yüksək keyfiyyətli və zamanında məsləhətlər verir. Əsas analitik işlərə Ölkənin İqtisadi Memorandumu, Yoxsulluğun Proqramlı Qiymətləndirilməsi, eləcə də müxtəlif tədqiqatlar və qiymətləndirmələr daxildir.

Azərbaycan sürətlə inkişaf edən iqtisadiyyatı və maliyyə sabitliyi ilə bağlı olaraq, demək olar ki, Beynəlxalq İnkişaf Assosiasiyasından (BİA) Beynəlxalq Yenidənqurma və İnkişaf Bankının (BYİB) maliyyələşdirməsinə keçidi başa vurmuşdur. Onun ilk BYİB krediti 2005-ci ilin may ayında təsdiqlənmişdir. O vaxtdan bəri ölkə BYİB-dən cəmi məbləği 1,65 milyard ABŞ dolları olan daha səkkiz kredit almışdır ki, bu da davam edən layihələr üçün ayrılmış vəsaitlərin 81%-ini təşkil edir.

2008-ci ildə cəmi məbləği 1,26 milyard ABŞ dollarına çatan on bir layihəni təsdiqləməklə Dünya Bankının portfeli üç dəfə artmışdır. 2008-ci Maliyyə İli üçün daha iki layihənin təsdiqlənməsi ilə bu, dəyər nöqtəyi-nəzərindən Avropa və Mərkəzi Asiya regionunda ən böyük portfelə çevrildi. Yerinə yetirilməkdə olan layihələr üçün ümumi ayrılmış vəsait 2,18 milyard ABŞ dollarıdır.

2007-2010-cu illər üzrə cari Ölkə üçün Tərəfdaşlıq Strategiyası sona çatmaqdadır və Dünya Bankı 2010-cu ilin ortalarına doğru Azərbaycandakı işləri ilə əlaqədar olaraq yeni çərçivəni başa çatdıracaq.

Azərbaycan **BMK-ya** 1995-ci ildə qoşulmuşdur. 2008-ci ilin dekabr ayına qədər BMK öz fondlarından, demək olar ki, 289 milyon ABŞ dolları ayırmış və sindikatlar üçün təxminən 104 milyon ABŞ dolları vəsait təşkil etmişdir. BMK Azərbaycanda əsasən neft və qaz, maliyyə, ümumi istehsal və aqrar-sənaye sektorlarına sərmayələr qoyur.

BMK özünün Azərbaycandakı məsləhət işini əsasən qeyri-neft sektorlarında qabiliyyət və səriştələrin yaradılmasına yönəltdi. Onun məsləhət şöbələrinin birinci dərəcəli hesab etdiyi məsələlərdən biri özəl sektorun dəstəklənməsi və KOM-un böyüməsi üçün güclü maliyyə bazarları infrastrukturunu yaratmaqdır. Digər proqramların qısa xülasəsinə lizinin inkişafı layihəsi, KOM əlaqələndirilmə proqramı, korporativ idarəçilik layihələri, o cümlədən tikintilərin maliyyələşdirilməsi bazarının inkişafı və işgüzar fəaliyyət üçün qabiliyyət və səriştələrin yaradılması mühitinin təkmilləşdirilməsi daxildir.

Azərbaycan 1993-cü ildən **İnvestisiya Zəmanəti üzrə Çoxtərəfli Agentliyin** (İZÇA) üzvüdür. İZÇA zəmanətləri istehsal, aqrar-sənaye, telekommunikasiya və bankçılıq sahələrində təxminən 75 milyon ABŞ dolları XBI-ni asanlaşdırmışdır.

4.2.7 Birləşmiş Millətlər Təşkilatı (BMT)

Azərbaycan 1992-ci ildən Birləşmiş Millətlər Təşkilatının üzvüdür. O zamandan bəri BMT-nin müxtəlif agentlikləri ölkəyə yardım etmək üçün burada öz proqramlarını həyata keçirirlər.

BMT-nin İnkişaf Proqramı (BMTİP) Azərbaycanda özünün tam təmsilçiliyini yaradan ilk proqram olmuşdur ki, bu da proqramın Rezident Koordinator Sistemində idarə olunmasındakı rolu sayəsində mümkün olmuşdur. Bunun ardınca tezliklə UNICEF, UNHCR (Qaçqınlar üzrə BMT Ali Komissarlığı) və digərləri akkreditasiya olundu və onlar əsas diqqəti xüsusilə Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin təsirinə məruz qalmış şəxslər üçün təcili humanitar yardıma yönəldilər. Vaxt keçdikcə BMT-nin Azərbaycanda rolu uzunmüddətli sosial-iqtisadi inkişaf tələbləri yönündə dəyişdi.

Hazırda BMT-nin Ölkədəki Qrupu hökumətdən akkreditasiya almış dörd beynəlxalq qurumdan (UNDP, UNICEF, UNHCR və Dünya Bankı) və beynəlxalq səviyyədə sub-regional nümayəndəliyə malik və yerlərdə fəaliyyət göstərən bir çox agentliklərdən (o cümlədən ÜST, UNFPA, UNCHCR, ÜƏP, UNAIDS, UNODC, BƏT, FAO, UNESCO) ibarətdir.

BMT-nin İnkişafa Yardım üzrə Çərçivə Sənədi (UNDAF) hökumət və BMT-nin ölkədəki nümayəndəliyi tərəfindən hazırlanmış beş il müddətini əhatə edən planlaşdırma sənədidir: bu sənəd inkişaf sahəsində onların birgə fəaliyyətini müəyyən edir. Yeni UNDAF (2011-2015) üç əsas (iqtisadi inkişaf, sosial inkişaf və idarəçilik) dayanır və inkişafı təbliğ etmək üçün BMT agentliklərinin müxtəlif qrupları bu əsaslar çərçivəsində hökumətlə birgə işləyəcək. Bu əməkdaşlıq üçün beş il ərzində ehtimal edilən resurslar 92 milyon ABŞ dolları təşkil edəcək ki, bunun da müəyyən hissəsinin Azərbaycan hökuməti tərəfindən ödəniləcəyi gözlənilir.

ƏLAVƏ 1 – SİYASİ QIYMƏTLƏNDİRMƏ

Maddə 1 ilə uyğunluq

Azərbaycan Bankın Təsis Edilməsi barədə Sazişin 1-ci maddəsində göstərilmiş çoxpartiyalı demokratiya, plüralizm və bazar iqtisadiyyatı prinsiplərinin həyata keçirilməsinə sadıqdır və ona doğru irəliləməkdədir. Bu prinsiplərin daha davamlı şəkildə həyata keçirilməsi siyasi cavabdehliyi gücləndirəcək, qanunun rolunu artıracaq və qalan çətin vəzifələrin öhdəsindən gəlməyə yardım edəcək.

Azərbaycanın Avropa Şurasında üzvlüyü və onun 2006-cı ilin noyabr ayında beş il müddətinə təsdiq edilmiş AQS Tədbirlər Planına uyğun götürdüyü öhdəliyi ölkəyə Avropanın demokratik dəyərləri ilə bağlı öhdəliyini nümayiş etdirməyə imkan verir və onun hüquqi çərçivəsini Avropa standartlarına uyğunlaşdırır.

AQS-nin 12 may 2010-cu ildə nəşr edilmiş icra hesabatında bu nəticəyə gəlinmişdir ki, Azərbaycan AB-Azərbaycan Tədbirlər Planının yerinə yetirilməsində iqtisadi və sosial idarəçilik nöqtəyi-nəzərindən nəzərəcarpacaq dərəcədə irəliləmişdir. Ölkə həmçinin cinayət yolu ilə əldə edilmiş pulların təmizlənməsi ilə mübarizədə də irəliləyiş etmişdir. Yalnız ÜTT-yə üzv olmaq ilə bağlı danışıqlarda məhdud irəliləyiş olmuşdur. Hesabat həmçinin siyasi dialoqu inkişaf etdirməyin zəruriliyini, hüquqi sistemin müstəqilliyinin və qanunun üstünlüyünün gücləndirilməsini xüsusi olaraq vurğulamışdır.

Ermənistanla Dağlıq Qarabağ üzərində Azərbaycanın sosial, siyasi və iqtisadi həyatına birbaşa təsir edən münaqişə hələ öz həllini tapmamışdır. Bundan əvvəlki strategiya dövründə bununla əlaqədar çox az nəticələr əldə edilmişdir, lakin tərəflər ATƏT-in Minsk Qrupunun rəhbərliyi altında (Rusiya, Fransa və ABŞ-in müştərək iştirakı ilə) danışıqları davam etdirirlər.

Siyasi cavabdehlik

Konstitusiyaya prezident hakimiyyətini nəzərdə tutur. İlham Əliyev 2003-cü ilin oktyabr ayında ilk dəfə seçildiyi gündən özünə siyasi güc toplamışdır. DQİHİ beynəlxalq müşahidəçilərinə görə, 15 oktyabr 2008-ci ildə keçirilmiş sonuncu Prezident seçkiləri beynəlxalq standartlara uyğunluğa doğru xeyli irəliləmiş, lakin ATƏT-in bütün öhdəliklərini yerinə yetirməmişdir. Seçkilər sülh şəraitində keçmişdir, lakin güclü rəqabət və canlı siyasi mübahisələr olmamışdır. Eyni zamanda keçən dəfəki seçkilərə nisbətən dövlət orqanlarının seçkilərin gedişinə müdaxiləsinə dair nisbətən az məlumat verilmişdir.

Prezident seçkilərindən sonra 2009-cu ilin mart ayında dövlət orqanları tərəfindən ümumxalq referendum keçirildi ki, bu da bir nəfərin ardıcıl iki müddətdən artıq prezident seçilməsinə qoyulmuş məhdudiyyəti aradan qaldırdı. Mart referendumu artıq güclü olan iqtidarın gücünü daha da artırdı. Avropa Şurasının Parlament Assambleyasının kiçik nümayəndə heyəti referendumda səsvermə prosesini müşahidə edərək prosesi texniki nöqtəyi-nəzərdən ümumiyyətlə müsbət qiymətləndirdi.

Qanunvericilik səlahiyyəti Milli Məclisə verilmişdir, 125 deputatdan ibarət bu təkpalatalı orqan beş il müddətinə seçilir. Ölkədə 50-dən artıq siyasi partiya olsa da, iqtidarda olan Prezidentin mənsub olduğu Yeni Azərbaycan Partiyası (YAP) qanunvericilikdə və siyasi sistemdə daha üstün mövqeyə malikdir. Parlamentin tədricən siyasi debatlar forumu yönündə inkişaf etməsinə baxmayaraq, güclü icra səlahiyyətlərinin daha effektiv şəkildə tarazlaşdırılması lazımdır.

Sonuncu parlament seçkiləri 6 noyabr 2005-ci ildə keçirilmişdir. 13 may 2006-cı ildə Mərkəzi Seçki Komissiyasının və Konstitusiyaya Məhkəməsinin noyabr seçkilərinin nəticələrini ləğv etdiyi on seçki dairəsində yenidən səsvermə aparılmışdı. 125 yerin hamısı təkmandatlı seçki dairələrindən seçildi (2002-ci ildə Konstitusiyaya edilmiş dəyişiklik parlament seçkilərində proporsional siyahı elementini aradan qaldırmışdır). Seçkilərin nəticəsi olaraq, Prezident Əliyevin rəhbərlik etdiyi YAP parlamentdə öz üstün

mövqeyini qoruyub saxladı. Seçkilərdən sonra DQİHİ seçki prosesində bir sıra təkmilləşdirmələr aparmağı tövsiyə etdi.

Siyasi müxalifət parçalanmışdır və iqtidara qarşı güclü mövqə yaratmağa qadir deyil. Bu, İlham Əliyevin rahat şəraitdə ikinci beşillik dövr üçün Prezident seçildiyi 2008-ci il oktyabr seçkilərində aydın göründü. Təəssüf ki, bəzi müxalifət partiyaları seçkilərdə iştirak etmədiyindən seçicilər üçün lazımi alternativ yaranmadı. Müxalifət seçkilərdən sonra kənarda qalmışdır və ictimai dəstəyini gücləndirmək üçün mübarizəni davam etdirir.

Edilən çağırışların əksinə olaraq, “Azadlıq” müxalifət qrupunun 2005-ci ilin noyabr ayında seçilmiş əksər üzvləri parlamentdə öz yerlərini tutmaqdan imtina etdilər. Bununla belə, “Azadlıq” qrupuna daxil olan Müsavat Partiyasından deputatlar öz yerlərini tutmaq qərarı verərək, müxalifətin əsas seçki blokunun parçalanmasına gətirib çıxardılar. Avropa Şurası və ATƏT hakimiyyətdə olan partiya ilə müxalifət arasında konstruktiv dialoq yaratmağı təklif edərək ölkənin siyasi plüralizmlə bağlı öhdəliklərini xüsusi qeyd etdi.

YAP-ın siyasi sistemdə aparıcı mövqeyi 23 dekabr 2009-cu il bələdiyyə seçkilərində əldə etdiyi tam qələbə ilə daha da gücləndi. Seçkilər sakit şəraitdə keçdi və yaxşı təşkil edilmişdi, lakin seçkilərdə iştirakın az olması və əsl siyasi rəqabətin olmaması ilə xarakterizə olundu. Vacib məsələ ondan ibarət idi ki, qadınların sayının artırılması üçün edilən xüsusi cəhdlər nəticəsində bələdiyyə şuralarında yer almış qadınların sayı kəskin surətdə artdı.

Növbəti parlament seçkilərinin 2010-cu il noyabr ayına keçirilməsi planlaşdırılmışdır. Avropa Şurası, Avropa Birliyi və ATƏT Azərbaycana bu seçkilərə hazırlaşmağa yardım edəcəyini bildirərək, əsas diqqəti i) seçki administrasiyasının imkanlarını və müstəqilliyini gücləndirməyə; ii) bütün namizədlərin seçki kampaniyalarının müstəqil, bitərəf və plüral əhatəsini təmin etmək üçün media mühitinin dəstəklənməsinə; iii) toplanma azadlığından lazımi dərəcədə istifadə edilməsini həvəsləndirməyə; və iv) seçki sistemində ictimai maraqları və iştirakı stimullaşdırmağa yönəlmişlər. Parlament seçkilərinə hazırlıq dövründə ATƏT seçkilərin təşkilini (o cümlədən seçki komissiyalarının tərkibini, namizədlərin qeydə alınmasını və seçkilərlə bağlı şikayətlərə baxılma prosedurlarını) müzakirə etmək üçün siyasi partiyaların nümayəndələri və digər əlaqəli tərəflərlə görüşür.

Hüquqi normalar, insan hüquqları və mətbuat azadlığı

Konstitusiyaya və qanunlar hüquqi normalar, insan hüquqlarının və əsas azadlıqlarının qorunması üçün hüquqi çərçivə təqdim edir. Azərbaycan insan hüquqları ilə əlaqədar bir çox BMT sazişlərinin üzvüdür və Avropa Şurasının beynəlxalq konvensiyalarını, o cümlədən İnsan Hüquqları və Əsas Azadlıqların Müdafiəsi Konvensiyasını qəbul etmişdir.

Ədliyyə orqanlarının islahatları sahəsində Vəkillər Kollegiyasının seçilmə proseduru, hakim və prokurorların təlimi və məhkəmə hökmlərinin icra edilməsində irəliləyiş əldə olunmuşdur. Bununla belə, ədliyyə orqanlarının müstəqilliyinin azlığı hələ də problem olaraq qalır.

Dövlət orqanlarının da qeyd etdiyi kimi, korrupsiya Azərbaycanda problem olaraq qalır. Transparency International təşkilatının ən son Korrupsiyanı Qavrama Əmsallarına görə Azərbaycan 180 ölkə arasında 143-cü yeri (bundan əvvəlki ildə 158-ci yerlə müqayisədə) tutaraq Rusiya, Ukrayna və Mərkəzi Asiya ölkələrindən (Qazaxıstan istisna olmaqla) irəlində olmuşdur. “Transparency International” təşkilatının verdiyi məlumatlara görə, hökumət biznes mühitini təkmilləşdirmək öhdəliyi götürmüşdür və korrupsiyanı aradan qaldırmaq cəhdlərini daha da artırır. Son beş ildə ölkənin hər tərəfində korrupsiya halları ilə əlaqədar vətəndaşlara öz hüquqlarını tələb etməyə yardım edən ofislər açılmışdır. Hökumət, korrupsiyaya qarşı fəaliyyət göstərən yerli QHT şəbəkəsi, o cümlədən “Transparency International” təşkilatı vasitəsilə vətəndaş cəmiyyəti qrupları ilə dialoqa başlamışdır. Bu müsbət inkişafa baxmayaraq, korrupsiya cəmiyyətə dərin kök salmış və hökumət korrupsiya əleyhinə qanunvericiliyin əməli tətbiqini təmin etmək üçün hüquq-mühafizə prosedurlarını təkmilləşdirməlidir.

Azərbaycan kimi təbii sərvətlərlə zəngin ölkədə korrupsiya ilə mübarizədə gəlirlərə dair hesabat çox vacibdir. Bu baxımdan, ölkə yaxşı nailiyyətlər əldə edir. 2007-ci ildə Azərbaycan Respublikası Dövlət Neft Fondu (ARDNF) "Dövlət xidmətində şəffaflığın, cavabdehliyin və məsuliyyətin artırılması" kateqoriyası üzrə BMT-nin Dövlət Qulluğu Mükafatına layiq görüldü. 16 fevral 2009-cu ildə MSŞT Şurası da Azərbaycanı MSŞT tələblərinə cavab verən ölkə kimi qəbul etmiş və növbəti yoxlanışı 5 ildən sonraya təyin etmişdir. Qərar çoxsaylı maraqlı tərəflər qrupunun formalaşması və iş planının qəbulu ilə əlaqədar operativ düzəliş tədbirlərinin görülməsinə əsaslanmışdı. MSŞT şurası 9 fevral 2010-cu il tarixdə Osloda keçirilən yığıncaqda Azərbaycanın bu şərtlərə cavab verdiyini təsdiq etdi.

"Human Rights Watch" və digər təşkilatların rəylərinə əsasən, hökumətin insan hüquqları ilə bağlı fəaliyyəti zəifdir. Hesabatlarda bir çox ciddi çatışmazlıqlar haqqında məlumatlar verilmişdir ki, bu da əsasən mətbuat azadlığı və söz azadlığı sahələrində nəzərə çarpır.

Azərbaycan müstəqillik əldə etdiyi vaxtdan onun mediası dövlət tərəfindən idarə edilən sistemdən müxtəlif yeni mətbuat orqanlarına çevrildi ki, buraya həm özəl, həm də dövlətə məxsus mətbuat orqanları daxildir. Hökumət KİV-lə bağlı qanunlar və onların qeydiyyata alınması prosedurlarını qəbul etmişdir. Əhalinin əksəriyyəti üçün televiziya əsas məlumat mənbəyi olaraq qalır.

Ölkədə fəaliyyət göstərən KİV-lərin geniş çeşiddə olmasına baxmayaraq, ATƏT-in Mətbuat Azadlığı üzrə Nümayəndəsi və beynəlxalq ictimaiyyətin digər nümayəndələri ümumilikdə mətbuat mühitinin son illərdə pisləşməsinə qeydə almış və hökuməti mətbuat azadlığını məhdudlaşdırmaq üçün kriminal defamasiyadan istifadəni dayandırmağa çağırmışdır. Media mənsuqlarının özlərini azad ifadə etməsi üçün böhtanın dekriminallaşmasını təmin etmək lazımdır, çünki bu, demokratik idarəçiliyin mühüm tərkib hissəsidir.

Ümumilikdə vətəndaş cəmiyyəti təşkilatlarının kompetensiyası nisbətən aşağı olaraq qalır. 2009-cu ilin iyun ayında parlament "Qeyri-hökumət təşkilatları (İctimai Assosiasiyalar və Fondlar) haqqında" Qanuna bir sıra dəyişikliklər paketi hazırladı ki, onlar qəbul edilsəydi, Azərbaycanda yığıncaq və söz azadlığı ciddi surətdə məhdudlaşacaq və İnsan Hüquqları üzrə Avropa Konvensiyasını, Mülki və Siyasi Hüquqlara dair Beynəlxalq Paktı və digər müvafiq demokratik standart və öhdəlikləri pozaraq vətəndaş cəmiyyətinin inkişafı üçün təhlükə yaranacaqdı. Lakin son nəticədə təklif olunan dəyişikliklərin əksəriyyəti geri götürüldü və parlament qanunun daha mülayim variantını qəbul etdi.

ƏLAVƏ 2 – İMZALANMIŞ BANK ƏMƏLİYYATLARI VƏ HAZIRLANMAQDA OLAN LAYİHƏLƏR

Cədvəl 1: 30 aprel 2010-cu il tarixə qədər sektorlar üzrə öhdəliklər və portfel

Sektor	CƏMİ ÖHDƏLİKLƏR (MİLYON AVRO)					PORTFEL (MİLYON AVRO)		
	Layihələrin sayı	Ümumi layihə dəyəri	AYİB maliyyələşdirilməsi	Ümumi AYİB %	Ödənilmişdir	Layihələrin sayı	Portfel	Ümumi portfeldə %
SKKT	21	446	167	16%	50	13	154	23%
Kənd təsərrüfatı biznesi	6	22	12	1%	12	5	11	2%
Səhm kapitalı fondu	4	18	5	0%	5	1	1	0%
İstehsal və xidmətlər	6	393	143	14%	25	4	139	21%
Əmlak və turizm	3	10	4	0%	5	1	0	0%
TİKYYV	2	4	3	0%	3	2	3	0%
Maliyyə qurumları	67	283	171	16%	152	59	125	19%
Bank səhm kapitalı	3	12	9	1%	9	3	9	1%
Bank krediti	35	173	97	9%	78	24	72	11%
Sığorta və maliyyə xidmətləri	4	4	4	0%	4	3	2	0%
Kiçik biznesin maliyyələşdirilməsi	25	93	61	6%	61	29	42	6%
Enerji	19	4.663	560	53%	550	5	289	44%
Təbii sərvətlər	16	4387	347	33%	371	3	134	20%
Energetika və enerji sistemləri	3	276	213	20%	179	2	155	23%
İnfrastruktur	7	249	152	14%	143	3	95	14%
MEİ	1	81	17	2%	18	0	0	0%
Nəqliyyat	6	168	135	13%	125	3	95	14%
Ölkə üzrə cəmi	114*	5642	1050	100%	894	80	663	100%

* o cümlədən 9 TİP əməliyyatı

Cədvəl 2: 30 aprel 2010-cu il tarixə qədər kategoriya və investisiya növü üzrə öhdəliklər və portfel

Kategoriya / Növ	CƏMİ ÖHDƏLİKLƏR (MİLYON AVRO)					PORTFEL (MİLYON AVRO)			
	Layihələrin sayı	Ümumi layihə dəyəri	AYİB maliyyələşdirilməsi	Ümumi AYİB %	Ödənilmişdir	Portfel	Portfel %	Öhdəliyin istifadə edilməmiş hissəsi	Dövriyyə aktivləri
Özəl	103	4650	650	62%	534	414	62%	153	261
İctimai	11	991	400	38%	360	249.1	38%	64	185
Ölkə üzrə cəmi	114*	5642	1050	100%	894	663.1	100%	217	446
Hökumət	9	519	362	34%	319	249.1	38%	64	185
Qeyri-hökumət	105	5122	688	66%	576	414	62%	153	261
Ölkə üzrə cəmi	114*	5642	1050	100%	894	663.1	100%	217	446
Borc	100	5589	1012	96%	857	637	96%	216	421
Kapital	14	53	38	4%	37	26	4%	1	26
Zəmanət	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Ölkə üzrə cəmi	114*	5642	1050	100%	894	663	100%	217	446

* o cümlədən 9 TİP əməliyyatı

Cədvəl 3: 30 aprel 2010-cu il tarixə qədər hazırlanmaqda olan layihələr

Sektor	AYİB maliyyələşdirilməsi (MM AVRO)	Ümumi AYİB %	Layihələrin sayı	Cəmi layihələrin sayı üzrə %
SKKT	114,3	54,2%	5	27,8%
Kənd təsərrüfatı hiznesi	1,2	0,56%	2	11,11%
Səhm kapitalı fondu	0	0,00%	0	0,00%
İstehsal və xidmətlər	45,3	21,45%	2	11,11%
Əmlak və turizm	0	0,00%	0	0,00%
TİKYYV	67,9	32,18%	1	5,56%
Maliyyə qurumları	44,7	21,17%	11	61,11%
Bank səhm kapitalı	8,1	3,83%	2	11,11%
Bank krediti	21,5	10,19%	4	22,22%
Sığorta və maliyyə xidmətləri	0	0,00%	0	0,00%
Kicik biznesin maliyyələşdirilməsi	15,1	7,15%	5	27,78%
Enerji	40,0	18,96%	1	5,56%
Təbii sərvətlər	0,0	0,00%	0	0,00%
Güc və enerji	40	18,96%	1	5,56%
İnfrastruktur	12,0	5,69%	1	5,56%
MEİ	0	0,00%	0	0,00%
Nəqliyyat	12,0	5,69%	1	5,56%
Ölkə üzrə cəmi	211,0	100,00%	18	100,00%

ƏLAVƏ 3 – MKŞY VƏ BKX PROQRAMLARI

MKŞY və BKX proqramları potensial rentabelli mikro, kiçik və orta müəssisələrdə təşkilat dəyişikliyinə nail olmaqla və Bankın fəaliyyət göstərdiyi ölkələrdə yerli biznesə məsləhət xidmətləri göstərən davamlı infrastrukturların inkişafına yardım etməklə iqtisadi keçid prosesini dəstəkləyir.

1. MKŞY və BKX proqramları

1.1 Bundan əvvəlki MKŞY təcrübəsi

MKŞY kiçik və orta müəssisələrdə ən yaxşı beynəlxalq təcrübəni tətbiq etməklə onların gələcəkdə öz bazarlarının lideri olmasına yardım edir; bunun üçün onlara inkişaf etmiş ölkələrdən səciyyəvi biznes sektorunda 15-20 illik peşəkar təcrübəsi olan beynəlxalq məsləhətçilərin xidməti təklif edilir. MKŞY layihələri, adətən, 18 ay davam edir.

1998-ci ildə işə başladıqdan bəri MKŞY Azərbaycanda layihələri maliyyələşdirmək üçün cəmi 2,1 milyon avro vəsait almışdır. MKŞY proqramının ən böyük donorları AB, İKİÖ Fondu, Səhmdarların Xüsusi Fondu və İrlandiya olmuşdur. Əlavə vəsaitlər Taybey (Çin), Cənubi Koreya, Niderland, İtaliya, Böyük Britaniya, Fransa, Almaniya, Belçika və İsveçrədən alınmışdır. Proqram Azərbaycanda 32 layihə həyata keçirmişdir ki, onlardan 12-si hələ də davam edir. Bunlardan üçü fəvqəladə hallara cavab tədbirləri proqramlarıdır. Yardım edilmiş şirkətlər əsasən ərzaq istehsalı, İT və elektrik avadanlığı sənayelərində fəaliyyət göstərirlər.

1.2 Öncəki BKX təcrübəsi

BKX mikro, kiçik və orta müəssisələrə yerli, özəl sektor məsləhətçilərinin müxtəlif çeşidli xidmətlərindən istifadə edilməsini asanlaşdırır. BKX həm tələb, həm də təchizat tərəfində fəaliyyət göstərir. Ayrı-ayrılıqda götürülmüş müəssisələrə yerli məsləhətçilərlə məhdud sahədə, səciyyəvi və tez bir zamanda xərcləri ödəyən layihələr üzərində işləməyə yardım etməklə, xarici məsləhətçilərdən istifadə tələbini stimullaşdırır və onların mümkün üstünlüklərini anlamağa yardım edir. O, həmçinin məqsədli bazar inkişafına yönəldilmiş fəaliyyətlər vasitəsilə yerli məsləhət xidmətlərinin mövcudluğunu və keyfiyyətini artırır. BKX tərəfindən dəstəklənən layihələr, adətən, dörd aya qədər davam edir.

2002-ci ildə yaradıldıqdan bu yana Azərbaycandakı BKX cəmi 3,6 milyon avro donor vəsaiti almışdır. Əsas donorlar AB, Kanada və Bankın İKİÖ Fondu olmuşdur. Əlavə vəsaitlər Səhmdarların Xüsusi Fondundan və Avstriyadan alınmışdır. Proqram 92 məsləhətçinin (onlardan 92%-i yerli məsləhətçilər idi) xidmətlərindən istifadə edərək mikro, kiçik və orta müəssisələr ilə ümumilikdə 517 layihə yerinə yetirmişdir. Bazarın təhlili və planlaşdırmaya yönəlik layihələr ən geniş yayılmış fəaliyyət növü olmuşdur. Yardım edilən müəssisələrin mənsub olduqları sənaye sektorları müxtəlif olmuşdur, onlardan ən çox yayılmışı ərzaq və alkoqolsuz içkilər, o cümlədən topdan/pərakəndə satış sektorları idi.

BKX nisbətən kiçik müəssisələrə yardım edir. Layihələrin 87%-dən çoxu işçilərinin sayı 50-dən az olan müəssisələri əhatə etmişdir. BKX əsas diqqəti kənd regionlarının inkişafına kömək etməyə yönəldir. Layihələrin 40%-dən çoxu Bakı ətrafındakı kəndlərdə aparılmışdır. BKX həmçinin təlim və məsləhət xidmətləri vasitəsilə qadın iş adamlarına öz bizneslərini inkişaf etdirməyə yardım etmək məqsədilə xüsusi bir proqram - Qadınlar Biznesdə Proqramını həyata keçirmişdir. Layihələrdən əlavə, BKX bazarın inkişafı ilə bağlı rəhbərliyin, yerli mikro, kiçik və orta müəssisələrin və məsləhətçilərin marketing qabiliyyətlərinin inkişafına yönəlmiş bir sıra işləri yerinə yetirmişdir.

1.3 Bank strukturları ilə əlaqələr

Bu günə qədər MKŞY/BKX-nin Azərbaycanda yardım etdiyi dörd şirkət Bankdan ümumi məbləği 23,2 milyon avro olan 6 investisiya cəlb etmişdir. Eyni zamanda, MKŞY/BKX şirkətləri Bankın genişləndirilmiş kredit xətti vasitəsilə yerli maliyyə vasitəçilərindən ümumi dəyəri 4 milyon avro olan 5 investisiya almışlar. Altmış səkkiz şirkət Bankla əlaqədar olmayan mənbələrdən 34,4 milyon avro investisiya cəlb etmişdir.

2. Mikro, kiçik və orta müəssisələr və məsləhət sektorları

2.1 Mikro, kiçik və orta müəssisələr sektoru

Azərbaycanın iqtisadiyyatında ixrac yönümlü neft və qaz sektoru üstünlük təşkil edir. Diqqətin əsasən karbohidrogen ehtiyatlarına yönəldilməsi nəticəsində böyük miqyaslı özəlləşmə ləng aparılır və yenidənqurma prosesində ləngimələr mikro, kiçik və orta müəssisələr sektorunun inkişafına mane olur. Bankın 2009-cu il üçün Keçid prosesi göstəricilərində verildiyi kimi, bütün bizneslər üçün bərabər iştirak meydanı təmin etmək məqsədilə rəqabət siyasətinə daha çox diqqət vermək tələb olunur. Mikro, kiçik və orta müəssisələrə dair rəsmi rəqəmlər dəqiq məlum deyil, lakin Dünya Bankının bu yaxınlarda apardığı tədqiqat göstərdi ki, fəaliyyət göstərən şirkətlərin 80%-dən çoxu ya kiçik, ya da orta müəssisələrdir.² Bununla belə, iqtisadiyyatın geniş monopolizasiyası ilə əlaqədar olaraq, mütəxəssislər belə qərara gəlirlər ki, iqtisadi fəaliyyətin mühüm hissəsi az sayda şirkətlər tərəfindən idarə olunur. Mikro, kiçik və orta müəssisələr sektorunun məşğulluqda ümumi payı 25%-dən azdır. Buna əlavə olaraq, Dünya Bankının tədqiqatları Bakı və Abşeron yarımadasının ətrafındakı şəhərləşmiş sahələrlə kənd əraziləri arasında nəzərəcərpacaq fərqi qeyd edir. Mikro, kiçik və orta müəssisələrin təxminən yarısı paytaxtda yerləşmişdir.

Bir sıra işgüzar təşkilatlar rəsmi olaraq mikro, kiçik və orta müəssisələr sektorunu təmsil edirlər. Əsas maraqlı tərəflərə, Sahibkarlığa Kömək Milli Fondu, Sahibkarların Milli Konfederasiyası və Azərbaycan Respublikasının Ticarət Palatası daxildir. Bununla belə, onlar əsasən diqqəti daha orta və kiçik müəssisələrin tələblərinə yönəldirlər, mikro, kiçik və orta müəssisələr isə təmsil edilməmiş qalır. Avropa Birliyinin dəstəyi ilə təşkil edilmiş Azərbaycan Bank Təlim Mərkəzi mikro, kiçik və orta müəssisələr sektorunun inkişafına daha çox dəstək göstərir, müxtəlif təlim kursları və digər işgüzar xidmətlər təklif edir. Ehtiyatlar sektorunun üstünlüyünü nəzərə alanda bilik iqtisadiyyatının inkişafı orta səviyyəlidir və Dünya Bankının Bilik İqtisadiyyatı Əmsalı (BİƏ) üzrə Azərbaycan regionda ən aşağı yer tutur və keçid mərhələsində olan ölkələr üçün qəbul edilmiş orta qiymətdən aşağıda dayanır. İKT sektoruna nüfuz etmə qabiliyyəti aşağıdır və regional standartlara görə firmaların elektron rabitə növlərindən istifadəsi məhduddur. Həmçinin iqtisadi təşviq, novatorluq və təhsil sahəsində də əsas problemlər qalmaqdadır. Ali təhsil almaq istəyənlərin sayı aşağıdır və mikro, kiçik və orta müəssisələr texnoloji və idarəetmə biliklərinin çatışmazlığı sarıdan çətinlik çəkir. Azərbaycan 2009/2010-cu il Qlobal Rəqabətlik Hesabatında 51-ci yerdə durur. Bu, əvvəlki hesabatla müqayisədə nəzərəcərpacaq dərəcədə (18 yer) irəliləyişi göstərir, bununla belə, yuxarıda qeyd edildiyi kimi, mikro, kiçik və orta müəssisələr sektorunun rəqabətliyini inhisarlaşmış iqtisadiyyatla məhdudlaşmışdır.

2.2 Mikro, kiçik və orta müəssisələrə dövlət dəstəyi

Dövlət orqanları yeni iş yerlərinin yaradılmasında mikro, kiçik və orta müəssisələrin əhəmiyyətinin yüksək olduğunu qəbul edir və son illərdə iqtisadiyyatı çoxşaxəli etmək və sənayenin qeyri-neft sahələrini inkişaf etdirmək cəhdlərini artırmışlar. Əsas üstünlük verilən sahələrə aqrar-sənaye, turizm və regionların inkişafı daxildir. KOM siyasəti İqtisadi İnkişaf Nazirliyinin Sahibkarlığın İnkişafı Departamentinə daxil

² Bu məlumat ancaq Dünya Bankının 2009-cu ildə apardığı Təşkilatların Tədqiqi zamanı tədqiq edilmiş şirkətlərə aiddir. Kiçik müəssisə kimi 15-19 işçisi, orta müəssisə kimi isə 20-99 işçisi olan təşkilatlar götürülmüşdür.

edilmişdir. KOM-un maliyyə vəsaitlərindən istifadəsini asanlaşdırmaq üçün Sahibkarlığın Dəstəklənməsi üzrə Milli Fond yaradılmışdır. Bununla belə, AB-nin ən yeni icra hesabatına əsasən son illərdə mikro, kiçik və orta müəssisələrin inkişafı ilə bağlı ümumilikdə az nailiyyət əldə edilmişdir və göründüyü kimi, ayrılmış kredit xətləri kifayət etmir, proqrama dair adekvat məlumat almaq çətinidir. İqtisadi İnkişaf Nazirliyi tərəfindən təşkil edilmiş və BMT-nin İnkişaf Proqramı tərəfindən dəstəklənən Azərbaycan İxracatın və İnvestisiyaların Təşviqi Fondu (AzPromo), əsasən KOM-a xidmətlər göstərməklə, təlimlər aparmaqla və hökumətə biznes əməliyyatların asanlaşdırılması/dəstəklənməsi yollarına dair məsləhət verməklə iqtisadiyyatın ixrac potensialının dəstəklənməsində fəal rol oynayır. 2006-2013-cü illər üçün Milli Məşğulluq Strategiyasına həmçinin mikro, kiçik və orta müəssisələrin inkişafının bəzi elementləri daxil edilmiş və əsas diqqət peşə təhsili və təliminə yönəldilmişdir. Bundan əlavə, 2007-2012-ci illər üçün Azərbaycan Respublikasında sahibkarlığın inkişafı ilə bağlı dövlət proqramının ilkin layihə variantı hazırlanmış, lakin hələ tam tətbiq edilməmişdir.

2.3 Mikro, kiçik və orta müəssisələrə donor dəstəyi və məsləhət sektoru

Azərbaycanda mikro, kiçik və orta müəssisələr sektoruna bir sıra xarici donorlar dəstək göstərir. USAID mikro, kiçik və orta müəssisələr sektoruna maliyyə vasitəçiliyi xidmətlərinin gücləndirilməsinə yönəldilmiş bir sıra proqramları dəstəkləmişdir və iqtisadiyyatın qeyri-neft sahələrinə texniki təlim göstərilməsində fəal rol oynayır. Dünya Bankı və BMK əsas diqqəti mikro, kiçik və orta müəssisələr üçün maliyyə xidmətlərinin genişləndirilməsinə və rəngarəngləşdirilməsinə yönəldir. AzPromo həm UNDP, həm də AB-dən yardım alır. Bundan əlavə, AQP çərçivəsi daxilində AB KOM üçün hərtərəfli qanunvericilik və normativ çərçivənin hazırlanmasında hökumətə yardım edir. KOM-un inkişafı həmçinin GTZ və KfW-nun diqqət mərkəzində durur və onlar 2002-ci ildən bəri Access Banka yardım etmişlər.

2.4 Məsləhət xidmətləri bazarı

Biznes üçün xidmət göstərənlərin sayı artmış və onların iş keyfiyyəti yüksəlmişdir. Bununla belə, məsləhət xidmətləri bazarı həddindən artıq parçalanmışdır və nisbətən zəifdir. Bir çox təchizatçılar öz fəalliyətini əsasən böyük şəhərlərdə aparırlar və peşəkarlıq çatışmazlığıyla rastlaşırlar. Bir çox məsləhət firmaları beynəlxalq bazarın qavranılması, novatorluq və ya yerinə yetirilə bilən strategiyalar baxımından öz müştəriləri üçün az dəyərlidir, buna görə də məsləhət xidmətlərinə olan tələb aşağıdır. Bununla belə, MKŞY/BKX kimi proqramların əldə etdiyi yaxşı nəticələrlə bağlı olaraq tələb getdikcə artmaqdadır.

Hazırda ən çox tələb edilən məsləhət xidmətləri bazarın təhlili, planlaşdırma və idarəetmə informasiya sistemləri kimi nisbətən sadə biznes xidmətləridir. Bununla belə, şirkətlərin fəaliyyətinə uzun müddət təsir edəcək daha mürəkkəb məsləhət xidmətlərinin təşviqinə açıq-aşkar ehtiyac vardır.

3. MKŞY/BKX strateji əməliyyatları

3.1 MKŞY qarşısında duran məqsəd və vəzifələr

Yerli məsləhət xidmətləri bazarının səciyyəvi xüsusiyyəti baxımından müəyyən sahələrdə beynəlxalq ekspertlərin işgüzar məsləhəti Azərbaycan üçün son dərəcə lazımlıdır. Azərbaycan iqtisadiyyatının çətinliklərini nəzərə alaraq, MKŞY əsas diqqəti aşağıdakı növ layihələrə verəcək:

- Xarici biznes tərəfdaşlarını cəlb etməklə texnologiyaların gətirilməsi;
- Rəhbərliyin peşəkarlığını artırmaq üçün təşkilati və strateji planlaşdırma;
- Satış və marketing; və
- Korporativ idarəetmə, maliyyə nəzarəti və audit.

MKŞY bu sahələrdə yardımı davam etdirəcək və əsas diqqəti enerjinin səmərəliliyinə və ekoloji məsələlərə yönəldəcək. Sektorlar nöqtəyi-nəzərindən ərzaq istehsalı və aqrar-sənaye ən böyük potensiala malik olan sektorlar sayılır. Proqramların həyata keçirilmə dərəcəsi maliyyə vəsaiti əldə etmək imkanından asılı olacaq.

3.2 BKX qarşısında duran məqsəd və vəzifələr

Mikro, kiçik və orta müəssisələrdə maraqlı tərəflərin yekdil rəyinə görə, Azərbaycan sahibkarları biznes məsləhətləri xidmətlərindən xeyli bəhrələnə bilirlər.

Yerli məsləhət xidmətləri bazarının səciyyəvi xassələrini nəzərə alaraq, BKX qrantı BKX-nin əsas elementi olaraq qalacaq. Azərbaycan bazarına müdaxilənin üstün sahələrini müəyyən etmək, xarici donorların işlərinin ikiləşməsinin qarşısını almaq və əsas diqqəti məsləhət xidmətlərinə ehtiyacı olan, lakin ondan istifadə edə bilməyən yerli biznes sahələrinə yönəltmək üçün Qrant Normaları Modeli təklif edilmişdir. Maliyyə vəsaiti əldə etmək imkanından asılı olaraq, daha yüksək qrantlar aşağıdakı əsasla bölüşdürüləcək:

- Müəssisənin ölçüsü: daha böyük qrantlar paytaxtdan kənar yerdə yerləşən daha kiçik müəssisələrə veriləcək.
- Coğrafi yeri: daha böyük qrantlar ölkə ərazisində paytaxtdan kənar yerdə yerləşən müəssisələrə veriləcək.
- Məsləhət xidmətlərinin növü: daha böyük qrantlar (a) şirkətlərin fəaliyyətinə daha uzun müddət təsir edən; (b) daha mürəkkəb olan (məsələn, ətraf mühitin mühafizəsi və/yaxud sağlamlıq və əməyin təhlükəsizliyi elementləri olan layihələr, o cümlədən uyğun proqram təchizatı təklif etməklə səmərənin artırılmasına və/yaxud xərclərin azaldılmasına səbəb olan layihələr) və (c) bazarda lazımı dərəcədə təmsil edilməyən məsləhət xidmətləri təklif edən (məsələn, enerjinin səmərəliliyi, kadrlarla bağlı layihələr və mühəndislik layihələri) layihələri dəstəkləmək üçün veriləcək.

Proqramın Azərbaycanda keçid prosesinin təsirini maksimuma qədər artırmaq üçün BKX-nin təşkilat səviyyəsində yardımı aşağıda verilmiş bazar inkişafı fəaliyyətləri ilə tamamlanacaq:

- Görülən işlərin açıqlanması və məlumatın yayılması: BKX biznes məsləhətləri xidmətlərindən istifadəni xüsusilə məsləhət xidmətlərinin mümkün variant kimi nəzərdən keçirilmədiyi kənd regionlarında təbliğ edən tədbirlər görəcək. BKX həmçinin uğurlu əməli təhlilləri sahibkarlar arasında paylamaqla daha mürəkkəb məsləhət xidmətlərinə olan tələbi təşviq edəcək. BKX yerli sahibkarlar üçün mümkün mənfəətləri nümayiş etdirmək məqsədilə ən yaxşı beynəlxalq təcrübələrə dair daha çox seminarlar təşkil edəcək.
- Mikro, kiçik və orta müəssisələrə və məsləhətçilərə təlim: Ölkənin yerli məsləhət xidmətləri təchizatını genişləndirmək və onların keyfiyyətini artırmaq üçün məsləhətçilərin qabiliyyət və səriştələrini artırmaq. BKX qrupu xüsusi təlim proqramları və ya seminarlar (məsələn, həm məsləhətçilər, həm də mikro, kiçik və orta müəssisələr üçün nəzərdə tutulmuş brendinq) təşkil etməklə və ya yerli məsləhətçilərə yeni məsləhət məhsulları (məsələn, mümkün qiymətləndirmə xidmətlərinin ixracı) hazırlamaqda yardım edərək məsləhət xidmətlərində olan çatışmazlıqların aradan qaldırılmasını davam etdirəcək.
- Mövcud yerli təşkilatların dəstəklənməsi və inkişafı: BKX mikro, kiçik və orta müəssisələrin inkişafında əməyi olan yerli təşkilatları və işgüzar məsləhət xidmətləri bazarını dəstəkləməyi davam etdirəcək. Buraya idarəetmə məsələlərinə dair məsləhətlərdə beynəlxalq standartların istifadəsini və ən yaxşı beynəlxalq idarə təcrübəsini və işgüzar novatorluğu dəstəkləmək daxil olacaq.

3.3 Çarpaz məsələlər

Mikro, kiçik və orta müəssisələrin inkişafına mane olan çarpaz problemləri həll etmək üçün MKŞY/BKX əsas diqqəti iri şəhərlərdən kənardakı regionlarda həyata keçirilən layihələrə verəcək. Bundan əlavə, MKŞY/BKX həmçinin qadınların özəl sektorda iştirakını artıran tədbirləri də dəstəkləyəcək.

3.4 Siyasətin hazırlanması barədə dialoqa dəstək

İşgüzar mühiti hərtərəfli təhlil etməklə və mikro, kiçik və orta müəssisələr sektorunun üzlaşdiyi problemləri aydın müəyyənləşdirməklə MKŞY/BKX Bankın siyasətin hazırlanması barədə dialoq vasitələrini daha da gücləndirəcək. Vergi siyasətinin səmərəsinin artırılması, tikinti icazələrinin verilməsinin tezləşdirilməsi və torpaqdan istifadənin təkmilləşdirilməsi, ticarətdəki maneələrinin azaldılması və korrupsiya ilə mübarizənin davam etdirilməsi hökumət üçün (digərləri ilə yanaşı) həllini tapmalı olan məsələlər kimi müəyyən edilmişdir. Biznes nöqtəyi-nəzərindən mikro, kiçik və orta müəssisələr üçün kreditin əldə edilməsi maliyyə böhranından sonra əsas problemə çevrilmişdir. MKŞY/BKX dövlət orqanları ilə Bankın siyasətin hazırlanmasına dair dialoqunu dəstəkləməyi davam edəcək və mikro, kiçik və orta müəssisələrin inkişafını təbliğ edən digər təşəbbüsləri dəstəkləyəcək.

ƏLAVƏ 4 – KOMMERSİYA QANUNLARININ QİYMƏTLƏNDİRİLMƏSİ

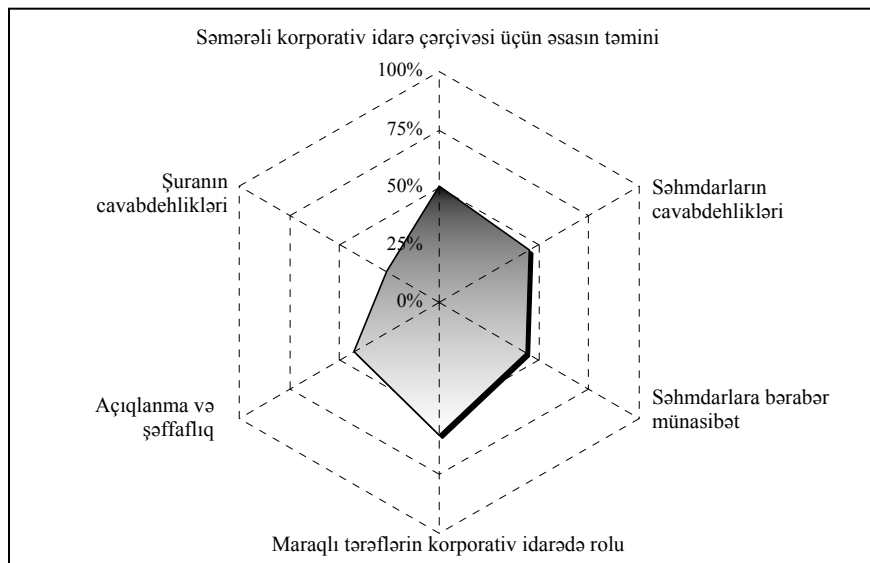
Bank fəaliyyət göstərdiyi ölkələrdə hüquq sistemində keçid prosesinin silsilə qiymətləndirilmələrini işləyib hazırlamışdır və həmin qiymətləndirmələri müntəzəm olaraq yeniləyir. Burada əsas diqqət investisiyaların qoyulması ilə əlaqədar olan sahələrə: kapital bazarlarına, şirkətlər haqqında qanuna və korporativ idarəetməyə, konsessiyalara, zamanətli əməliyyatlara və telekommunikasiyaya yönəldir. 2010-cu ildə qiymətləndirmələr ilk dəfə olaraq məhkəmələrin vəziyyəti və təchizatı sahələrində aparılacaq. Mövcud alətlər qanunların həm “kitablardakı” (həmçinin “əhatə dairəsi” də adlanır) keyfiyyətini, həm də onların əməli olaraq tətbiqini (həmçinin “səmərəliliyi” də adlanır) qiymətləndirir. Bu qiymətləndirmənin bütün mövcud nəticələri www.ebrd.com/law internet səhifəsində verilmişdir. Bu əlavədə Azərbaycanla bağlı nəticələr, o cümlədən Bankın qiymətləndirməni həyata keçirmiş hüquq mütəxəssislərinin tənqidi qeydləri və uyğun sahələrdə aparılmış digər tədqiqatların xülasəsi verilmişdir.

“Səhmdar cəmiyyəti haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu və korporativ idarəetmə

Azərbaycanda korporativ idarəetmə çərçivəsi əsasən 2004-cü ildə ləğv edilmiş “Səhmdar cəmiyyəti haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu müddəalarını özündə birləşdirən Mülki Məcəllədə (2000) verilmişdir. Mülki Məcəllə sonradan 2008-ci ildə xeyli dəyişdirilərək oraya idarə heyətlərinin üzvlərinin vəzifələri və əlaqəli tərəflərlə aparılan işlərin tənzimləməsi əlavə edilmişdir. 2004-cü ildə qüvvəyə minən yeni müddəalar: “Banklar haqqında” yeni Qanun və “Banklarda Korporativ İdarəetmə Standartlarının Tənzimlənməsi və Tətbiqi üzrə Azərbaycan Milli Bankının Qaydaları” bankların korporativ idarə edilməsini təkmilləşdirmişdir. Korporativ idarəetmə məəcəlləsi üzərində hazırda iş gedir və o, 2010-cu ildə qəbul edilməlidir. Məcəlləyə səhmdar şirkətlərə (həm səhmləri birjada dövriyyə edən, həm də etməyən), dövlətə məxsus müəssisələrə, banklara və sığorta şirkətlərinə tətbiq edilən icbari təcrübələrə dair tövsiyələr daxil edilmişdir.

50-dən artıq səhmdarı olan səhmdar cəmiyyətlərin daxili nizamnaməsi idarə heyətini təyin etmə səlahiyyətini müşahidə şurasına vermədiyi halda, idarə heyətinin iki səviyyəli sistemdə təşkil edilməsi tələb olunur ki, bu da səhmdarların ümumi yığınağı tərəfindən təyin edilir.

Korporativ idarəetmə qanunvericiliyinin keyfiyyəti – Azərbaycan (2007)

Qeyd: Hər bir oxun ucundakı göstərici ideal qiyməti, yəni İƏİT-nin Korporativ İdarə Prinsiplərinə uyğunluğu göstərir. “Tor” nə qədər doludursa, ölkənin korporativ idarə qanunları bu prinsiplərə bir o qədər çox yaxınlaşır.

Mənbə: BYİB Korporativ İdarə Sektorunun Qiymətləndirilməsi, 2007-ci il qiymətləndirilmə nəticələri

Bankın 2007-ci ilin noyabr ayında qüvvədə olan korporativ idarəetmə qanunvericiliyinin keyfiyyətini qiymətləndirən, 2007-ci il Korporativ İdarəetmə Sektorunun Qiymətləndirilməsi prosesinin nəticələrinə əsasən³ Azərbaycanın İƏİT-in Korporativ İdarə Prinsiplərinə “çox az uyğun” gəldiyi aşkar edilmişdir. Qiymətləndirmə Mülki Məcəlləyə 2008-ci ildə edilmiş dəyişikliklərin qüvvəyə minməsindən əvvəl başa çatmışdı, bu dəyişikliklər uyğun qanunvericilik çərçivəsinin yaxşılaşdırılmasına öz töhfəsini vermiş olardı. Digər tərəfdən, bir çox çatışmazlıqlar hələ də qalmaqdadır. Korporativ idarəetmə qanunvericiliyinin səmərəliliyini nəzərdən keçirən Bankın 2005-ci il Hüquq Göstəricilərin Tədqiqi⁴ belə qərara gəlmişdi ki, ölkədə korporativ idarəetmənin səmərəliliyinə mane olacaq əsas çatışmazlıqlar məhkəmə proseslərinin uzun çəkməsi və zəif təşkilati mühit: xüsusilə, şirkətə dair məlumatın keyfiyyətinin aşağı olması, eləcə də hakimlərin, prokurorların və bazar tənzimləyicilərinin kompetensiyasının və təcrübəsinin məhdud olmasıdır.

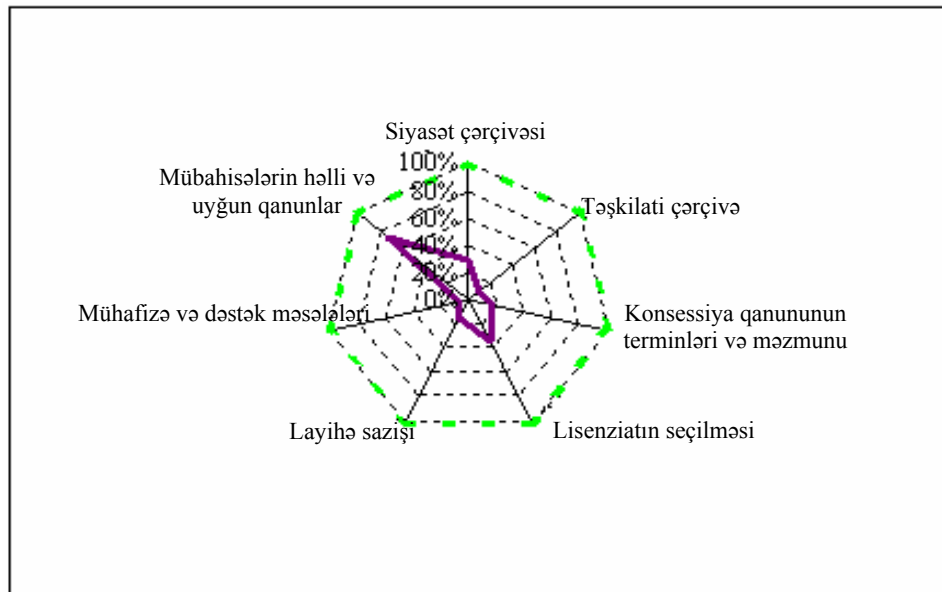
Dövlət orqanları məhkəmələrin və qiymətli kağızlar komissiyasının imkanlarını gücləndirməni və ölkənin qanun çərçivəsinə, xüsusilə idarə heyətinin rol və cavabdehliklərini, azlıq təşkil edən səhmdarların mühafizəsini, açıqlama və əlaqədar tərəflərin fəaliyyətlərinin təkmilləşdirilməsini nəzərdən keçirməlidir.

Konsessiyalar

Azərbaycanda dövlət və özəl müəssisələrin partnyorluğu və konsessiyalar üçün siyasi, hüquqi və ya təşkilati çərçivə yoxdur.

Bankın fəaliyyət göstərdiyi ölkələr arasında cəmi bir neçəsinin, o cümlədən Azərbaycanın konsessiya qanunu yoxdur. Mülki Məcəllə və Xarici İnvestisiyaların Qorunması haqqında Qanun konsessiyalara istinad edir, lakin onların heç biri bu məsələni tənzimləmir. Mülki Məcəllə bu termindən ən çox agentlik sazişi mənasında istifadə edir və ona “komissiyon haqq” kimi tərif verir. Xarici İnvestisiyaların Mühafizəsi haqqında Qanunun konsessiya sazişlərinə dair maddəsi bu termini Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin verdiyi hüquq kimi götürür, bununla belə “konsessiya” termininin mənası ancaq təbii sərvətlərlə məhdudlaşır və qanunun maddəsi yalnız xarici sərmayəçilərə tətbiq edilir.

Konsessiya qanunvericiliyinin keyfiyyəti – Azərbaycan (2007/8)

Qeyd: Hər bir oxunucu ideal qiyməti, yəni Özəl şəkildə maliyyələşdirilən İnfrastruktur layihələri üçün UNCITRAL normativ göstəriciləri kimi beynəlxalq standartlara uyğunluğu göstərir. “Tor” nə qədər sıx olarsa, ölkənin konsessiya qanunları bu standartlara bir o qədər yaxınlaşmış olur.

Mənbə: BYİB Konsessiya Sektorunun qiymətləndirilməsi 2007/8

³ Əlavə məlumat üçün bax: <http://www.ebrd.com/country/sector/law/corpgov/assess/index.htm>

⁴ Əlavə məlumat üçün bax: <http://www.ebrd.com/country/sector/law/corpgov/lis/index.htm>

Başqa sözlə, Azərbaycanın qanunları özəlləşməni əsas vəsaitlərin özəl sektora satışı, eləcə də mal və xidmətlərin dövlət satınalmaları kimi idarə etsə də, bu qanunlar özəl kapitalın iştirakı olan dövlət müəssisələrinin tərəfdaşlığı münasibətlərinin yaradılmasının bir üsulu olaraq ictimai işlər və xidmətlər konsessiyasına məhəl qoymur.

Dövlət müəssisələrinin özəlləşdirilməsinə dair qanunun münasibliyi məhdud idi, çünki onlar gələcək özəlləşməyə hazırlıq vasitəsilə idarəetmə müqavilələri əsasında müəyyən ictimai vəsaitlərdən istifadə hüquqlarına aid edilir.

2007/8-ci ildə Bankın əməliyyatlar apardığı ölkələrdə tətbiq etdiyi konsessiya qanunlarının qiymətləndirilməsi aşkar etdi ki, Azərbaycanda konsessiyaları tənzimləyən qanunlar ən yaxşı təcrübələr üzrə beynəlxalq standartlara “çox az uyğun gəlir” (yuxarıdakı sxemə baxın).

Müflisləşmə

Azərbaycanda iflas və müflisləşmə 1997-ci il “Müflisləşmə və iflas haqqında qanun” və 1999-cu il Mülki Prosessual Məcəllə ilə (birlikdə “Müflisləşmə Qanunu”) tənzimlənir. Müflisləşmə Qanunu Bankın 2009-cu ildə apardığı Müflisləşmə Sektorunun Qiymətləndirilməsi hesabatında beynəlxalq standartlarla müqayisədə “az uyğun” kimi qəbul edilmişdir. Bu nəticə onu göstərir ki, Müflisləşmə Qanununda Bankın 2006-cı ildə apardığı Qiymətləndirmədən sonra ciddi təkmilləşmə baş verməmişdir. Müflisləşmə Qanununun kreditora münasibət istisna olmaqla, bir çox sahələrdə çatışmazlıqları vardır.

Qanun kreditora nisbətən ədalətli yanaşır. O, kreditora müflisləşmə proseslərində iştirak etmək hüququ verir və kreditora iddialarına hər qrupda bərabər əsasla baxır. Kreditorlar həmçinin məhkəmə ilə razılaşmadıqları məsələlərdə repressiv iddia vermək hüququna malikdirlər. Bununla belə, ümumi müflisləşmə prosesləri çərçivəsində bu, qanunun digər sahələrindəki kritik zəifliklə əlaqədar olaraq, kreditora üçün çox da böyük kömək deyil.

Daşınmaz əmlak şəklində olan əsas vəsaitlərə münasibətdə iflasdan əvvəlki şübhəli əməliyyatlara yol verilməməsi müddəaları xüsusilə qənaətbəxş deyil. Bu müddəalar qeyri-müəyyəndir və qabaqcadan riskləri görə bilmə və qarşısını alma rejiminin təşkili üçün lazımi təfərrüatları vermir. Müflisləşmə proseslərinin başlanması üçün şərtlər də zəifdir. Onlar müflisliyi yoxlamaq üçün “balans” yoxlanışını nəzərdə tutmur və kreditora borcluların müflis olmasını aşkar etmə yollarına dair göstərişlər vermir (məsələn, mübahisəli olmayan borcun ödənmə tələbinin yerinə yetirilməməsini sübut etmək). Ləğv olunmadan yenidən təşkil olunmaya və əksinə olan keçid prosesləri ilə bağlı müddəalar da aydın deyil.

Müflisləşmə Qanunu xüsusilə yenidən təşkil məsələlərinin həllində qeyri-mükəmməldir. Hazırda yenidən təşkil edilmənin maliyyələşdirilməsinə dair müddəalar yoxdur və yenidən təşkil planına aid olan müddəalar tələblərə uyğun deyil. Xüsusilə, kreditora təklif edilən planın məzmununa dair məlumat verilməsi tələbi yoxdur və planı təsdiq edəcək kreditora tələb olunan faizi də aydın deyil. Bundan əlavə, borclunun daxilə səs verməsinə məhdudiyətlər qoyulmur və digər kreditora kifayət qədər təsdiq səsi olduqda razı olmayan kreditora məhəl qoymadan planı “sırımaq” üçün şərt də mövcud deyil. Bundan başqa, qanunda kreditora ədalətlə təsdiq etdiyi planın məhkəmə tərəfindən rədd edilməsinin qarşısını alacaq müddəalar da yoxdur.

Bankın 2009-cu ildə apardığı Qiymətləndirmə həmçinin aşkar etmişdir ki, iflas inzibatçılara (bəzən qəyyum da adlanırlar) aid olan qanunvericilik çərçivəsi zəifdir və diqqət tələb edir. Qiymətləndirməyə Bankın əməliyyatlar apardığı ölkələrin hər birində iflas inzibatçıları üçün

hüquqi və normativ çərçivənin ayrılıqda təhlili daxil idi. Azərbaycan üçün təhlil “Müflisləşmə haqqında” Qanunun bu sahədə beynəlxalq standartlara “az uyğun” gəldiyini müəyyən etdi. Məsələn, qanunda iflas inzibatçılarının qeydiyyatını və ya onlara lisenziya verilməsini tələb edən müddəalar yoxdur və iflas inzibatçılarının təyininə (və ya təyinatın nəzərdən keçirilməsinə) aid olan müddəalar qeyri-mükəmməldir. Eyni olaraq, iflas inzibatçılarının peşəkar iş standartlarına, etik davranış qaydalarına və ya nizam-intizamına dair müddəalar da yoxdur.

Ədliyyə sektoru

Azərbaycanın məhkəmə sistemi Konstitusiyaya Məhkəməsindən, Ali Məhkəmədən, apelyasiya məhkəmələrindən, rayon iqtisadi məhkəmələrindən, o cümlədən ümumi yurisdiksiyaya malik rayon və bələdiyyə məhkəmələrindən ibarətdir. Ali Məhkəmə ümumi məhkəmələrin yönəltdiyi mülki, cinayət, inzibati və digər işlərdə ən yüksək ədliyyə orqanıdır və birinci instansiyaya məhkəmələri və apelyasiya məhkəmələri üzərində ümumi nəzarəti yerinə yetirir. İqtisadi mübahisələr rayon iqtisadi məhkəmələrdən sonra Apelyasiya Məhkəməsinə verilir. Ali Məhkəmənin və Apelyasiya Məhkəməsinin hakimləri Prezident tərəfindən təyin edilir və Parlament tərəfindən təsdiq olunurlar. Rayon və digər bu səviyyəli məhkəmələrin hakimləri Prezident tərəfindən Məhkəmə Hüquq Şurasının təqdimatı əsasında təyin edilir. Bu orqan həmçinin məhkəmə işçilərinin təlimi və idarə edilməsi üçün cavabdehlik daşıyır. Prinsipcə müstəqil orqan olsa da, Məhkəmə Hüquq Şurası Ədliyyə Nazirliyinə hesabat verir.

Konstitusiyaya müstəqil ədliyyə sistemi üçün hüquqi baza təchiz etsə də, Azərbaycanda məhkəmələrdə tərəfsizliyin və müstəqilliyin çatışmaması ciddi problem olaraq qalır. Ölkədə məhkəmə sisteminin lazımı qaydada fəaliyyət göstərməsinə mane olan əsas problemlərdən biri korrupsiya sayılır və hökumət icra orqanlarının məhkəmə proseslərinə və qərar qəbuluna təsiri geniş yayılmışdır. “Transparency International” təşkilatının 2008-ci il Korrupsiyanı Qavrama İndeksində görə Azərbaycan 180 ölkə arasında 143-cü yeri tutur. Məhkəmə sistemində mövcud olan çətinliklər biznes münaqişələrinin həlli üçün geniş surətdə məhkəmələrdən istifadə edilməməsinə səbəb olur. Son üç ildə BMMİT IV tərəfindən təhlil edilmiş şirkətlərin ancaq 6%-i məhkəmədə şikayətçi və ya cavabdeh kimi çıxış etmişdir.

Son illərdə ədliyyə sisteminin fəaliyyətini təkmilləşdirmək üçün bəzi cəhdlər görülmüşdür. Müxtəlif ədliyyə islahat proqramları hakimlərin təlimində və vəzifəyə seçilməsində irəliləyiş qeyd etmiş və indi məhkəmə işinə namizədlər imtahanla seçilir, lakin yenə də belə hesab olunur ki, bu seçim prosesi siyasi təsirə məruz qalır.

Dövlət satınalmaları

Azərbaycanda dövlət satınalmaları 2001-ci ildə qəbul edilmiş “Dövlət Satınalmaları haqqında Qanun” (DSQ) ilə tənzimlənir ki, bu qanun ölkə və yerli dövlət satınalmalarını və kapitalında ən azı 30% dövlət payı olan qurumların satınalmalarını əhatə edir.

Azərbaycanın dövlət satınalmaları çərçivəsi qismən 1994-cü il UNCITRAL model qanununa əsasən, lakin nəzərəcarpacaq dərəcədə yerli əlavələrlə hazırlanmışdır. Bununla belə, o, hazırkı ən yaxşı beynəlxalq təcrübəni daxil etmək üçün yenilənməmişdir.

Bu çərçivə tender prosedurlarını və birbaşa sazişləri nəzərdə tutur, lakin danışıqlar proseslərini nəzərə almır. Buradakı çatışmazlıq odur ki, müqavilənin verilməsi üçün yeganə meyar ən aşağı qiymət olmaqla satınalma prosesi açıq tender yolu ilə aparılacaq.

İştirak hüququna malik olma qaydaları və peşəkarlıq meyarı isə ümumilikdə ən yaxşı beynəlxalq təcrübələrə uyğun gəlir. Bununla belə, yerli üstünlüklərə yol verilməsi halları aydın deyil. Dövlət satınalması müqavilələrinə dair bildirişlər və tender sənədləri İnternetdə verilmir. Tender sənədlərini müqavilənin dəyərinin 1,5%-nə qədər çatan qiymətə almaq tələb olunur. Qanun tenderin təqdim edilmə valyutası və dilində dəyişkənliyə yol verir. Podratçı təşkilatlar son tarixə dair öz təkliflərini vermək hüququna malikdirlər.

“Dövlət Satınalmaları haqqında Qanun” daha aşağı və daha yuxarı dəyərli satınalmalar arasında fərq qoymur. Bu baxımdan, dövlət satınalması prosedurları mürəkkəbdir, şəraitə uyğunlaşmır və müqavilələrin idarə olunması strukturuna az diqqət verilir. Dövlət Satınalmaları çərçivəsi səmərə və prosesin qənaətciliyinə dair məsələləri həll etmir. Elektron rabitə və müasir məlumat ötürülməsi üsullarına yol verilmir. Tenderin texniki şərtləri yerli bazarın xeyrinə qurulur.

Bərpa sistemi nadir hallarda tənzimlənir və çərçivənin ən zəif hissəsi sayılır. Ümumiyyətlə, Azərbaycanın dövlət satınalması hüquqi çərçivəsi bürokratik və cavabdehlik strukturlarına ehtiyacı olan sənəd kimi səciyyələndirilə bilər.

Zəmanətli sövdələşmələr

Azərbaycanda əmlakla bağlı zəmanət götürülməsi ciddi surətdə mövcud hüquq qaydaları, o cümlədən funksional təşkilatların çatışmaması ilə ləngiyir. Hərtərəfli və dərin islahatlar olmasa, zəmanətli kredit bazarının gələcək inkişafı çətin olacaq.

Daşınan və daşınmaz əmlak üzərində zəmanət hüquqları əsasən 1 sentyabr 2001-ci ildə qüvvəyə minmiş Mülki Məcəllə və 2005-ci il İpoteka Qanunu ilə tənzimlənir. 1998-ci ildə qəbul edilmiş “Girovlar haqqında Qanun” 2006-cı ilin sonunda ləğv edildi və orada olan mütərəqqi xüsusiyyətlər indi yoxdur: məsələn, biznes müəssisəsinin bir hissəsini və ya bütövlükdə girov qoymaqla ipoteka; ümumi olaraq təsvir ediləcək əsas vəsaitləri girov qoyma və ya girov sazişində müddətli girov; belə vəsaitləri girov qoymuş şəxsin onları işgüzar fəaliyyətin normal gedişində satmaq imkanı və alıcının onları girovdan azad şəkildə alması (girov bütövlüklə müəssisə üzərində qoyulduqda vacibdir); və vəsaitləri girov qoymuş şəxsin ödəniş etməməsi halında girovu saxlayan şəxsin belə vəsaitlər üzərində mülkiyyət hüququ qazanmaq imkanı.

Mülki Məcəllə girovlar və ipotekalar arasında əsaslı fərqləri müəyyən edir.

Girovlar müxtəlif növlü ola bilər: girov qoyulmuş əsas vəsaitlər kreditorun mülkiyyətinə verilə bilər (lakin bu vacib deyil) və qeyri-maddi vəsaitləri (məs. hesablar üzrə debitorlar) əhatə edə bilər. Girovlar əksər hallarda qeydiyyatdan alınmır.

İpotekalar müvafiq rəsmi qeydiyyatdan keçməlidir. Daşınan əmlak üçün bu, məsələn, avtomobillərin qeydiyyat jurnalı, gəmilərin qeydiyyat jurnalı və s. kimi mövcud vəsaitə əsaslanmış jurnallardır.

Bankın 2003-cü ildə avadanlığın bir hissəsi üzərinə girov qoyulması tələbini tədqiq etməsi zamanı Azərbaycanın hüquq rejimi ən səmərəsiz rejimlər arasında olub, zəmanət almış kreditorun uzun və mürəkkəb prosedurlardan sonra zəmanət verilmiş borcun kiçik bir hissəsini almasına imkan vermişdir.

USAID tərəfindən maliyyələşdirilən və 2005-ci ildə başlamış layihə yeni “Zəmanətli Sövdələşmələr haqqında Qanun”u (ABŞ VKŞ Maddə 9-a uyğun) təklif etməklə və bildiriş

doldurma sistemini yaratmaqla sistemdə radikal dəyişikliklər təklif etdi. Lakin bu təşəbbüsün uğurla başa çatacağı ehtimal edilmir.

Daşınmaz əmlaka gəldikdə isə, sistem uzun illər boyu vahid, mərkəzləşdirilmiş və səmərəli daşınmaz əmlak reyestrinin olmamasından əziyyət çəkmişdir. Bununla belə, indi bütün məlumat bazaları bir təşkilata, Dövlət Reyestr Xidmətinə təhvil verilmişdir və bu təşkilat mülkiyyət hüququnun köçürülməsinin və digər daşınmaz əmlak hüquqlarının qeydiyyatı üçün müstəsna olaraq cavabdehlik daşıyır. Belə (i) ahəngləşdirmə və kompyuterləşdirmə ilə müşayiət edilən bu cür məlumat ötürülməsinin münafişləri həll edəcəyi və axtarışı asanlaşdıracağı və (ii) xidmətin istifadəçilərə - xüsusilə, ipoteka sektorunu sürətlə inkişaf etdirən borcverənlərə səmərəli və etibarlı xidmət təklif edəcəyi məlum deyil. 2005-ci il İpoteka Qanunu bir çox vacib normativ və təşkilati meyarlara dəqiqlik əlavə etdi. Bununla belə, ipoteka götürmənin (həmçinin girov götürmənin) hüquqi vəziyyəti, o cümlədən qeydiyyat üçün tələblər və prosedurlar hələ də tam aydın deyil.

2005-ci il İpoteka Qanunu nisbətən yeni qanundur və o, ipoteka sisteminin əsaslarını nisbətən çevik və bazar yönümlü yanaşma baxımından təhiz edərək, tərəflərə apardıqları əməliyyatları öz tələblərinə uyğunlaşdırmağa imkan verir. O, həmçinin keçid şəraitində olan iqtisadiyyatların üzlaşdığı bəzi səciyyəvi, mürəkkəb problemləri, məsələn, tikinti layihələrini maliyyələşdirmə problemlərini həll etməyə cəhd göstərir. Borcverənlər ümumilikdə ipotekaların götürülməsi, qeydiyyatı və qüvvəyə mindirilməsi ilə bağlı normativ rejimə inanırlar, lakin ipotekaların qüvvəyə mindirilməsində təcrübə hələ də məhduddur. Yaranan əsas problemlərə qanunun müxtəlif mənbələri arasında uyğunluğun olmaması, daşınmaz əmlak üzərində mülkiyyət hüququnun qeydə alınmasının çətinliyi, tikilməkdə olan binalara tətbiq edilən rejim, ipotekaların qüvvəyə mindirilməsi və ipoteka borclarının köçürülmə xərcləri daxildir.

Qiymətli kağızlar bazarı

Azərbaycanda qiymətli kağız bazarlarına dair əsas qanunlar “Qiymətli Kağızlar haqqında” Qanunun (1998) ləğv edilməsi nəticəsində nəzərəcarpacaq dərəcədə dəyişdirilmiş Mülki Məcəllənin 54-cü Fəslində (2000) verilmişdir. 54-cü Fəsil qiymətli kağızların növünə, verilməsinə və dövriyyəsinə, buraxılmasına və açıqlanmasına qoyulan tələblərə, birjanın və qiymətli kağız bazarlarının digər iştirakçılarının roluna və funksiyalarına dair müddəaları əhatə edir. “Qiymətli Kağızlar Bazarında Sərmayəçilərin Hüququnun Mühafizəsi haqqında” Qanun (2000) və “İnvestisiya Fondları haqqında Qanun” (1999) digər mühüm qanunlardır.

Qiymətli kağızlar bazarını Qiymətli Kağızlar üzrə Dövlət Komitəsi (QKDK) tənzimləyir, bankçılıq və sığorta sektorlarına isə uyğun olaraq Azərbaycanın Milli Bankı və Maliyyə Nazirliyi rəhbərlik edir. QKDK Mülki Məcəllənin müddəalarına uyğun olaraq müvafiq məsələlərə dair mexanizmləri, eləcə də hərtərəfli qayda və göstərişləri təyin edən normaları qəbul etmək səlahiyyətinə malikdir.

2007-ci ildə Bank Azərbaycanın qiymətli kağızlar bazarına dair qanunvericiliyini QKBKT tərəfindən nəşr edilmiş “Qiymətli Kağızlar haqqında Qaydalar”ın Məqsəd və Prinsipləri ilə müqayisə etdi. Qiymətləndirmə göstərdi ki, milli qiymətli kağız bazarlarına dair qanunvericilik beynəlxalq standartlara “az uyğun” gəlir. Qiymətli kağızlar bazarına dair qanunvericiliyin praktiki olaraq necə işlədiyini yoxlamaq üçün Bank regionda praktik mütəxəssislərdən ehtimala əsaslanan ssenariyə dair qeydlərini verməyi xahiş edərək Normativ Göstəricilərin Tədqiqinə başladı. Tədqiqat əsas diqqəti kataloqun açıqlanması tələblərinin səmərəsi, özəl və dövlət

sektorları üzrə qanunlara əməl olunması mexanizmləri və bazar tənzimləyicisinin səlahiyyəti üzərinə yönəlmişdi. Tədqiqat aşkar etdi ki, İİT Azərbaycanda şirkətlərin maliyyələşdirilməsi mənbəyi deyil. Kataloqda verilən məlumat məhduddur və onun keyfiyyəti emitentlərin və auditorların nüfuzuna görə fərqlənir. Audit peşəsi, adətən, çox pis tənzimlənir və yerli auditorlar, bir qayda olaraq, lazımi keyfiyyəti olmayan xidmətlər təklif edirlər. QKDK kataloqları əsasən rəsmi yolla nəzərdən keçirir və burada verilən məlumatları yoxlamaq üçün lazımi ehtiyatlara malik deyil. Həmçinin QKDK-nin məhdud imkanları və ehtiyatları və mövcud sanksiyaların məqsəduyğun olmaması və digər yurisdiksiyalarda olan qiymətli kağızlar bazarları ilə əməkdaşlıq üçün beynəlxalq vasitələrin olmaması ilə bağlı onun sərmayədarlara təklif etdiyi mühafizə də şübhəlidir.

Qanunverici milli qanunların beynəlxalq standartlarla uyğunluğunu diqqətlə qiymətləndirməli və təşkilatların qanunvericilik normalarını səmərə ilə tətbiq etməsi üçün onların çərçivə və imkanlarının yaxşılaşdırılmasını nəzərdən keçirməlidir.

Telekommunikasiya

Azərbaycanın telekommunikasiya sektoru hazırda Azərbaycan Respublikasının 2005-ci ildə qəbul edilmiş “Telekommunikasiya haqqında Qanun”u ilə idarə edilir və Rabitə və İnformasiya Texnologiyaları Nazirliyi (RİTN) tərəfindən tənzimlənir. RİTN 2004-cü ildə həm sektorun siyasət yaradıcısı, həm də tənzimləyicisi kimi təsis edilmişdir.

Tənzimləyici funksiyaları eyni zamanda ən azı beş operatorun (“Aztelekom”da olan 100% dominant sahiblik də daxil olmaqla) səhmdarı kimi nəzərəcarpacaq rola malik RİTN yerinə yetirir və aydındır ki, ÜTT istinad sənədində qeyd edildiyi kimi, tənzimləyici müstəqilliyi mövcud deyil. Dövlət orqanları bu sektor üzərində güclü nəzarəti əsasən RİTN vasitəsilə qoruyub saxlayır. Belə nəzarət, RİTN-nin tənzimləyici və siyasəti müəyyən edən bir tərəf kimi bir-birinə zidd rolu ilə bazarı nəzərəcarpacaq dərəcədə təhrif edir və sektorda əksər ticarət əməliyyatları üzərində siyasi təsirə imkan yaradır. Telekommunikasiya xidmətlərin əksər hissəsi formal olaraq rəqabət üçün açıqdır. Hal hazırda fəaliyyət göstərən üç operator beynəlxalq səs trafikinin təchizində lisenziyalaşdırılmışdır.

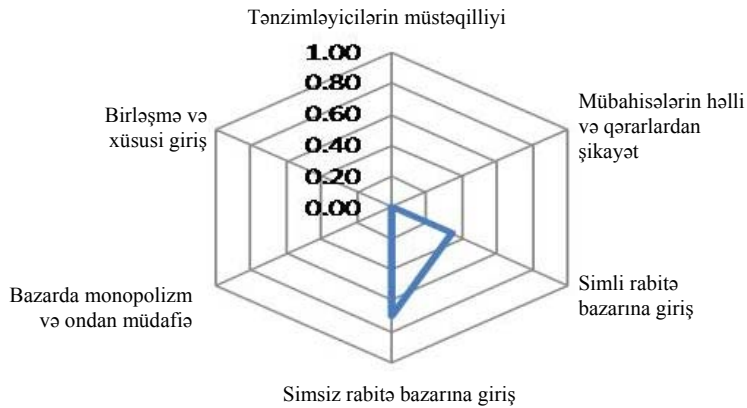
RİTN-in siyasəti müəyyən edən bir tərəf, tənzimləyici və səhmdar kimi hazırkı bir-birinə zidd rolları sektorun inkişafına maneçilik yaratmağa davam edir və inkişafı ləngidir. Yeni rabitə qanununa dair müzakirələr aparılsa da və qanunvericiliyi Avropa Birliyi prinsiplərinə uyğun hazırlanması təşəbbüsləri həyata keçirilsə belə, lazımi qüvvəyə malik, beynəlxalq standartların və normativ çərçivənin davamlı şəkildə olmaması əhəmiyyətli rəqabətin yaranmasını çətinləşdirəcək. Bundan əlavə, bazara bir sıra alternativ operatorun daxil olmasına baxmayaraq, dövlətin infrastruktur üzərində nəzarətini bölüşdürən “Aztelekom”un davam edən müstəsna hüquqları və şəbəkələrarası birləşdirmə qiymətlərinin yüksək olması təmayülü rəqabət imkanlarını məhdudlaşdırır.

Azərbaycanın ÜTT istinad sənədlərinin bütün tələblərinə cavab verməsi üçün xeyli yol keçməsi tələb olursa da, bəzi müsbət cəhətlər qeyd edilməlidir. Çoxdan gözlənilən müstəqil tənzimləyici orqanın təşkil edilməsinin RİTN tərəfindən təsdiqləndiyi ehtimal edilir, lakin dəqiq planın və ya cədvəlin hazırlanması hələ də tələb olunur. Eyni zamanda, Dövlət Əmlak Komitəsi tərəfindən Aztelekomun özəlləşməsi qərarlaşdırılmışdır. İrəliyə inkişaf zamanı Azərbaycan üçün nəzərəcarpacaq çətinlik yaranan məsələ tariflərin tarazlanmamasıdır. İqtisadiyyat Nazirliyi və digər nazirlikləri əhatə edən Tarif Şurası tərəfindən idarə edilən yerli tariflərin əhali üçün məqbul

olması məqsədilə onlar aşağı səviyyədə saxlanılır. Yerli tariflər süni olaraq aşağı səviyyədə saxlandıqca və digər gəlirlər, xüsusilə xarici zənglərdən əldə edilən gəlirlər (bunlar üçün hələ də xüsusi hüquqlar tələb olunur) hesabına maliyyələşdirildikcə, tam liberallaşmanın bu əsas elementi əlçatmaz səviyyədə qalacaq.

Əməliyyatlar aparılan ölkələrdə kommunikasiya sektorunda 2008-ci ildə aparılmış qiymətləndirmədə Azərbaycanın bu sektorunun tənzimlənmə rejiminin ən yaxşı beynəlxalq təcrübəyə “az uyğun” olduğu müəyyən edilmişdir⁵.

Telekommunikasiyanın tənzimləyici çərçivələrinin keyfiyyəti – Azərbaycan (2008)

Qeyd: Diaqramda təşkilati çərçivənin, bazara giriş imkanının və əməliyyat mühitinin birləşmiş keyfiyyəti ÜTT və Avropa Birliyi tərəfindən verilmiş beynəlxalq standartlarla müqayisədə təsvir edilmişdir. Hər oxun uc nöqtəsi 100 faizə bərabər ideal qiyməti, yəni beynəlxalq standartlara tam uyğunluğu göstərir. “Tor” nə qədər sıx olarsa, ölkənin telekommunikasiya sisteminin tənzimləyici çərçivəsi bu standartlara daha çox uyğun olacaq.

⁵ Əlavə məlumat üçün bax: <http://www.ebrd.com/country/sector/law/telecoms/assess/index.htm>

ƏLAVƏ 5 – ƏTRAF MÜHİT

Azərbaycanın doqquz iqlim zonası, o cümlədən dəniz səviyyəsindən 4000 metr yüksək dağ silsilələri, subtropik zonaları və səhraları var. Onun 4200 bitki növü (onlardan 270-i Azərbaycan üçün endemikdir) və 18000 növ fauna nümayəndəsi ilə təmsil olunan biorəngarəngliyi vardır. Azərbaycanın “Qırmızı kitab”ında 140 nadir və kökü kəsilməkdə olan bitki və 108 fauna növü daxil edilmişdir. Hazırda ölkədə 8 milli park, 11 dövlət qorugu və əsas ekosistemləri əhatə edən 24 qoruq vardır.

Azərbaycanın ekoloji siyasəti bir sıra strategiyalarla gücləndirilmişdir. 1998-ci il Ətraf Mühit üzrə Milli Tədbirlər Planı (ƏMMTP) ekoloji problemləri 32 məqsəd üzrə vacibliyinə görə növbələşdirir. Digər məsələlərlə birlikdə, sənayenin ətraf mühiti çirkəndirməsi, nəre balığı populyasiyasının sürətlə azalması, suyun keyfiyyətinin aşağı düşməsi, münbit əkin torpaqlarının itirilməsi, biomüxtəlifliyin itirilməsi və Xəzər dənizinin sahil zonasının zədələnməsi əsas ekoloji narahatlıqlar sırasındadır.

2001-ci il Ətraf Mühitin Sağlamlığı üzrə Milli Tədbirlər Planı ətraf mühitin idarə olunmasına insan sağlamlığı mövqeyindən yanaşır. Yoxsulluğun Azaldılması və İqtisadi İnkişaf üzrə 2001-ci il Dövlət Proqramı ekoloji şəraitin və yoxsulluğun qarşılıqlı əlaqəsini qəbul edir. Ekoloji cəhətdən Davamlı Sosial və İqtisadi İnkişaf üzrə 2003-cü ildə qəbul edilmiş Dövlət Proqramı 2003-2010-cu illər üçün davamlı inkişafın əsas istiqamətlərini əhatə edir. Fəaliyyət planına malik olduğundan Ekologiya və Təbii Sərvətlər Nazirliyini (ETSN) bu göstərişlərin həyata keçirilməsinə rəhbər təyin edir. Bu son üç sənəddə ƏMMTP-də verilmiş ekoloji problemlər yenidən verilir və yeniləri əlavə edilir, lakin onların həyata keçirilmə ardıcılığı göstərilmir. ƏMMTP-nin qarşıya qoyduğu məqsədlərin əksəriyyətinə nail olunmasa da, ümumi istiqamətə əməl edilir.

Azərbaycan 2006-2010 ətraf mühitin qorunması dövlət proqramını həyata keçirməsini davam edir. Hökumət idarələri tərəfindən Abşeron yarımadasının ətraf mühitinin qorunmasına yönəlmiş təşəbbuslər öz həllini tapır o cümlədən Bakı şəhərinin tullantılardan təmizlənməsi strategiyasının hazırlanması vasitəsilə.

Hüquqi çərçivə tamamilə yeniləşdirilmişdir. 1999-cu ildə qəbul edilmiş Ətraf Mühitin Mühafizəsi haqqında Qanun ətraf mühiti əhatə edən əsas normativ aktdır. Digər sənədlərlə birlikdə o, təbii sərvətlərdən istifadəni tənzimləyir, “*xərcləri çirkəndirən ödəyir*” prinsipini yaradır və beynəlxalq ekoloji standartlarla fərqi qismən aradan qaldırır. O, həmçinin ictimai biliyin rolunu artırır və ekoloji icmal prosedurlarını müəyyən edir. 1996-cı il Ətraf Mühitə Təsirin Qiymətləndirilməsi (ƏMTQ) kitabçası ƏMTQ prosesini aparmaq üçün əsas prosedurları təsvir edir. Bu prosedurlar geniş mənada beynəlxalq təcrübə ilə uyğun olsa da, bir sıra əsas məsələlər (məsələn, ƏMTQ tələb edən işlərin təsviri və ya təhlil etmə tələbinə alternativ variantlar) hazırda kitabçada yoxdur. Normativ çərçivənin əksəriyyəti yerində olsa da, onu qanunvericiliyi tətbiq etmə baxımından yenidən hazırlamaq tələb olunur.

Azərbaycan, demək olar ki, bütün əsas beynəlxalq və regional ekoloji saziş və protokolları imzalamışdır. Azərbaycanın fəaliyyəti bəzən ahəngdar olmasa da, ölkənin Xəzərin Ekologiyası ilə bağlı Konvensiyada və Xəzərin Ekoloji Proqramında fəal iştirakı qeyd edilmişdir. Azərbaycan həmçinin bir sıra ekoloji məsələlərdə, o cümlədən iqlim dəyişməsi və davamlı inkişaf məsələlərində AB ilə əməkdaşlığını gücləndirmişdir.

2001-ci ildə təsis edilmiş ETSN-ə Azərbaycanın ekoloji siyasətini hazırlamaq və tətbiq etmək tapşırılmışdır. O, həmçinin ətraf mühiti mühafizə tədbirlərinin, ətraf mühitə mümkün mənfi təsirləri nəzərdən keçirən layihələrin, ekoloji qanunvericiliklə uyğunluğa nəzarətin, sanksiyaların verilməsi və ekoloji icazə sisteminin tətbiqinin təmin edilməsi üçün cavabdehdir. Tullantıların idarə olunması, torpağın təmizlənməsi və bərpası kimi daha geniş məsələlərin öhdəsindən gəlmək üçün başqa qurumların köməyi vasitəsilə həyata keçirilməkdədir. Nəticədə ətraf mühitin mühafizəsi məsələlərində digər dövlət təşkilatları vacib rol oynayır. Məsələn, İqtisadi İnkişaf Nazirliyi “Bakı – təmiz şəhər” təşəbbüsünü həyata

keçirir və digər qurumlar ilə birlikdə zibilyandırma sobasının tikilməsinə rəhbərlik edir. Fövqəladə Hallar Nazirliyi təhlükəli tullantıların idarə edilməsi ilə məşğul olur. Kənd Təsərrüfatı Nazirliyi torpağın münbitləşdirilməsi və suvarılması üçün cavabdehlik daşıyır. Bundan əlavə, bir çox digər dövlət orqanları bilavasitə rollar oynayrlar. Bu, qeyri-ixtiyari olaraq cavabdehliklərin üst-üstə düşməsinə, çarpazlaşmasına və maraqların toqquşmasına səbəb olur. Bunun qarşısını almaq müəyyən dərəcədə mümkün olmasa da, optimallaşmanın davam etdirilməsi və rolların daha aydın bölüşdürülməsi əməliyyatların səmərəsini və cavabdehliyi artıracaq.

Azərbaycan ekoloji məsələlərin həlli üçün öz inkişaf tərəfdaşları ilə sıx əməkdaşlıq edir. Dünya Bankı neft və kimyəvi çirklənməni təmizləmək üçün Abşeron Yarımadasının Bərpası Proqramını həyata keçirmək üçün dövlətə yardım göstərir. BMT İnkişaf Proqramı Xəzər dənizinin qunt suları ehtiyatlarını yaxşılaşdırmaq və mühafizə etmək, trans-sərhəd çayların ekoloji tənəzzülünü azaltmaq üçün bir sıra milli və regional ekoloji layihələri hazırlayaraq həyata keçirir. ATƏT-in dəstəyi nəticəsində ETSN tərəfindən Bakıda, Gəncədə və Qazaxda İctimai Ekoloji Məlumat Mərkəzləri (Aarhus Mərkəzləri) təşkil edərək ictimaiyyətin ekoloji biliklərini artırır və vətəndaş cəmiyyətinin ətraf mühitin mühafizəsinə cəlb edilməsini təbliğ edir.

ƏLAVƏ 6 – SEÇİLMİŞ İQTİSADI GÖSTƏRİCİLƏR

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
						<i>Hesablanmış</i>	<i>Proqnoz</i>
Nəticələr və xərclər	<i>(Real hesablama üzrə faiz dəyişikliyi)</i>						
ÜDM	10.2	26.5	24.5	25	10.8	9.3	6.0
Özəl istehlak	6.9	6.3	18.9	3.8	10.0	yoxdur	yoxdur
İctimai istehlak	4.6	1.9	16.9	27.0	18.0	yoxdur	yoxdur
Cəmi əsas kapitalın formalaşması	13.0	-0.5	15.2	3.5	17.0	yoxdur	yoxdur
Mal və xidmətlərin ixracı	-9.0	52.7	73.7	66.6	25.8	yoxdur	yoxdur
Mal və xidmətlərin idxalı	-9.5	-1.9	20.1	11.5	4.8	yoxdur	yoxdur
Ümumi sənaye məhsulu istehsalı	4.3	56.9	57.6	35.1	6.8	12.8	yoxdur
Ümumi kənd təsərrüfatı məhsullarının istehsalı	4.6	7.5	0.9	4.0	6.1	3.5	yoxdur
Məşğulluq	<i>(Dəyişikliklər, faizlə)</i>						
İşçi qüvvəsi (ilin sonuna)	1.7	1.1	2.3	0.7	0.5	na	yoxdur
Məşğulluq (ilin sonuna)	1.7	1.1	3.2	1.0	0.2	yoxdur	yoxdur
	<i>(İşçi qüvvəsi, faizlə)</i>						
İşsizlik (ilin sonuna)	1.4	1.4	6.8	6.5	6.1	6.0	yoxdur
Qiymətlər və əmək haqları	<i>(Dəyişikliklər, faizlə)</i>						
İstehlakçı qiymətləri (il üzrə orta)	6.7	9.6	8.3	16.7	20.8	1.5	5.0
İstehlakçı qiymətləri (ilin sonuna)	10.4	5.5	11.4	19.7	22.0	0.5	6.0
İstehsalçı qiymətləri (il üzrə orta)	12.9	18.9	17.7	8.0	12.5	19.2	yoxdur
İstehsalçı qiymətləri (ilin sonuna)	21.9	10.8	17.1	11.3	11.6	yoxdur	yoxdur
İqtisadiyyatın ümumi orta aylıq gəliri (il üzrə orta)	26.2	21.9	19.8	51.5	25.2	yoxdur	yoxdur
Dövlət sektoru	<i>(ÜDM faizi ilə)</i>						
Ümumi dövlət balansı ¹	1.8	2.7	0.7	2.4	17.4	6.3	yoxdur
Ümumi dövlət xərcləri	24.1	22.5	25.3	26.1	26.6	35.5	yoxdur
Ümumi dövlət borcu	18.6	14.2	10.8	7.5	6.1	8.0	yoxdur
Pul sektoru	<i>(Dəyişikliklər, faizlə)</i>						
Pul kütləsi (M2, ilin sonuna)	32.3	16.2	168.3	105.9	38.2	1.5	yoxdur
Daxili kredit (ilin sonuna)	38.4	47.1	74.7	95.0	36.8	21.5	yoxdur
	<i>(ÜDM faizi ilə)</i>						
Pul kütləsi (M2, ilin sonuna)	8.0	6.4	11.4	15.5	15.2	17.8	yoxdur
Faiz və mübadilə kursu	<i>(İllik faizlə, ilin sonuna)</i>						
Təkrar maliyyələşdirmə tarifi (6 aylıq)	7.0	9.0	9.5	13.0	8.0	2.0	yoxdur
Banklararası faiz dərəcəsi (3 aylıq) ²	16.6	15.3	14.3	16.1	16.6	yoxdur	yoxdur
Depozit faizi	9.2	8.5	10.6	11.6	12.2	yoxdur	yoxdur
Kredit faizi	15.7	17.0	17.7	19.1	19.8	yoxdur	yoxdur
	<i>(Hər ABŞ dollarına manat)</i>						
Mübadilə kursu (ilin sonuna) ³	1.0	0.9	0.9	0.8	0.8	0.8	0.8
Mübadilə kursu (il üzrə orta) ³	1.0	0.9	0.9	0.9	0.8	0.8	0.8
Xarici sektor	<i>(Milyon ABŞ dolları ilə)</i>						
Cari hesab	-2,588.0	167.0	3,707.0	9,013.0	16,425.6	6,366.2	yoxdur
Ticarət balansı	162.0	3,299.0	7,745.0	15,224.0	23,010.4	14,583.0	yoxdur
Malların ixracı	3,743.0	7,649.0	13,014.0	21,269.0	30,584.8	21,097.0	yoxdur
Malların idxalı	3,581.0	4,350.0	5,269.0	6,045.0	7,574.4	6,514.0	yoxdur
Xarici birbaşa sərmayələr, xalis	2,351.0	458.0	-1,306.9	5,102.7	545.0	146.0	yoxdur
Ümumi ehtiyatlar, qızıl istisna olmaqla (ilin sonuna) ⁴	1,075.0	1,178.0	2,500.0	4,273.0	6,467.0	5,200.0	yoxdur
Xarici borc ehtiyatı	3,488.8	4,345.3	4,865.9	5,835.1	6,400.0	yoxdur	yoxdur
	<i>(Mal və xidmətlərin idxalı, aylarla)</i>						
Ümumi ehtiyatlar, qızıl istisna olmaqla (ilin sonuna)	2.0	2.0	3.8	5.8	7.7	yoxdur	yoxdur
	<i>(Mal və xidmətlərin ixracının faizi ilə)</i>						
Borcun ödənməsi	3.6	1.3	1.1	0.8	1.1	yoxdur	yoxdur
Balansdankənar hesablar	<i>(Pul vahidləri göstərdiyi kimi)</i>						
Əhali (ilin sonuna, milyon)	8.3	8.4	8.4	8.8	8.9	9.0	yoxdur
ÜDM (milyard manatla)	8.5	12.5	18.7	28.36	10.14	34.5	41.0
Adambaşına ÜDM (ABŞ dolları ilə)	1,050.9	1,576.8	2,508.8	3,906.1	5,603.4	4,874.1	yoxdur
Sənayenin ÜDM-də payı (faizlə)	38.3	49.4	57.3	59.5	58.5	50.0	yoxdur
Kənd təsərrüfatının ÜDM-də payı (faizlə)	10.8	9.1	7.1	6.5	5.6	6.7	yoxdur
Cari hesab/ÜDM (faizlə)	-29.8	1.3	17.7	27.3	33.7	23.6	yoxdur
Xarici borc – ehtiyatlar (milyon ABŞ dolları ilə)	2,413.8	3,167.3	2,365.9	1,562.1	-67.0	yoxdur	yoxdur
Xarici borc/ÜDM (faizlə)	40.2	32.8	23.2	18.6	13.8	yoxdur	yoxdur
Xarici borc/mal və xidmətlərin ixracı (faizlə)	82.4	52.2	35.5	26.3	20.2	yoxdur	yoxdur

¹ Ümumi dövlət, bələdiyyələr və dövlətə məxsus təşkilatlar istisna olmaqla hökumətin bütün səviyyələrini birləşdirir və Dövlət Neft Fondu və digər büdcədən kənar fondlar buraya daxildir

² 90 günlük banklararası təklif dərəcəsi, manatla, nominal

³ 2006-cı il yanvarında Azərbaycan yeni pul vahidi buraxdı. Bir yeni Manat 5000 köhnə manata bərabərdir. Bütün məlumatlar uyğun olaraq yeni manata çevrilmişdir.

⁴ 2008-ci il dekabr ayının sonuna Dövlət Neft Fondunda təxminən 11,2 milyard ABŞ dolları əlavə xarici valyuta vəsaiti var idi.

ƏLAVƏ 7 – KEÇİD PROSESİNİN ÇƏTİNLİKLƏRİNİN QIYMƏTLƏNDİRİLMƏSİ

2009-cu ildə Keçid prosesinin çətinliklərinin qiymətləndirilməsinin xülasəsi				
		Bazar Strukturu	Bazar İnstitutları	Ümumi
SKKT	Özəl investisiya və kapital bazarları	Böyük	Böyük	Böyük
	İstehsal və xidmətlər	Böyük	Böyük	Böyük
	Kənd təsərrüfatı biznesi	Orta	Orta	Orta
	TİKYYV	Böyük	Böyük	Böyük
	Daşınmaz əmlak və turizm	Böyük	Böyük	Böyük
Maliyyə Qurumları	Banklar	Böyük	Böyük	Böyük
	MSME	Böyük	Böyük	Böyük
	QBMQ	Böyük	Böyük	Böyük
Enerji	Energetika	Böyük	Böyük	Böyük
	Təbii sərvətlər	Böyük	Orta	Orta
	Davamlı enerji	Böyük	Böyük	Böyük
İnfrastruktur	Nəqliyyat	Orta	Böyük	Orta
	MEİ	Böyük	Böyük	Böyük

ƏLAVƏ 8 – TEXNİKİ ƏMƏKDAŞLIQ PROQRAMI

30 aprel 2010-cu il tarixə qədər sektorlar üzrə texniki əməkdaşlıq

Sektor	Avro ayrılıb	Avro ödənilib
Özəl təşkilatlar	3532957	2684855
İnfrastruktur	6679973	6159973
Maliyyə qurumları	14291205	12195111
Digər	1306910	1091910
Ümumi cəmi	25811045	22131850

30 aprel 2010-cu il tarixə donorlar üzrə texniki əməkdaşlıq

Donor	Avro ayrılıb	Avro ödənilib
Avstriya	1117756	594093
Belçika	31917	31917
BP	493287	207604
Kanada	225008	225008
Keçid iqtisadiyyatlı ölkələrin fondu	4494260	3495694
Avropa Komissiyası	14066589	13307484
Fransa	25677	25677
Almaniya	296783	296783
İrlandiya	174126	151594
İsrail	84471	84471
İtaliya	370486	370486
Yaponiya	721304	721304
Koreya	242810	196876
Niderland	50166	50166
Norveç	220760	220760
Səhmdarların xüsusi fondu	1571076	774872
İspaniya	305512	122772
İsveç	16201	16201
İsveçrə	65777	65777
Taybey (Çin)	98726	33956
Böyük Britaniya	335267	335267
ABŞ	803088	803088
Toplam cəmi	25811045	22131850

30 aprel 2010-cu il tarixə qədər öhdəliklər üzrə texniki əməkdaşlıq

Öhdəlik №	Öhdəliyin adı	Avro ayrılıb	Avro ödənilib	Mərhələ
ITA-1993-05-05	Enerjiyə qənaət və səmərənin artımının tədqiqi	147914	147914	Başa çatıb
ITA-1994-06-03	Yenikənd enerji sektoru – texniki-iqtisadi əsaslandırma	171579	171579	Başa çatıb
UKB-1994-07-10	Yenikənd enerji sektorunun bərpası – ekoloji yardım	54846	54846	Başa çatıb
KOR-1994-09-01	Yenikənd enerji sektoru – təchizatın təşkili	168370	168370	Başa çatıb
JAP-1994-10-40	Yenikənd enerji sektoru – kommersiya idarə sistemi	400000	400000	Başa çatıb
CAN-1995-02-04	Enerji sektorunun səmərəsinin artırılması layihəsinin hazırlanması	225008	225008	Başa çatıb
ECT-1995-06-06	Hava naviqasiya sistemlərinin təkmilləşməsi layihəsi	299726	299726	Başa çatıb
UKB-1995-07-12	Telekommunikasiyaya investisiyanın planlaşdırılması üçün məsləhət xidmətləri	14168	14168	Başa çatıb
SPA-1995-07-01	Topdansatış bazarı	55512	55512	Başa çatıb
JAP-1995-10-26	Topdansatış bazarı	103454	103454	Başa çatıb
UKB-1995-11-17	Təminatlı əməliyyatlar qanununun inkişafı	22984	22984	Başa çatıb
ISR-1996-05-01	Bakı – Astara yolunun təkmilləşdirilməsi layihəsi	38199	38199	Başa çatıb
JAP-1996-07-16	ANS təchizat təşkili – Azərbaycan hava yolları – dövlət mülki aviasiya konserni (AZAL)	217849	217849	Başa çatıb
GER-1996-06-02	Xarici sərmayələrin mühafizəsi qanunu	32267	32267	Başa çatıb
HOL-1996-08-12	Qanunvericilik islahatı – iflas qanunvericiliyi	11723	11723	Başa çatıb
UKB-1996-08-11	Qanunvericilik islahatı – iflas qanunvericiliyi	95642	95642	Başa çatıb
ECT96-96-11-24	KOM kredit xətti üzrə birləşdirici proqram və Beynəlxalq Bankın özəlləşdirilməsindən əvvəl görülən tədbirlər	910458	910458	Başa çatıb
ECT96-96-11-25	Azərdəmiryolbankın kredit xətti üzrə Təşkilati İnkişaf Proqramı	491380	491380	Başa çatıb
ISR-1997-01-01	Bakı limanının inkişafı	46272	46272	Başa çatıb
ECT97-97-05-08	Təsərrüfat hesabı və inzibati məlumat sisteminin inkişafı	299012	299012	Başa çatıb
ECT97-97-07-21	Qazıməmməd – Kürdəmir yolunun son layihəsi	353031	353031	Başa çatıb
IRL-1997-11-05	Azərbaycanda Transqafqaz dəmir yolu əlaqəsi – layihənin işlənməsi	49615	49615	Başa çatıb
ECT97-97-11-43	Çox banklı KOM çərçivə maliyyələşdirmə təşkilatı – Təşkilati İnkişaf Proqramı - Arkobank	317781	317781	Başa çatıb
ECT97-97-11-44	Çox banklı KOM çərçivə maliyyələşdirmə təşkilatı – Təşkilati İnkişaf Proqramı – AG Bank	435654	435654	Başa çatıb
ECT98-98-07-07	Qazıməmməd – Kürdəmir yolunun son layihəsi	364162	364162	Başa çatıb
ECT98-98-07-10	Bakı Limanının təşkilati inkişaf və maliyyənin idarə edilməsi	990682	990682	Başa çatıb
UKB-1998-08-11	Müəssisənin kompleks şəkildə yenidən qurulması proqramı Salyan plastmas məhsulları	12348	12348	Başa çatıb
UKB-1998-08-12	Müəssisənin kompleks şəkildə yenidən qurulması proqramı - Mingəçevir Toxuculuq Şirkəti	10839	10839	Başa çatıb
BEL-1998-08-02	Müəssisənin kompleks şəkildə yenidən qurulması proqramı – Salyan plastmas məhsulları	31917	31917	Başa çatıb
GERK-1998-08-04	Müəssisənin kompleks şəkildə yenidən qurulması proqramı – Mingəçevir Toxuculuq Şirkəti	38072	38072	Başa çatıb
FRB-1998-09-03	Müəssisənin kompleks şəkildə yenidən qurulması proqramı – Bakı Kimya Əczaçılıq Fabriki	25677	25677	Başa çatıb
UKB-1998-09-19	Müəssisənin kompleks şəkildə yenidən qurulması proqramı – Bakı Kimya Əczaçılıq Fabriki	8260	8260	Başa çatıb
ECT98-98-11-45	Transqafqaz dəmiryol əlaqəsi: Layihənin tətbiqinə yardım	234704	234704	Başa çatıb
UKD-1999-04-07	Azərtrans SC üçün Dövrüyyənin idarə edilməsi Proqramı	9994	9994	Başa çatıb
UKD-1999-04-08	Müəssisənin kompleks şəkildə yenidən qurulması proqramı – ATEF	7564	7564	Başa çatıb
IRL-1999-05-04	Müəssisənin kompleks şəkildə yenidən qurulması proqramı –	27289	27289	Başa çatıb

Öhdəlik №	Öhdəliyin adı	Avro ayrılıb	Avro ödənilib	Mərhələ
	ATEF			
ECT99-99-09-26	Kredit məsləhəti xidmətləri – Azərdəmiryolbank	59794	59794	Başa çatıb
ECT99-99-12-32	Təndər sənədlərinin hazırlanması, təchizata yardım və işlərə rəhbərlik – Bakı limanı	393977	393977	Başa çatıb
GERK-2000-06-06	Azərbaycan Mikromaliyyətləşmə Bankı – Texniki iqtisadi əsaslandırma	84885	84885	Başa çatıb
ECT99-2000-09-71	Azərbaycan Dəmir Yolları: Hesabların gücləndirilməsi və Biznes planları	293515	293515	Başa çatıb
ECT99-2000-12-73	Mərkəzi Kredit məsləhəti xidmətləri	400723	400723	Başa çatıb
HOL-2001-02-03	Müəssisənin kompleks şəkildə yenidən qurulması proqramı (MKŞY) – “Bakkondisioner” SİB	15179	15179	Başa çatıb
ITA-2001-03-02	Müəssisənin kompleks şəkildə yenidən qurulması proqramı – “Bakkondisioner” SİB	50993	50993	Başa çatıb
SWE-2001-05-06	ƏKTT çərçivə Sazişi – aqro-ərzaq sektorunda investisiya imkanlarının müəyyən edilməsi	16201	16201	Başa çatıb
UKD-2001-10-15	Qiyəmətli kağızlar bazarının hazırlanması ilə əlaqədar Azərbaycana hüquqi yardım xidmətləri – uyğun başlanğıc qanunlar	48895	48895	Başa çatıb
ECT99-2001-11-95	Transqafqaz dəmiryol əlaqəsi: Layihənin tətbiqinə yardım	286993	286993	Başa çatıb
ECT2000-2001-12-18	Azərbaycan Mikromaliyyətləşmə Bankı: Əməliyyatlardan əvvəl və əməliyyatlar fazası	1181217	1181217	Başa çatıb
ECT98-2001-12-80	Azərbaycan Mikromaliyyətləşmə Bankı ("AMB"): Mikro və Kiçik Müəssisələr üçün Kredit Məsləhətçiləri	406377	406377	Başa çatıb
ECT2000-2002-04-01	Bakı Limanının İnkişafı, LTQ dəstəyi üçün məsləhət xidmətləri	284415	284415	Başa çatıb
ECT99-2002-07-01	Mərkəzi Kredit Məsləhəti Xidmətləri	298327	298327	Başa çatıb
ECAZ-2002-08-01F	AB-nin Azərbaycanda MKŞY Proqramı	396699	396699	Başa çatıb
ECAZ-2002-10-03F	AB-nin Azərbaycanda MKŞY Proqramı	654959	654959	Başa çatıb
USTD-2002-12-01	Azərbaycan: Güc hasilatı və ötürülməsi sahəsində investisiya tələblərinin vaciblik dərəcəsi	253392	253392	Başa çatıb
EIPF01-2002-12-05	Azərbaycan Mikromaliyyətləşmə Bankı (AMB)	273990	273990	Başa çatıb
UKD-2003-01-01	ADDY 2: Layihənin hazırlanmasına yardım	49728	49728	Başa çatıb
NOR-2003-06-01	Azərbaycanın Milli Neft Dağılımlarının Aradan qaldırılması Planının hazırlanması	220760	220760	Başa çatıb
EIPF02-2003-06-01	Azərbaycan – Kredit Məsləhəti Xidmətləri	298750	298750	Başa çatıb
USTD-2004-03-01	ARDNŞ-nin kommersiyalaşması və yenidən qurulması	549696	549696	Başa çatıb
GER2-2004-04-02	Qazıməmməd – Kürdəmir yolu: Layihəyə düzəlişlər	77160	77160	Başa çatıb
EIPF01-2004-05-03	Azərbaycan Mikromaliyyətləşmə Bankı (AMMB) - Regional genişlənmə	795379	795379	Başa çatıb
EIPF02-2004-05-03	Azərbaycan – Unibankın təşkilati gücləndirilməsi	255495	255495	Başa çatıb
EIPF01-2004-09-03	Transqafqaz dəmir yolu əlaqəsi, Layihənin idarə olunması üzrə məsləhət	132555	132555	Başa çatıb
EIPF03-2004-09-02	Azərbaycan – Mərkəzi Kredit Məsləhət Xidmətlərinin Genişləndirilməsi	271474	271474	Başa çatıb
EIPF02-2004-11-07	Azərbaycan Mikromaliyyətləşmə Bankının (MFBA) genişləndirilməsi	778611	778611	Başa çatıb
SCRF-2004-11-01F	Azərbaycanda İpoteka Qeydiyyatı	65777	65777	Başa çatıb
EIPF01-2004-12-10	MBASK – Təşkilati Gücləndirmə Proqramı	180324	180324	Başa çatıb
EIPF03-2004-12-04	Hacıqabul-Kürdəmir yolu, Borcverənin monitorinq üzrə məsləhətçisi	173325	173325	Başa çatıb
GER2-2005-02-01	Azərbaycan: Sənədli əməliyyatlara dair məsləhət xidməti	64400	64400	Başa çatıb
HOL-2005-02-02	Azərbaycan - M-Pro İntestisiyaya Dəstək TŞ	34987	34987	Başa çatıb
EIPF03-2005-06-09	Bakı-Samur yolu: Borcverənin monitorinq üzrə məsləhətçisi	3944	3944	Başa çatıb
ETCF-2005-06-20	Avtonəqliyyat Xidmətləri Şöbəsinə (ANXS) Korporativ Planın həyata keçirilməsində yardım	400000	80000	Ödənilir

Öhdəlik №	Öhdəliyin adı	Avro ayrılıb	Avro ödənilib	Mərhələ
EIPF03-2005-08-11	Mərkəzi Kredit Məsləhəti Xidmətlərinin genişləndirilməsi	460870	460870	Başa çatıb
IRL-2005-09-05	Azərbaycan İKT Proqramı	17587	17587	Ödənilir
ETCF-2005-11-40	Azərbaycan: Azərdəmiryolbank – Təşkilati infrastrukturun qurulması planı	251472	251472	Başa çatıb
ETCF-2005-12-44	Azəri Multi-Bank Çərçivə Təşkilatı: MSE Kredit Məsləhətçiləri	529455	529455	Başa çatıb
ETCF-2006-01-06F	MKŞY - REM xidmətləri	18959	18959	Başa çatıb
ETCF-2006-01-07F	MKŞY - Embawood	16651	16651	Başa çatıb
ETCF-2006-05-21F	MKŞY - Bakfem	82830	82830	Başa çatıb
EIPF03-2006-06-13	MBASK - IT inkişafı və İMS təkmilləşdirilməsi	188287	188287	Başa çatıb
IRL-2006-06-03F	MKŞY – Azərbaycan İKT	67913	45380	Ödənilir
ETCF-2006-10-28	Azərbaycan: Azəri Multi-Bank Çərçivə Təşkilatı: MSE Kredit Məsləhətçiləri 2007	539059	539059	Başa çatıb
ETCF-2006-11-38	Unileasing – Təşkilati gücləndirmə	228251	228251	Başa çatıb
ETCF-2006-11-40	AzDRES Elektrik stansiyasının bərpası layihəsi – Sağlamlıq və Əməyin Təhlükəsizliyi	70000	70000	Başa çatıb
ETCF-2006-11-41	Azərbaycan – Enerji Tarif Şurasına Texniki Dəstək	200000	0	Ayrılib
ETCF-2006-12-44F	MKŞY – Caspian Supplies	68378	68378	Başa çatıb
ETCF-2007-04-25	Azərbaycan: A) Multi-Bank Çərçivə Təşkilatı – Kredit Məsləhəti Xidmətləri və İnfrastrukturun qurulması; B) Orta həcmli birgə maliyyələşdirmə mexanizmi (OBMM) – İştirak edən Banklara məsləhət xidmətləri	574336	574336	Başa çatıb
ETCF-2007-09-43	Azərbaycan: TİP faktor əməliyyatları ilə bağlı təlim	10020	10020	Başa çatıb
ETCF-2007-12-51	Azərbaycan MSE Kredit Məsləhəti Xidmətləri – 2008	550000	547435	Ödənilir
SPA-2008-09-05	İnfrastrukturun qurulması proqramı: Millikart	250000	67260	Ödənilir
ETCF-2008-06-20	Azərbaycan: Bakı Birjası Fond Bazarı ilə bağlı Təlimlər	122500	30000	Ödənilir
EBSF-2008-06-02	Azərbaycan: Bakı Birjası Fond Bazarı ilə bağlı Təlimlər	122500	0	Ayrılib
EBSF-2008-07-05	Bank Resp. – İpoteka Krediti Təşkilatı	23850	23850	Başa çatıb
ETCF-2008-07-23	Bank Resp. – İpoteka Krediti Təşkilatı	23850	23850	Başa çatıb
AUEZ-2008-07-01F	Azərbaycanda BKX Proqramının davam etdirilməsi	1018756	594093	Ödənilir
EBSF-2008-10-28F	MKŞY – AER Limited	75000	67037	Ayrılib
EBSF-2008-10-29F	MKŞY – RT Services Ltd	75000	42149	Ödənilir
ETCF-2008-10-34	Azərbaycan MSE Kredit Məsləhəti Xidmətləri (İKİÖ Multi-Donor Fondu)	425000	425000	Ayrılib
EBSF-2008-10-32	Azərbaycan MSE Kredit Məsləhəti Xidmətləri (Səhmdarların Xüsusi Fondu)	425000	425000	Ödənilir
EBSF-2008-10-38F	MKŞY – Medclub	75000	50828	Ayrılib
EBSF-2008-10-39F	MKŞY – Veysəloğlu Yayıncılıq Qardaşlar MMC	75000	26674	Ayrılib
EBSF-2008-10-45F	MKŞY – Gəncə Toxuculuq Fabriki	75000	40119	Ayrılib
KORU-2008-10-06F	MKŞY – Azvirt	74440	28506	Ödənilir
EBSF-2008-11-59	Azərbaycan: Kiçik həcmli özəl səhiyyə sektorunun maliyyələşdirilməsinin qiymətləndirilməsi	23726	23726	Başa çatıb
TWTC-2008-11-15	Azərbaycan: Kiçik həcmli özəl səhiyyə sektorunun maliyyələşdirilməsi	23726	23726	Başa çatıb
EBSF-2009-01-12	Dəmirbank : SAP proqram təchizatının tətbiqi ilə yardım	383500	0	Ayrılib
ETCF-2009-01-02	Dəmirbank : SAP proqram təchizatının tətbiqi ilə yardım	383500	0	Ayrılib
ECIF-2009-06-01	Azərbaycan Maliyyə sektorunun çərçivəsi – KOM və OBMM Kredit Məsləhətləri Xidmətləri və infrastrukturun qurulması	550000	140895	Ödənilir
BPSF-2009-10-01	Azərbaycan MSE Kredit Məsləhətləri Xidmətləri 2009-2012	493287	207604	Ayrılib
TWTC-2009-10-13F	MKŞY - Azərbaycan Electronics (Azcl)	75000	10230	Ayrılib

Öhdəlik №	Öhdəliyin adı	Avro ayrılıb	Avro ödənilib	Mərhələ
EBSF-2009-11-149F	MKŞY - Bakı Electronics Ltd – böhrana qarşı cavab tədbirləri	47500	36988	Ayrılıb
EBSF-2009-12-186F	MKŞY -Azer-Yod MMC/ böhrana qarşı cavab tədbirləri	47500	9134	Ayrılıb
EBSF-2009-12-188F	MKŞY -Mil-Pro/ böhrana cavab tədbirləri	47500	12290	Ayrılıb
EBSF-2009-12-189F	MKŞY - DNS Azərbaycan	75000	17077	Ayrılıb
ECIF-2009-12-02	Unibank – Maliyyələşdirmə, Riskin İdarə edilməsi və Əməliyyatların genişləndirilməsi	50000	0	Ayrılıb
AEEB-2010-01-01	Unibank – Maliyyələşdirmə, Riskin İdarə edilməsi və Əməliyyatların genişləndirilməsi	50000	0	Ayrılıb
DEGT-2010-01-01	Unibank – Maliyyələşdirmə, Riskin İdarə edilməsi və Əməliyyatların genişləndirilməsi	49000	0	Ayrılıb
ECIF-2010-01-01	Rabitəbank – Daxili Auditə, Riskin İdarə edilməsinə və KOM maliyyələşdirmə funksiyalarına yardım	300000	0	Ayrılıb
Toplam cəmi		25811045	22131850	